

KOJE JE BOJE ZRAK (2. dio)

Nikola Nikša Eterović i Karla Schühler Njegrić

The illustration depicts a person standing on a brown ground, with their arms raised towards a vibrant, multi-colored sky. The sky is filled with swirling patterns of blue, white, orange, and yellow, suggesting a sunset or sunrise. The person is wearing a light-colored, patterned dress or tunic. Several dark, branching structures, resembling coral or seaweed, are scattered across the scene, some on the ground and some floating in the air.

Nikola Nikša Eterović i
Karla Schühler Njegrić

KOJE
JE BOJE
ZRAK
(2. dio)

2022. godine

KOJE JE BOJE ZRAK (2. dio)

NiKa

Nikola Nikša Eterović

Karla Schühler Njegrić

RECENZIJA:

Ena Pavičić

LEKTURA:

Buga Bosanac

KOJE JE BOJE ZRAK

(2. dio)

Nikola Nikša Eterović i

Karla Schühler Njegrić

© Copyright Nikola Nikša Eterović i Karla Schühler Njegrić.

Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kom obliku ili na bilo koji način uklopiti u drugi rad, prenijeti u bilo koju formu: bez pismenog odobrenja autora, uvažavajući sva autorska prava.

Koje je boje zrak? Mora li postojati jedan odgovor na to pitanje ili je čar tog pitanja upravo u tome da svatko slobodno izrekne koje je boje zrak za njega?

Ena Pavičić, Mag. educ. phil.

Pripremila: Karla Schühler Njegrić

Uredio i obradio: Nenad Grbac

KOJE JE BOJE ZRAK

(2. dio)

Nikola Nikša Eterović i
Karla Schühler Njegrić

Predgovor

Bez obzira na to što radili, čime se bavili i o čemu promišljali, uvijek završimo u raspravi o vremenu. Zašto je vrijeme toliko važno? Zašto toliko o njemu razmišljamo? Zašto mjerimo vrijeme? Čini se da se bojimo starenja, da se bojimo prolaznosti. Vjerojatno zato što mislimo da na vrijeme ne možemo utjecati. Ono jednostavno prolazi. Neće se zaustaviti kako bismo mi mogli malo duže uživati u ugodnom trenutku, a neće se ni ubrzati da nam brže prođe.

Vrijeme ima svoj ritam i ono ide, a na nama je da naučimo plesati u njegovom ritmu.

Moramo naučiti uživati u trenutku upravo kakav on jest. Treba uživati u sada. Sada je ono vrijeme na koje možemo utjecati. U njega možemo ubaciti djelić sebe kako bi ono postalo dijelom nas.

Možda svijest o sada dolazi tek kada sada prođe, ali svejedno smo u tom prošlom sada ostavili dio sebe. Djelujem sada. Ono što je prošlo, prošlo je, a ono što dolazi, tek dolazi. Možda se čini kao da naši postupci utječu na ono što dolazi, a zapravo utječu samo na ovo sada. Sami smo kreatori svoje sreće, ali na svijetu nismo sami. Vrijeme, pogotovo buduće, uvijek zavijeno je u nepoznato. No, nije li upravo u toj neizvjesnosti čar, uzbuđenje i sreća upravo zato što ne znamo što će biti. Ne bi li život bio poprilično dosadan kada bismo znali što nas čeka? Ne bi li tako ljepota vječnog usavršavanja izgubila smisao?

Što bi bilo, da je bilo? Da je baba muško, zvala bi se Duško. Uzrečice i poslovice ne postoje uzalud. Plod su usmene predaje i svakodnevne mudrosti te su jednako važne kao i one znanstvene. Informacije nekoć nisu bile tako lako dostupne kao danas. Ljudi su promatrali, prikupljali iskustva i donosili zaključke. Da nije bilo istine u tim zaključcima, izreke ne bi opstale do danas. Već tada postavljalo se pitanje ima li smisla spekulirati o stvarima na koje ne možemo utjecati ili je bolje pomiriti se s onim što ne možemo promijeniti i mijenjati ono što možemo. Da sam postupio drugačije,

bilo bi ovako ili onako... nije toliko jednostavno. Previše čimbenika utječe na tijek događaja pa bi promjena jednog našeg postupka za sobom povukla bezbroj drugih promjena da bismo mogli reći kako će nešto završiti. Ali tko zna, možda bi čak ponovno završili na točki na kojoj se sada nalazimo. Gotovo svi filmovi koji uključuju putovanje kroz vrijeme imaju isti zaplet. Netko je negdje promijenio nešto što je u potpunosti promijenilo tijek događaja, završavajući katastrofom. Vrijeme teče. Nezaustavljivo je. Treba ga pustiti da teče, da nas poput rijeke odnese do mjesta koje u suprotnom nikad ne bismo otkrili. Vrijeme nosi promjene, a kako je vrijeme nezaustavljivo, tako su i promjene nužne i nezaustavljive. To vrijeme, to sada o kojem govorimo, je li ono samo moje ili ga dijelim s drugima? Odgovor na to pitanje, nažalost, nikada neću dobiti jer ne mogu znati što je za druge sada.

ogu reći samo da ja imam svoje sada, da ga živim i da mi se čini da u mom sada ima i drugih koje ću smjestiti u svoje sada, ali kakvo je njihovo sada i smještaju li oni mene u svoje sada, nikada neću moći spoznati. Mogu spoznati samo vlastito sada jer je moje, sama sam ga stvorila kako bih lakše opisala promjene koje doživljavam, kako bih propitivala svoje mišljenje i djelovanje i težila boljitku same sebe. Zasigurno postoji i neko sada koje je potpuno neovisno o meni i drugima. Mislim da je to ono pravo sada. Nama nedostižno jer smo ograničeni samima sobom. Neka ga. Neka i moga sada. Neka i tuđeg sada. Bilo sada čije ili ničije, ono neprestano prelazi iz jednog u drugo sada. To je promjena.

Promjene je mnogima teško prihvatiti jer je čovjek biće navike, ali jedino promjene vode boljitku. Da nije bilo promjena i onih koji su ih isprobali, vjerojatno bismo još živjeli u pećinama. Promjene donose plodno tlo za nova promišljanja. Nova promišljanja nužna su jer dosadašnja nisu dostatna. Nisu dostatna upravo zato što počivaju na starim saznanjima, uvjerenjima i vrijednostima. Vrijednosti moraju ići ruku pod ruku s promjenama. A kako ćemo uspostaviti nove i bolje vrijednosti ako o njima ne promišljamo i ne govorimo? Dogme su najopasniji koncepti prenošenja znanja, navika i vrijednosti.

Zašto? Zato što zabranjuju propitivanje. Uzima ih se zdravo za gotovo. Onoga tko ne propituje, najlakše je kontrolirati. Kontrolirati nas netko može samo ako mu to dopustimo. Čovjek je po prirodi slobodan. Ako ne preispitujemo sebe i informacije koje nam se pružaju, padamo u zamku nekritičkog mišljenja. Ne govorimo ovdje o kontriranju i neslaganju sa svime što čujemo, vidimo ili osjetimo, već o racionalnom mišljenju, traženju istine, vaganju. Cilj ljudskog usavršavanja ne bi trebao biti uvjeriti nekoga ili pobijediti u raspravi, već pronaći istinu. Zašto su ljudi tako opsjednuti pobjedom? Zbog osjećaja nadmoći? Superiornosti? Zašto nam je tako teško ujediniti snage u potrazi za istinom? Zašto je moć bolja od istine? To me podsjeća na poznatu Galilejevu rečenicu „Ipak se kreće“. Iako je pred sudom izrekao da je u krivu, njegovu slobodu mišljenja nitko mu nije mogao oduzeti.

Njegove misli ostale su van dohvata kontrole koju je vlast toga doba nametala. Ono što misli, zauvijek je ostalo njegovo i slobodno, a kasnije se pokazalo istinitim. Teško je staviti se u tuđe cipele, teško je razumjeti drugoga. Mislim da je i to jedan od dokaza ljudske slobode. Svatko je slobodan biti ono što jest. I zato što jest to što jest, zna samo za ono što on jest i ne može znati što drugi jest. Naravno, možemo drugoga definirati s obzirom na neke kriterije, ali tko je postavio te kriterije? Tko ih tumači? Opet mi sami. Možemo s drugima razgovarati o sebi, pokušati ih upoznati, ali oni nam nikada neće biti u potpunosti otkriveni. Toliko smo pojedinačno slobodni da smo ograđeni vlastitim jastvom i ono nas koči da potpuno otkrijemo drugoga.

Možda nam je zato potpuna istina nedostižna... No, bez obzira na nedostižnost potpune spoznaje drugoga, s jednim se povežemo više nego s drugima. Ljudi kojima se otvaramo posjeduju posebnu vrstu tolerancije. Oni se ne nameću, ne osuđuju. Puštaju nas da živimo svoju slobodu i tako svoju slobodu postepeno dijelimo s njima. Osjećamo da će nas ta osoba prihvatiti bez obzira na sve. Znalo mi se dogoditi da se počnem opravdavati za neke stvari koje radim jer znam da bi se moglo reći da su čudne. No onda sam naišla

na one ljude koji su rekli „Ne moraš se opravdavati za ono što jesi“, „Drago mi je što mi želiš objasniti kako bih te bolje razumjela, ali napravi kako želiš, kako ti odgovara“, „Ja ću se prilagoditi“ ili „Meni je svejedno“. „Svejedno“ u ovom kontekstu ne znači da osobu nije briga za mene, već upravo suprotno, toliko ju je briga da mi dopušta da budem ja. Opet ponavljam, ne osuđuje me zato što se moje navike razlikuju od njezinih, nego ih jednostavno prihvaća bez potrebe za dodatnim objašnjenjima. S tim ljudima osjećam se sigurno, tim se ljudima otvaram, te ljude smatram najbližijima jer je njima stalo do mene i onoga što zaista jesam. Tu ne moram glumiti, tu svijet prestaje biti pozornica. Ja sam samo ja. Tu vidim najbolju razliku između tišine i šutnje.

Tišina s osobom koja poštuje moju slobodu nikad nije neugodna. Ne moramo izreći ni jednu riječ, a razumijemo se u potpunosti. Jer smo si do tada toliko toga rekli da se dovoljno dobro znamo da i u tišini nije problem komunicirati. Misli li se na to kada kažemo „čitaš mi misli“? Jasno je da to nije doslovno moguće, ali biti s nekim toliko blizak da ga toliko poznaješ da ti ne mora reći što treba. Intuitivno to znaš. Tišina nam daje vremena da se otvorimo, da se povežemo, da razmislimo. Tišina stvara distancu koja prerasta u najvišu razinu intime. Pričekaj, utihni na tren da riječi pronađu svoj tok i smisao. Šutnja s druge strane zatvara sva vrata. Šutnja nas ostavlja zarobljene unutar nas samih. Postajemo robovi vlastitog slobodnog izbora da ni sa kim ne želimo ništa podijeliti.

Poštujem tuđi izbor, ali razmišljam kakav je to život. Samotan. Takav život nije za mene. S nekim se osobama tako poklopimo i osjećamo se tako slobodno da se odlučimo za njih vezati do kraja života. Zanimljivo, zar ne? Ta osoba potiče našu slobodu pa vezu ne percipiramo kao nešto negativno, iako nas po definiciji ograničava. U vezi sam već 10 godina. Ima onih koji, kada to čuju, pitaju „pa zar nisi nikad htjela probati nešto drugo?“. Iskreno, nisam. Zapravo, dok nisam čula to pitanje nisam ni pomišljala na to da postoji nešto drugo, da je nešto drugo opcija, iako me ništa nije u tome sprječavalo. Pronašla sam nekoga tko će mi vezanjem dati toliku

sigurnost i slobodu da se razvijam u najbolju verziju sebe. Svakodnevno. Iznova. Zašto ne bismo prihvatili pomoć od onoga koji nas zaista razumije, prihvaća i poznaje? Samo se nadam da i ja njemu mogu uzvratiti pomoć istom mjerom.

Rastimo zajedno. Je li to ljubav?

Koje je boje zrak? Mora li postojati jedan odgovor na to pitanje ili je čar tog pitanja upravo u tome da svatko slobodno izrekne koje je boje zrak za njega? Kada bismo svima dali slobodu da podijele svoja razmišljanja a da ih ne obuzdava pomisao na osudu, tko zna što bismo sve otkrili. Pritom napominjem da je bitna razlika između kritičkog mišljenja i rasprave te osude bez pokrića. Možda bismo tako već bili puno razvijenije društvo.

Promislimo, za sebe i zajedno.

Ena Pavičić, Mag. educ. phil.

KOJE JE BOJE ZRAK

(2. dio)

Nikola Nikša Eterović i
Karla Schühler Njegrić

CI. nastavak

(1. 8. 2020.) Ni: Povratak u budućnost. Kada govorimo o sebi, uvijek je to neki povratak budućnosti. Budućnost sadašnjosti. Naravno da sadašnjost trpi i ugrize prošlosti. Naravno da sadašnjost postaje prošlost brže nego što smo u stanju to i sagledati. Sve se odvija brzinom koje teško da smo uvijek svjesni. Čini nam se da iz prošlosti uskačemo ravno u budućnost. Naravno da je taj (u)skok lomljiv i opasan. Sadašnjost je u tome poput neisprobane odskočne daske, a ne znamo koliko daleko ćemo s nje skočiti. Željeli bismo što dalje.

Skok otežavaju daljinski upravljači. Mnogo je daljinskih upravljača. Navike, odgoj, zaleđena uvjerenja, „važni razlozi“ teški su olovni upravljači. Možda ih možemo svesti na zajednički nazivnik: strahovi. A najveći je strah od novog koraka.

Žao mi je ponekad što je ispred mene kraće vrijeme nego li ono koje sam već proživio.

Žao mi je jer sve ovo što se danas događa najavljuje bitnu promjenu načina življenja, načina razumijevanja, neku drugačiju etiku, drugačije vrijednosti. Drugačiju estetiku. Estetiku. Predviđam i sasvim drugačija nova zvanja. Mnogo dinamičniji razvoj odista na svim područjima.

Odbacivanje mnogih vrijednosti i znanja za koje smo mislili da su nepromjenjivi, vječni za sve generacije. Procesu su to koji nemaju nacionalni predznak. Nacionalno je u njima uključeno, iako su svi procesi na svim područjima globalni. Kao kada gradimo domino ili slažemo puzzle. Izazovi su veliki. Debalansi u svijetu zastrašujući su. Više od 80% ljudi na našoj planeti, posebno oni u siromašnim zemljama, duboko zaostali su u nekom predznanstvenom vremenu i vjerovanjima koja odista nemaju nikakvu svrhu osim da prenose vjerovanja na koja smo navikli. Mnogi uopće nisu čuli i ne žele čuti o ravnopravnosti spolova, ljudskim pravima, neurološkim istraživanjima, o medicinskim dostignućima, o dešifriranju genetskog koda. Mnogi ostaju zarobljeni u svojim vjerovanjima

otežavajući tako život sebi i svima bližnjima. Naravno da ne možemo očekivati dodir sa znanošću na prostorima na kojima vlada glad. Gdje se rađa mnogo djece jer se njihovi roditelji ne znaju ili ne smiju zaštititi od neželjene trudnoće. Pa onda ti opsjenari i njihovi nametnuti mračni običaji; meni je jedan od najstrašnijih običaj po kojemu roditelje blizanca prognaju iz države te od njih traže da jedno dijete ubiju. Kako je čovjek primitivan.

Nije mi poznata religija koja ne manipulira neznanjem. Nije mi poznato društveno uređenje koje ne manipulira strahom od promjene.

Navikli smo da je svijet pun kalkuliranja i da se laž zapravo istinom nalaže (glagol nastao od glagola lagati – nalagati).

Kada je istina laži predvodnik u ratobornosti, pitanje je okolnosti i društvenog razvoja.

Ali protjecanje, nove spoznaje, oblici i mogućnosti ne mogu se zaustaviti. Iako je u mnogim društvenim ustrojstvima najviše strahova od promjena utemeljenih na znanju, mehanizmi zaustavljanja jalov su posao. Nažalost, mnogo je žrtava tih nasilnih nastojanja zaustavljanja promjena.

Želio bih što duže tim novim spoznajama i promjenama biti aktivni suvremenik. Ništa nije vječno. Ništa nije tako, a da sutra neće biti drugačije. Kako ništa više nije isto kao što smo navikli, ni čovjek nije isti.

Ne isti Čovjek isti. Ono što je u tome zbunjujuće jest da nije Čovjek drugačiji, već u prijelazu: Čovjek – ne isti. Neko stanje koje je teško precizno u riječi složiti.

Ka: Danas je moja mama odletjela za Frankfurt. Zanimljiva su ta putovanja u ovoj 2020. godini, u granicama *Covid* mogućnosti. Svaka isplaniranost postaje novo nepoznato, nedorečeno, iznenađujuće. Nije li i sam život takav, nepoznat, nedorečen, iznenađujuć. Ponekad kao da nas prekida u pola rečenice, ponekad se stepski lijeno

razvlači u beskrajnom nizu opisa dok mi negdje nestrpljivo iščekujemo njegovu kulminaciju. Ponekad je život jednostavno to što jest, isprepleteni vez bezbrojnih sada koji se u nama i oko nas prepleću pričajući neku svoju priču. A ljudi vole priče, šarolike opise zgoda i nezgoda koji svoj smiraj nađu u uviru svakodnevice. A svakodnevica je poput čaše vode. Nikada potpuno puna, nikada potpuno prazna. Negdje na pola, taman toliko da se trajno borimo sa sobom pitajući se kako je nazvati. I ima dana kada je polupuna i ima dana kada je poluprazna i ima dana kada nas voda ni ne zanima pa se njome ni ne bavimo. I upravo je to život. Prekrasni kolotur razigrane pjesme, bunar negdje u pustinji. Život koji nas tako rado dovodi do rubne granice mogućnosti kako bi nas priupitao prepoznamo li ljepotu pustinje, imamo li hrabrosti potražiti bunar... Ponekad, bez obzira na pustinju, na vrh koji ne dotiče voda, na hod i ženu dana, na kraju u smiraju predvečerja lijepo je okusiti živost. Bez obzira na sve *Covide* ovoga svijeta, ponekad je jednostavno dovoljno zaplesati s nedorečenim, iznenađujućim, kako bi poluprazna čaša postala polupuna.

Danas je moja mama odletjela za Frankfurt, to je polupuna čaša koja između redaka otkriva da su granice otvorene... nije li otvaranje granica sebe, oko sebe i u sebi iskorak u životnost života koji svojom nedorečenošću buja...

C. nastavak

(2. 8. 2020.) Ni: Kada bi se naprosto živjelo bez društveno-religiozno-političkih upravljača koji zahtijevaju i određuju kako da živimo, prihvaćanje stalne promjene i prihvaćanje novih spoznaja u svakodnevicu imalo bi prirodan, evolucijski, razvojni, gotovo ugodan tijek. Ovako kako jeste, svugdje se hrani nasilje, isključivost i destrukcija. Prirodnom tijeku evolucije u prirodi i u društvu ne trebaju revolucije, ni granice, ni vladari, ni zatvori... Vodi me ta ideja te mi u jednosmjernim ulicama otvara mogućnosti izlaska. Jasno je da ne možemo, iz strasti za novim otkrićima i znanstvenim zanosom, prekinuti sa svime u što su ljudi stoljećima vjerovali. Dvije su sile u nama kojima se teško oduprijeti: navike i vjerovanja. Teško je oduprijeti se, ali moguće je. I ima smisla. Postajemo elastičniji, na neki poseban način životniji. Kako u taj (samo)boj krenuti i kako pobijediti, nema pravila. Treba željeti da bi se onda (upo)znalo snagu znatiželje: želje i znanja. To je moćna sila koju svatko posjeduje, ali su je mnogi potisnuli i uspavali.

Filozof i istraživač svijesti Thomas Metzinger kaže da smo mi ego-strojevi, prirodni sistemi prerade informacija, koji su biološkom evolucijom stigli na ovaj planet. Ego je virtualni alat, koji nam pomaže pri kontroli vlastitog ponašanja, doživljaju vlastitog tijela i osvještavanju tuđih ponašanja. Mi smo vlasnici svoje perspektive prvog lica koju živimo, doživljavamo, nagrađujemo i mijenjamo kada je to sebi radi sebe potrebno.

Mi smo neki model sebe samih. Model i onaj koji modelira u istom. Djelo i djelatnik. Kreacija i kreator.

Estik i Etik.

To je, naravno, već znao i Shakespeare kada je svijet nazvao pozornicom na kojoj svatko od nas igra svoju ulogu. Uloge nisu napisane i u tome je čar ove kreacije.

Ne, nije to improvizacija. To je kreacija kreacije informacija.

Istovremeno i prerada informacija informacije kreacija.

Življenje. Metamorfoze.

Ka: Kada ne bismo imali sadašnji pojam o vremenu, čime bismo mjerili promjenu? Bi li tada promjena sama bila pokazatelj protežnosti između dvije točke ili bismo umjesto vremena izmislili neku drugu mjernu jedinicu kojom bismo ga mjerili?

Uvijek me zaokupljalo pitanje vremena. Što njime zapravo mjerimo? Kada i kako smo se dogovorili da upravo toliko i toliko vremena znači jedan dan? Jasno mi je kretanje nebeskih tijela, promjena unutar njihova položaja, ali tko je to trajanje kretanja nazvao danom? Tko je odredio međe danu i njegovo ušće u nova 24 sata? Bi li vrijeme bez vremena i dalje jednako trajalo? Postoji li uopće vrijeme ili je to mjera kojom mi mjerimo promjene? Ako nema čovjeka koji uočava promjenu, ima li vremena? Ako nema subjekta, ima li promjene? Ali promjena je bilo i prije nas, bit će ih i nakon nas. Dakle, mi nismo mjera promjene, ali jesmo li oni koji je zamjećuju? Ako nema nas, onih koji tu promjenu zamjećuju, nema onih koji trajanje te promjene nazivaju određenim imenom.

Imamo li ime za sve? Imamo li ime za ime? Kada vrijeme ne bi bilo vrijeme, bi li svejedno vremenom vremenito obremenila sadašnjost?

XCIX. nastavak

(3. 8. 2020.) Ni: Ono što je otkriveno, oplodnjak je nove ideje. Ideja pokreće i upisuje se u zrak koji udišemo. Što je više ideja, zrak je svježiji i rado ga udišemo punim plućima. Ne vode sve ideje uvijek nekoj pozitivnoj primjeni. Rizik. Pravom na svoju opstojnost čine kreativnijom i pažnju namjere suzbijanja devijacija. Postoji opasnost da se ta briga o zaštiti od neželjenog pretvori u svoju suprotnost. Rizik. Opuštenost uvijek nudi samoregulaciju, bez obzira na to o čemu se radilo. Gledano s nekim vremenskim odmakom, sve ima razlog i teži uspostavi ravnoteže. Ne treba moralizirati o onome što se istražuje. Novi proizvodi uspostavljaju novu razinu popratnih pojava i regulacije postojećeg. Sasvim je besmisleno moralu neke grupe ili društva dati prioritet pred rasterećenim istraživanjem mogućnosti, plašeći se rizika koji promjena može donijeti. Mijenjati slično je udaranju glavom o zid. Nije nužno zid srušiti. Moguće mu je leđa okrenuti pa da podupre naše kretanje. Uz i niz zid kliziti. Preko zida se popeti. Pa pogledati što se iza njega krije. Zaobilaziti ga. Probušiti u njemu tek rupicu i provući misao koja će njegovu konzistentnost razrijediti. Moguće je zid pomaknuti.

Ponovo snaga čina – estik. Estik = kreacija kreirana pred očima recipijenata. Etik = kreirati bez predumišljaja i očekivanja. Estetika = zapis trenutka.

Ne treba novim spoznajama i spoznajnim aparatom mjeriti djela prošlosti. Sigurno treba novim spoznajnim aparatom tretirati sadašnjost.

To je poput ljuštenja luka. Sloj za slojem.

Sok i ovlaženi pogled. Trenuci.

Ka: Svijet bez sustava, ma kakav taj sustav bio, je li uopće moguć? Nije li i svijet sâm sustav unutar sebe? Kako onda zamisliti sustav bez sustava? Sustav koji anulira svoju sustavnost... Sustav bez sustava kao sustav sustava. Nismo li na kraju ponovno u okviru nekakvog sustava, ma kako taj sustav zamislili?

Sustav bez religija, granica, političkih uvjerenja, ekonomskih upravljača i bilo kojeg drugog okvira opet je samo sustav u okviru neke iluzorno proširene datosti. Političke sustave i državna uređenja stoljećima gradili su ljudi kako bi olakšali i humanizirali život na Zemlji. Koliko su u tome uspjeli, možemo se slobodno pitati. Ne vidim nijedan politički sustav koji je humanizirao lice Zemlje. Vidim mnoge savršene ideje, idealne sustave i originalne teorije, ali provedbeno ne vidim nijedan koji je uistinu iznjedrio jedan humaniji svijet za svakoga. Svijet bez religija... Ne bi li i to u konačnici ponovno preraslo u jedan novi oblik postojećeg oblika religije, ma koje mu ime dali? Čovjek u konačnici uvijek u nešto vjeruje, čovjek se uvijek nečemu nada, čovjek u sebi u konačnici nosi enigmu života i smrti i pred tim pitanjem, ako ni pred kojim drugim, zastaje i lomi koplja svojih dosega. O smrti ne možemo znati ništa i dobro je biti svjestan toga neznanja. Ne mislim da su problem religije, one u svojoj biti imaju vrlo uzvišene širine koje, ukoliko ih ljudi uistinu žive, otkrivaju novo humano lice svijeta. Nisu problem religije, nisu problem bogovi i božanstva, nije problem crkva, nisu problem stoljeća svetaca sa svih strana svijeta i religijskih uvjerenja. Problem su male sitne duše koje ideje, sustave, teorije, bogove i božanstva koriste za svoje male uskogrudne svrhe... Problem su raščovječeni ljudi koji marionetski plešu na pozornici vlastitosti. Sitne isprazne duše koje se kriju u svim sferama i uređenjima, kojoj god strani pripadali.

Širina duše za među nema ograničenost dobra, na kojem se god izvoru napajala. Znam bezbroj predivnih religioznih ljudi, ljevičara i desničara, neutralnih, liberalnih i konzervativnih, koji svojim postojanjem ovaj svijet čine ljepšim mjestom. I zbog njih svih koji su bili, koji jesu i koji će biti čovjekolika slika svijeta ne želim isključivati nijedan segment, ni jednu opciju, ni jedno vjerovanje i uvjerenje. Bogatstvo svijeta čovjek je koji gleda srcem i to je jedino važno što o čovjeku treba reći, kojom ga mjerom treba mjeriti...

XCVIII. nastavak

(5. 8. 2020.) Ni: Zid je potpora glumcu u stvaranju uloge. Četvrti zid, vidljiv i nevidljiv, čuva mu leđa. Ne otkriva ono što ne želi biti otkriveno. Eksperiment razbijanja četvrtog zida postavljanjem gledališta oko pozornice ukazao mi je na organizaciju kretanja u kojem su odnosi aktivno-pasivno raspoređeni tako da taj četvrti zid postoji, iako je nevidljiv.

Ovom promjenom smjera promatranja na neko scensko zbivanje moguće je opisati i današnji doživljaj čovjeka. Iako je za predstavu gledalište postavljeno sa sve četiri strane pozornice, svatko vidi samo dio istoga zbivanja. Kako bismo obuhvatili cjelovitost *homo sapiensa*, ne možemo pogled usmjeriti iz jedne perspektive, već ga moramo promatrati iz raznih uglova. Prirodne znanosti i filozofija traže sliku čovjeka u nastajanju. I taj proces potaknut je i ubrzan, ne samo istraživanjima i novim znanjima molekularne genetike i teorije evolucije, već upliće se tu kognitivna neurologija svijesti i moderna filozofija uma. Dva su pitanja koja se nameću svojom različitošću: što je čovjek i kakav će čovjek biti u budućnosti? Što nam više mozak otkriva tajne svog djelovanja, to smo zbunjeniji u zaključcima o manifestacijama čovjekovog djelovanja koje doživljavamo. Zamislimo sliku oboljelog tijela, kojeg liječnici koristeći dostignuća medicine popravljaju i novo komponiraju transplantacijama organa. Moguće je transplantirati bubrege, srce, kožu, lice, koštano tkivo, jetru, pluća, tanko crijevo, šaku, maternicu... Što je s mozgom? Za sada ta je transplantacija, zbog tehničkih i etičkih razloga, neostvarena.

"Sve što ima veze sa živčanim sustavom najteže je presaditi jer nemamo učinkovite tehnike za regeneraciju živaca", objasnio je transplantacijski kirurg David Nasralla sa Sveučilišta Oxford. "Zato su transplantacije mozga i očiju zasad izvan dosega moderne medicine", rekao je.

Za sada. Do kada?

Zamislite da je pred vama čovjek koji živi sa svim ovim presađenim organima.

Kako se pojavljivalo koje oboljenje, koje je njegov život ugrožavalo, rješavalo se transplantacijom organa.

I sve su transplantacije uspjele. I čovjek živi.

Možete li zamisliti tog čovjeka?

Ako vam mašta tu sliku stvori, ulovite pitanja koja vam se javljaju promatrajući tog čovjeka.

Ka: Danas se lome koplja oko istih povijesnih zbivanja koja su obilježila ova područja. Zanimljivo je kako povijest svatko tumači iz svog kuta. Tko zapravo piše povijest i što je u povijesti istinito?

Tek smo malo zrno u cijelom sustavu, prije nas prošla su stoljeća, iza nas nadolazit će stoljeća. Mi smo tu negdje u nekom svome vlastitom trenutku i znanje koje baštinimo pripada povijesti. Povijesti od koje učimo, koja nas nadahnjuje, formira, usmjerava. No što mi zapravo znamo ako povijest nije objektivna? Možemo li vjerovati naučenom ako nismo sigurni da je uistinu tako bilo? Jesmo li mi zapravo kreacija tuđih stavova isprepletена izmaglicom nekih minulih stoljeća. Bi li mi danas bili ovakvi da su neka druga pera pisala povijest? Koja bi znanja baštinili da su gubitnici bili pobjednici ili da su pobjednici odlučili ići drugim putem? Slušam tako neke ljude što govore o ovoj našoj bliskoj prošlosti, kako omalovažavaju toliko toga neprocjenjivo vrijednog... To je povijest koju sam doživjela, tu znam što je bilo pa opet kao da živim u nekom svijetu u kojem postoje paralelni svjetovi s paralelnim tumačenjima... Što li je tek onda s dalekim stoljećima, svjetovima i kulturama koje više ne postoje i ne mogu ništa reći u svoje ime? Jesu li moja znanja o svijetu samo dokse? Ako ne mogu sa sigurnošću znati o onome što je bilo prije mene, mogu li onda o tome išta znati ukoliko ono što znam nije znanje? Ili možda znam, ali ne znam ima li to znanje još koju stranu medalje... Anuliram li naučeno, znam li da ništa ne

znam? Ili otvaram mogućnost novim spoznajama pristajući na ograničenost onoga što naučih?

Može li povijest biti učiteljica ukoliko je slijepa za cjelovitost, ukoliko zatvara oči pred drugom stranom priče, ukoliko je pišu samo određeni? Voljela bih živjeti u svijetu u kojem je povijest svake duše biser u mozaiku svekolike stvarnosti... Takav svijet bio bi mjesto na kojem bi povijest uistinu (p)ostala učiteljica...

XCVII. nastavak

(6. 8. 2020.) Ni: Tijelo osobe transplantiranih organa otkriva sasvim nove mogućnosti kretanja. Kretanje zadržava tijelo u funkciji. Bez tijela ne možemo. Moja druženja s ljudima kojima su transplantirani vitalni organi nisu ni brojna ni dovoljna za donošenje zaključaka. Međutim, zamijetio sam da su prihvatili drugačiji ritam življenja, ne napuštajući način razmišljanja o temama po kojima sam ih prepoznavao.

„Moja jetra nije više moja, ali i ova nova u meni je prema meni dobrohotna“, i pričamo, o drugim temama, onima koje su nas uvijek povezivale.

O poznatim temama – drugačije. O našim temama – drugačije.

Kretanje u neuređenim društvima, siromašnijim društvima, bilo je umjetnicima izvor inspiracije i osvježenje njihovim uhodanim izrazima.

Nije li Antonin Artaud boravcima na Baliu i u Meksiku revolucionirao kazalište? Sada je to već povijest. Prva eksperimentalna transplantacija srca urađena je 1905. godine u Beču na jednom psu. Pas je najbolji čovjekov prijatelj, kažu. Sada je to povijest. Peter Brook inspirirao se u Africi. Sada je to povijest. James D. Hardy transplantirao je srce čimpanze jednom pacijentu u komi, 1964. godine. Sada je to povijest. Kada stvari služe, i umjetnost je dio svakodnevice. „Ako nisi spreman svakodnevno prijeći svoje granice, nemoj se baviti kazalištem“, najvažnije je što sam o toj umjetnosti usvojio od Brooka, jedući „afričku zemlju“ u internacionalnoj radionici koju je vodio. Povijest koja traje. Srce čimpanze u čovjeku kucalo je nešto duže od jednog sata. Sada je to povijest. Radio sam sa studenticom glume iz Hondurasa. Zemlja bez kazališta i bez dramske izobrazbe. Bez poznatog nam kazališta. Inspirirao sam se njezinim čuđenjem potaknutim rezultatima tehnika koje sam primjenjivao na tragu autentičnosti izraza.

I to je povijest. Prva uspješna transplantacija ljudskog srca izvršena je 3. prosinca 1967. godine u Kaapstadu. Imao sam tada dvanaest godina. Christiaan Bernard kirurg je koji je ostvario taj revolucionarni korak u medicini. Povijest koja traje.

Što je s metaforom „čovjek srcem najbolje vidi“?

Čijim srcem?

Ka: Što je u čovjeku čovjekovo, originalno njegovo, jedinstveno i neponovljivo? Kreacija smo mnogočega, od gena, preko odgoja, do vlastitih nahođenja i postignuća. Koliko je toga u nama naše, izvorno neponovljivo jedinstveno? Ako smo kreacija isprepletena beskrajem drugih, jesmo li to onda svejedno mi? Ukoliko udomimo tuđe zahvate u ono naše, jesu li tada drugi postali mi ili smo mi dijelom postali oni? Može li se dijelom biti netko drugi? Gotovo frankenštajnski izgleda ta razlomljenost na beskraj sitnih ja isprepletenih nekim drugim ja. Nismo li svejedno cjelina, koliko god istovremeno bili dio nečeg izvan nas?

Zašto transplantaciju organa doživljavamo drugačijima u odnosu na sve druge operacije? Zato što u ostalim operacijama većinom oduzimaju nešto naše, onaj pokvareni dio koji koči cijeli organizam? A u transplantaciji nam se nadodaje nešto bitno tuđe. Pa opet, da to tuđe nije imalo šansu (p)ostati naše, ne bi nam se nadodalo. Nije moguće tek tako bilo koji organ dati bilo kome. Ima nešto bitno u nama i bitno u drugima što mora biti kompatibilno kako bi bilo posvojeno. Koliko je nas u nekim drugima, koliko je nekih drugih u nama, koliko smo jednoliko isprepleteni kada poput *puzzli* jedni drugima možemo odgovarati? Kakav je to osjećaj, imati nešto što nekome drugome može spasiti život? U sebi nositi zalog tuđega biti...

S druge strane primiti ono bitno, ono nužno da bi mogli trajati, bar još malo, bar još koju vremenitost. Primamo li uistinu samo organ? Nismo li s organom primili i dio te osobe? Često nije moguće doznati ime donora, ponekad oni sami žele ostati anonimni, a ponekad

obitelj onoga koji odlazi želi zaokružiti životnu priču jednim novim početkom... Što bi donor i primatelj jedan drugome rekli da se mogu sresti? Da mogu podijeliti svoje svjetove, koliko bi toga bilo isprepleteno?

Ima nešto veličanstveno u tome organu koji svoj dom nalazi u novom tijelu. Bez toga ne bi se moglo biti. Svijest darovanog života na poseban način izaziva strahopoštovanje prema svakom novom proživljenom satu, prema svakom udahu, prema svakom izdahu. Biti donor veličanstveno je... Biti primatelj herojsko je... Nositi dio tuđeg života u svojoj vlastitosti budi osjećaj odgovornosti za dva života... Dva života koja u jednom ja imaju biti življena punim plućima...

XCVI. nastavak

(7. 8. 2020.) Ni: Oduševljavao me način na koji su pisali književnici iz Čehoslovačke (npr. Havel), Poljske (npr. Mrozek), DDR-a (npr. H. Müller) u doba hladnog rata, kada je Europa bila podijeljena na dva bloka. Nenadmašni su majstori skrivenog značenja, metafore koja sve otkriva, a nije moguće uprijeti u nju prstom i iskoristiti ju za političke osude. To uspostavljanje dvostrukog realiteta, onog što je u unutarnjoj logici zbivanja stvorio autor i onog što iz toga čita čitatelj, majstorstvo je slavljenja duple realnosti i duplog života. Metafora nosila je višestruko paralelna značenja i štitila autore. To je sada povijest. Odista treba preispitati i nanovo stvarati metafore. Stvarati treba nove metafore.

Treba nam neki novi mali princ. Djelo dalekih i odlučujućih dometa koje je utjecalo na spoznajne horizonte niza generacija. Oni koji nisu imali sreću da im se Mali princ pročita ili da ga sami pročitaju, u godinama rasta, često su zarobljeni u crno-bijelom svijetu, gdje osobnost ne znači ništa.

Djela se mjere po općeprihvaćenim direktivama koje kažu što je dobro, a što zlo. To je svijet zapovijedi u kojem se nitko ne osjeća prirodno i opušteno.

Sve se zapovjedi, bilo njih deset ili više, mogu dovesti u pitanje i razotkriti kao alati podčinjavanja i ponižavanja.

Grimmove se bajke danas prerađuju, pa se prerađene nanovo interpretiraju. Imaju u sebi zanimljive eksplozive za rast. Ali to su toliko krvave i sadističke priče. Nije teško razumjeti krvoločnost likova, zarobljenih u tim pričama. Krvoločnost svjetskih i drugih ratova. Priče ne pozivaju izravno na nasilje. One u sebi sadržavaju jasnu logiku zbivanja o kojima pričaju. Pa ona reže prste da bi joj noga ušla u cipelicu i da bi postala kraljevna, a ona goji djecu da ih ugoji za gozbu, pa ona tjera muževu kći u šumu i traži da joj srce izvade, pa vuk proždere i baku i Crvenkapicu, pa ovaj ovo, onaj ono... I tako redom.

Krvavi završeci slave se kao pobjeda nad nekim zlom, bio to vuk, vještica ili zla maćeha, okrutnost kao pravednost.

Moju je generaciju oblikovala, ne znajući, po principu prihvaćanja nasilja svake vrste i isključivosti. Kao i mnoge generacije prije i poslije mene. Valjda se zbog toga ljubi prepravljjanje povijesti u nekim državama. Da bolje zvuči u besmislici današnjeg trenutka.

Moral o kojem se neprestano govori samo je spretna manipulacija.

Na tom se polju privatno i društveno drže ruku pod ruku.

Frustriranih na sve strane. Laži u skali nametnutih vrijednosti ostaju samo „kao istine“.

Istina laži.

Ka: Čiji je čovjek sebi tuđi? Prošli, sadašnji koji dok pomisli sada postaje prošli ili onaj budući koji još nije? Koji od ovih sebi nije tuđi? Jesmo li si tuđi na svoj način ili smo si svoji na tuđinski način? Posvojeno tuđinstvo, tako nekako bi to trebalo nazvati. Mi sebi svojima po sebi...

Može biti da su neke stvari prošlost, no samo zato što je nešto prošlo ne znači da plodom ne plodi u ovome sada. Transplantacija... Sam zahvat može proći, no ono što donosi sutra plod je zahvata koji je dio onoga jučer. Poput rijeke koja se prelijeva plodeći ušće snagom svoga izvora. Razmišljam koji dio nekoga tamo živi unutar nekoga ovdje. Bi li taj neki tamo bio zadovoljan ovim nekim ovdje? Kako utječe prošlo na prohujalo sada? Bi li bez prohujalog sada to neko tamo imalo smisao?

Darovati dio sebe na specifičan način. Darovati kako bi netko živio. Život je ponekad pun nepredvidivih okreta, na rubu života spašava se život drugoga. Iz predgrađa smrti dobacuje se pojas za spašavanje nekom drugom preživjelom. Život i smrt redovito plešu zamršeni ples. Isprepleteni ostaju nerazdvojni iako rubnošću sebe sobom razdvajaju. Jedno bez drugog ne ide, jedno s drugim ne može. Tko tu

koga i kamo vodi? Mora li život nestati da bi smrt postala? Ili je smrt samo nedostatak života? Tko je tu čime i kako koga lišen?

Nitko osim onih koji u sebi nose dio tuđe životnosti ne može razumjeti stvarnost drugoga sebe... U ovome sada čovjek sobom sebi tuđi, a opet svoj...

XCV. nastavak

Ni: Prije svega prihvatiti da jesi. „Ja jesam!“, sebi reći. Sebe opipati. U svijetu koji nije ni tvoj ni moj, naprosto jesmo. I krećemo svijet svojim učiniti. To je posao bez mogućnosti uspjeha, ali kako bismo to spoznali, treba nam cijeli jedan život.

Zašto bi svijet morao biti naš?

Oči zatvoriti. U sebe ući. U nama je nešto skrito. Nešto vrlo fino što ne možemo spoznati osjetilima okrenutim prema van. Što je to?

Zašto nam je važno sebe spoznati? Je li ta spoznaja izolirana od svijeta u kojem živimo?

U svakome od nas ljušturom je tijela omeđen prostor, dio cjeline.

Cjelina smo i dijelom veće cjeline. Bez nas nema ni nas, ni dijela ni cjeline. Ideju cjeline oko nas spoznavati možemo cjelinom nas samih.

Otpuštajući ono uz što se vezujemo, ono što nas vezuje, ono što umislismo da nas karakterizira, otpuštajući niz koji vodi otpuštanju sebe sama, rastvarajući cjelinu naših detalja u detaljima cjeline, dokučivši cjelinu raspustili smo se.

O kakvoj se cjelini sada radi? Cjelini detalja? Praha?

Kakav je to sada svijet koji nije ni tvoj ni moj? Gdje naprosto jesmo. Krećemo svijet svojim učiniti.

Ka: Prije prekrasnih priča za djecu koje je Walt Disney ovjekovječio na malim ekranima i obilježio generacije i generacije magičnim rasplesanim likovima prinčeva i princeza, zlih maćeha i hrabrih junaka, postojale su salonske priče za odrasle koje su se pričale kako bi se podigao moral ili osudilo određeno ponašanje. Upravo te salonske priče, pune nasilja i zavjera, kolijevke su bajkama. Dok sam bila dijete, mučile su me nelogičnosti u bajkama, nevjerojatna preživljavanja, ZF preokreti i zapleti. Nikada mi nije odgovarala

struktura tog valovitog svijeta. Bilo je u njoj nešto umjetno i nategnuto, kao *happy end* koji se nužno mora dogoditi. Ne volim nerealne *happy endove*, ne volim filmove u kojima se sve može kupiti i u kojima sve završava onim „živjeli su sretno do kraja života“. Uvijek me je zanimalo što je bilo iza tog „živjeli su sretno“ pa sam tako smišljala meni logične nastavke priča. Uvijek mi je puno draža bila mitologija. Nelogičnosti temeljile su se na razigranim olimpskim bogovima. Nisam vjerovala u te priče, ali barem objašnjenja nisu imala moralistički kontekst. Polubožanstva grčkog svijeta bila su razvratna jer su si to mogla priuštiti. Bogovi su kažnjavali prijestupe i odmazde jer im se tako htjelo. To je mom dječjem umu izgledalo logično, djelovali su po vlastitoj volji bez potrebe dodatnog moralističkog obrazloženja. Odgovornost vlastitog izbor, djelovanje iz vlastitog htijenja.

Da nema zle maćehe, bi li patuljci bili heroji? Da ih roditelji nisu ostavili u šumi, bi li ih uhvatila zločesta vještica? Uvijek mi je bio draži Anderson... Ima nešto životno u djevojčici sa žigicama... Nema toga božićnog ugođaja koji može promijeniti surovost ljudskog srca ukoliko ono ne želi vidjeti bližnjega. Ne gledamo li srcem, i božićni stol postaje samo arena u kojoj se gladijatorski borimo za umišljene nadmoći dok gladni i odbačeni zauvijek snivaju snom pravednika na vratima naših malodušnosti... Nisu sve bajke loše, ima i onih životnih...

XCIV. nastavak

(9. 8. 2020.) Ni: Je li ovo moj prvi život? Ili sto prvi? Je li ovo moj jedini život?

O smrti znamo više nego li nam je potrebno. Smrt životom svakodnevno smrtimo. Sve što o sebi i svijetu u kojem živimo doživimo i spoznamo, od nas se udaljuje. Doživljeno i spoznato negdje jeste, za druge ostaje, nas gurne nekamo, kojekamo. Mnogo čega se ni ne sjetimo. Kada sve zaboravimo, ako život prijeđeni zaboravimo, opet jesmo. Jesmo, tim mnogočim, u trenutku zaokupljeni. Jeste li ikada posvetili pažnju radnjama dementne osobe, čija demencija preta biti zaboravljivost, selektivnost sjećanja i posta novi svijet, drugačija egzistencija Ja-osobe, osobno izvan svega nam poznatog? Kada je spermij oplodio jajašce kako bismo se baš mi rodili, sjela je smrt s druge strane i počela nas pratiti privlačno. „Ti si besmrtn“, reče smrt zadivljena svakim našim trenutkom. Ponavlja nam to stalno zbunjujući nas u našoj lomljivosti. „Ljudi su jedno sa svime što jeste, jedno s najvišim i besmrtnim.“ Smrt, koju uči Yama, Bog smrti, iluzija je.

Nalazimo ovakav pristup prolaznosti u Upanišadama, filozofskim spisima hinduizma sadržanim u vedama, pisanim između 700. i 200. godine prije Krista. Upanišad – uz noge učitelja sjesti, tajne poduke.

Sjednimo. Zatvorimo oči. U sebi sebe opustimo.

Ka: Je li vam itko ikada rekao: „Drago mi je što ste me vidjeli? Prijatelji i ja znamo to jedni drugima reći. Ne doživljavamo ozbiljno tu izjavu i nakon nje nastane smijeh.

Razmišljam večeras o tome. Drago mi je što ste me vidjeli, mene, ovakvu kakva jesam, u ovome sada sa svime što sada jest. U tome ovdje vidjeti mene, vidjeti svakoga tko za sebe može reći ja. Kakav bi to svijet bio kada bismo u njemu vidjeli onoga koji je svjestan toga da smo ga vidjeli? Bi li ljudi jasnije sebe spoznavali kada bi ih drugi prepoznali? Što uopće znači vidjeti nekoga? Uočiti ga, prepoznati, znati o kome se radi, sjetiti se nekih trenutaka provedenih s njim...

Gledamo li očima odraslih izvanjske znamenitosti nekoga ja uočavajući ono nebitno, trenutno, prolazno? Jesmo li takvim pogledom uopće vidjeli čovjeka? Možemo li zapravo uopće vidjeti nekoga, vidjeti ga u onome što on jest, vidjeti ga u onome što ga čini njime?

Drago mi je što ste me vidjeli. Koja je uopće korist od toga da nas netko vidi, a sami nismo svjesni toga da smo viđeni? Što u nama razvija svijest viđenosti? Ako smo sebe svjesni, jesmo li se svjesni na način drugačiji od onoga kako su nas drugi svjesni? Pruža li vlastito viđenje sebe samoga i drugome mogućnost vidjeti nas istima? Možemo li uopće vidjeti da nas drugi vide ako sami sebe ne vidimo? U svijetu punom neviđenih, drago mi je da ste me vidjeli.

XCIII. nastavak

(11. 8. 2020.) Ni: Često srećem ljude koji su dio mog života. Mnoge koje sam poznao ili smo prijateljevali. I moju baku, među ostalima. Znam da nisu ondje kuda se krećem. Znam da su umrli. Ne prilazim im. Znam da to nisu ti moji. Nesiguran sam u svom znanju. Često pomislim, isti ljudi, ili barem ista tijela, premještaju se po prostorima. Žive negdje drugdje, daleko od prostora na kojima smo ih sahranili.

Očev brat, raznesen za bitke na Sutjesci s nepunih sedamnaest godina, po kojem sam dobio ime, živi u mom rukopisu, u mom potpisu. Šokiralo me kada sam već kao student među očevim papirima našao jedno njegovo pismo. Njegovo pismo pisano njegovim rukopisom. Ne moje pismo pisano mojim rukopisom. Mislim da je to bio okidač koji me je potakao da ne pišem pisma rukom, a sada me i tehnologija u tome podržava.

Svakodnevno pismom nešto zaustavim, ali to je neki drugi osjećaj. Papiri ostaju kod mene. Misli u (ruko)pismima drugima su upućeni. Osjećam se nelagodno pri tom, da me primalac ne zamijeni, i ne znajući, s njime, Nikolom Nikšom.

Događalo mi se da u trenutku odvijanja neke nove situacije u mom životu imam osjećaj kao da sam tu situaciju već proživio.

Gdje pospremiti to društvo autora koji su sudjelovali u mojoj izgradnji? Ili drugih osoba i učitelja u mom životu ovakvom u kakvom se prepoznajem?

Zašto je jedina stvarna potpora vlastitosti potpora onih kojih više nema i onih koje nikad nisam osobno upoznao?

Nisu li misli jednih i drugih, izvučene iz konteksta njihove egzistencije, potpora mojoj egzistenciji? Nije li to taj iscjedak prošlog za novo u sadašnjem? Nisu li tako svi ti moji sa mnom u budućnosti?

Nije li to razlog zbog kojeg ih susrećem ondje gdje se nalazim? O čemu se zapravo radi?

Ka: Ponekad se svijet oko nas i u nama čini preuzak, a život prekratak. Zar je uistinu to ovdje i sada sve na što možemo računati? Što nakon toga ovdje i sada? Što prije toga ovdje i sada? Kako je to ovdje i sada omeđeno nekim nevidljivim nadolazećim, neizvjesnim? Razgovaramo tako danas i govori mi prijateljica kako nastoji živjeti najbolji mogući život jer upravo sve što čini u ovome sada reflektirat će se na ono tamo. Pitam je na koje tamo, kaže na ono tamo nakon ovoga sada.

Razmišljam tako, ljudi su uistinu spremni puno toga u ovome sada podvrgnuti nekome tamo. Bilo iz religijskih uvjerenja ili iz nekih drugih, samo njima znanih razloga. Ne smeta mi to, čovjek u svojoj slobodi ima pravo organizirati svoje sada kako god želi sve dok ta njegova organizacija bitno ne zadire u slobodu drugog pojedinca. Religijska uvjerenja i razna vjerovanja dio su organizacije ovoga sada za nadolazeće tamo. Različite religije na različite načine pripremaju za to tamo. Zanimljivo je da upravo smrt koju se nastoji nadići u svom najmoćnijem trenutku najviše progovara o životu. Smrti radi nastaje borba za život.

I tako tog nekog mističnog nepoznatog neprijatelja pretvaramo u najvećeg glasnogovornika života. Veličanstvena je ta igra nadmoći. Ima u njoj nešto otmjeno, gotovo životno. Nije li to apsurd – životnost u smrtnosti...

Razmišljam o tome tamo i ovome sada... Ne brine me to tamo, brine me ovo ovdje. Ako ovo sada izgubim i ne budem, ne za neko tamo, već za ovo sada najbolja moguća verzija sebe, kako će me onda ijedno tamo moći primiti s ispraznim sada? Brine me izgubiti puninu ovog trenutnog, ostati trajni pokušaj sebe bez potrebe da u ovome sada puninom sebe sobom sebe nadvisim. Ne brine mene neko nadolazeće tamo, brine mene što sada tako malo punine u ljudima ima. Prekratak je ovaj život da nisam...

XCII. nastavak

(12. 8. 2020.) Ni: Mozak. Čiju glavu nosim? Čiju glavu nosiš?

Talijanski neurokirurg Sergio Canavero bliži se trenutku kada će transplantirati ljudsku glavu s bolesnog na zdravo tijelo. Transplantacija je 2017. godine uspješno provedena na lešu kako bi se dokazalo da je moguće povezati krvne žile, živce i kralježnicu. Godinama prije, istraživala se ta mogućnost na miševima. Dr. Xiaoping Ren izvršio je više od tisuću takvih transplantacija. I psi su im bili podvrgnuti. Bliži se dan kada će neke ljudske glave dobiti zdravo tijelo. Dr. Canavero vjerojatno će biti posljednji u nizu istraživača koji su na tome radili i prvi koji će sa svojim timom ostvariti ideju presađivanja ljudske glave.

Što se time mijenja? Kako se tijelo odnosi prema glavi? Zamjećujem da drugo tijelo glava dobiva. Dakle, aktiviteti vlastitog mozga sada upravljaju drugom masom kostiju, mišića, krvnih žila... Koje su samosvijesti ljudi na kojima su primijenjena ta medicinska rješenja? Koji je njihov odnos prema prolaznosti? Doživljavaju li smrt? U što vjeruju? Što je sa strahovima? Koje su nacionalnosti? Doživljavaju li uopće pripadnost nekom narodu? Je li moguće tijelo iz jednog naroda privesti glavi iz drugog naroda? Što bi se dogodilo kada bi donori dolazili iz stoljećima zaraćenih naroda? Koje su promjene? Što ova mogućnost govori čovjeku o čovjeku?

Ka: Danas sam čula govor mržnje... Sjedimo tako i razgovaramo i jedna osoba govori kako bi ona svim pripadnicima katoličke crkve oduzela pravo glasa i poslala ih na Goli otok, i djecu i starce. Razgovor se nastavio razvijati u drugom smjeru, no razmišljam kasnije što je to u ljudima da su spremni tako razmišljati? Mogu razumjeti da nismo zadovoljni ovom ili onom odlukom, da ne podržavamo određeni stav ili odredbu, da pojedini ljudi nisu dostojni položaja i uniforme koju nose. Sasvim mi je jasno i da postoje određeni povijesni događaji koji ne bacaju najpozitivnije svjetlo. Ali ono što ne razumijem i nikada nikome neću opravdati govor je mržnje, prema bilo kome iz bilo kojeg razloga. Treba

razlikovati pojedinu osobu koja čini loše i cjelinu kao takvu. Kršćanstvo nije ništa lošije od ostalih religija. Ideje koje u sebi ima kršćanstvo nisi ništa manje plemenito od ideja ostalih religija. Kršćanstvo ima povijest uspona i padova kao i sve ostale religije. Katolička crkva kao takva nije nositelj zla, Katoličku crkvu čini svaki katolik ponaosob. Nitko mi ne može reći da su svi katolici loši. Da, postoje pojedini ljudi koji nisu dostojni uniforme i položaja koje imaju. Ne postoje li takvi ljudi u svim sferama i na svim pozicijama? Proglašavamo li zato sve lošim ukoliko postoje neki koji su loši? Nikada neću razumjeti takve govore mržnje. Osobito mi nije jasno kako na nepravdu ljudi mogu odgovarati još gorom nepravdom, još dubljom mržnjom? Ukoliko sam na krvnika spremna krvnički reagirati, nisam li zapravo ja veći krvnik od krvnika samog? Uzalud svi sati meditacija, duhovnih uzdizanja, rada na sebi i izgradnje ako dopuštamo da nas uvuku u vrtlog tuđe pličine.

Mudrost je u svijetu punom mržnje biti oslobođen svake tendencije mržnji. Ne mrzim i ne mogu mrziti nijednog čovjeka, bez obzira na boju kože, religioznu, političku, seksualnu ili bilo koju drugu orijentaciju. Uvijek je krivo upirati prstom u ideju kao takvu, nije kriva katolička crkva, pravoslavna crkva, budistički monasi, lijevi ili desni kao takvi. Krivci koji nanose zlo imaju ime. Obeziment krivca i uprijeti prstom u masu znak je vlastite pličine. Mržnja je mržnja, pa makar se pravdali i da je samo odgovor na učinjeno.

Dok razgovor odmiče svojim tokom, gledam djecu kako se bezazleno igraju u dvorištu. Oni su kršteni. Oni su katolici. Oni su Hrvati. Oni su bijelci. Oni su Dalmatinci. Jednog dana dopustimo li im da odrastu bit će još puno toga. Jesu li za išta od toga krivi? Jesu li zbog ičega manje vrijedni? Bez obzira na to što jednom postanu, nadam se da će prvenstveno biti ljudi, ljudi koji u sebi neće nositi predrasude ni prema kome. Ljudi koji će očima punim čuđenja gledati svijet i diviti se ljepotama, ovako nevino i iskreno kao što to sada čine. Nadam se samo da nikada neće prerasti u ljude ispruženog kažiprsta i da nikada neće imati potrebu na mržnju uzvraćati mržnjom. Pitam se, svi oni koji upiru prstom i osuđuju druge, jesu li uopće svjesni toga

da se pretvaraju u one koje riječima preziru? Ne razumijem govor mržnje i to je jedini jezik koji nikada ne želim naučiti...

XCI. nastavak

(13. 8. 2020.) Ni: „Tko ti glavu nosi?“, čuo sam kako mnogi izgovaraju ovo pitanje nebrojeno puta. Većinom ga izjavljuje luckasta mladost ili ga čujemo u neočekivanim kontekstima. Postavimo si ovo pitanje. Tko mi glavu nosi? I provjerimo tko nosi i što to nosi. Ova metafora ima značenje sve dok je glave koju netko nosi. Glave bez pokrivala. Niz je situacija u kojima nosilac pokrivala za glavu skida pokrivalo i stavi ga pod mišku ili ga nosi u rukama ispred sebe ili na neki drugi način. Cijene ljudi golu glavu, direktan pogled i bistru misao. Što je bistra misao? Kako nastaje? „Osamiti se koliko je moguće od drugih znači poštivati istinu“, piše portugalski pjesnik Fernando Pessoa. Ali što je istina? Postoji li istina u sebi po sebi? Nije li istina ono što istinom nazivamo? Nije li istina uvijek na razboju između predmeta-objekta i subjekta koji ju imenuje? Nije li istina neka trenutačna senzacija? Pessoa bi rekao „(...) ideja ili naša senzacija, ne znamo čega, bez značenja, prema tome bez vrijednosti, kao bila koja druga naša senzacija.“

Ako istina zavrijedi beznačajnost, čemu nam treba istina. Nije li istina množina istina? Nisu li istine poput pomagala tijelu ograničenog kretanja? Pomagala su skrojena po mjeri oštećenog tijela. Nije li istina modelirano oštećenje da bi tijelo moglo ići naprijed? Kuda? Zašto? Koliko puta se isti povijesni događaji prepravljaju da bi poduprli one koji bi vladali? Kada slušam neke uzavrele diskusije o zbivanjima iz Drugog svjetskog rata, gorljiva nastojanja događaje drugačijima predstaviti, pitam se otkuda ta strast prema mijenjanju prošlosti? Ta strast opiranja budućnosti? Kada već mijenjaju prošlost, mogli bi tvrditi da rata nije ni bilo. Tako da se ne natječu više oko toga tko je u njemu koju ulogu na sebe preuzeo. Glupost je lako prepoznati. Istinu baš i ne.

Ka: Ljudi svojim postojanjem, bili toga svjesni ili ne, ostavljaju trag u ovome sada, trag koji nije samo povijesno ukalupljanje naših egzistencija. Razmišljamo li ikada o tome što svojim življenjem ostavljamo u posjed budućim generacijama? Hoće li nakon nas ostati išta što će svjedočiti vrijednost našeg postojanja? Ne mislim

da je bitno postati slavan, zapamćen na širokoj razini. Sasvim je nevažno hoće li stoljeća knjiški pronositi moje ime. No ono što je iznimno važno jeste jesam li učinila sve što je bilo u mojoj moći da u trenutku mog odlaska svijet bude bolje mjesto nego u trenutku mog dolaska na njega. Pade mi tako na pamet umjetnik Jason deCaires Taylor. Ne znam zašto sam se večeras bas njega sjetila. Možda zato što promatram more i pitam se jesmo li uopće svjesni njegove veličine, njegove bitnosti, veličanstvenosti, svetosti... Odrasla sam uz more, gledala sam ga kako spokojno spava usidreno u krilu Bikova, kako divljim kovitlacima diže pjenu svojih vala i obrušuje se o oštro kamenje sv. Petra i Osejave. Ljuljuškalo se ono u tromim danima ljeta poput umornog diva obamrlog od zvezdana. Hućalo je more u proladna siječanjaska jutra odmjeravajući snage s kopnom koje mu se suprotstavljalo. Ulijevalo se to more u pore moje duše čineći me onom koja jesam. Da nije bilo mora u krilu Biokovu, možda nikad ne bih (p)ostala čovjekom kakav jesam. Ima nešto bonacasto i mirno u mojim porama, ima nešto divlje i uskovitlano u mojim žilama, ima nešto moćno i neukrotivo u mojim kostima, ima nešto nježno i razigrano u skrivenim dubinama, sve je to more valjalo i preodgajalo, kovitlalo i gradilo. I upravo zato razmišljam, promatrajući ga ovako tihog i usnulog u okviru ljeta koje je po svemu drukčije od svih ljeta, jesmo li uopće svjesni veličanstvenosti tog mora. I pade mi na pamet Taylor koji je upravo moru odao počast tvoreći podvodne skulpture kojima se danas svijet divi. Nismo li mi često poput njegove djevojke koja na svojim plećima nosi ocean, umišljeni u svojim malenostima? Nosimo li mi more na plećima ili smo uronjeni u njega dijelom svijeta koji nas okružuje?

Pitam se tako kakav trag želim ostaviti? I znam, želim svijet koji će biti makar malo bolje mjesto. Želim svijet koji će moru, zraku, prirodi, čovjeku znati reći hvala.

XC.nastavak

(15. 8. 2020.) Ni: Iz karme prošlog života rođen sam/si u ovaj život. Rezultati smo uzroka i posljedice djelovanja u prethodnom životu. I nikako nije slučajna susret žene i muškarca, mojih roditelja, koji su pokupili razbacane prošle događaje i u meni novog mene na svijet donijeli. Kako sam došao u ovaj život, kao da je skriveno velom tajne. Želim ga otkriti. „Gdje ste bili prije nego što ste se rodili?“, pitao sam djecu u sklopu likovnog performansa u Zadru 2017. godine. Iz maštovitosti odgovora izdvojio bih dva, jedno otegnuto: neeeznaam i drugo: sklupčana u crvenom. Kada su se odgovori izlili u bjelinu velikih papira, neeeznaam je postala plava rastvorena linija u plavom, isprekidana, razmazana. Sklupčana u crveno postaje gljiva pokraj djevojčice, koja se na papiru skupila i omedila. Iz tog pred-zemnog svijeta, krenuli smo u zemni svijet, do pod-zemnog svijeta, u kojem nastavljamo do pred-zemnog svijeta... Možda će se tada u zemnom svijetu neeeznaam u sanjarenjima ostvariti, a crveno svijetom koračati... Oboje drugdje negdje. Da li u istom obliku? Ostaje li od čovjeka čovjek oblikom ili metamorfoza misli, neko novo čvorište energije. Sigurno sam daleko bio prije nego li sam se ondje rodio. Roditelji me usidriti nastojali, ljubavljaju, dobrim namjerama i brigom. Ja se otrgnuo i krećem se drugdje. Gdje ću okončati i što će moje mene u novo drugdje i gdje i u kojem obliku poroditi. Kada spoznam pred-zemni svijet, neću od pod-zemnog strahovati. Koje je boje zrak?

Ka: Glazba u autu uvijek mi je bila draga. Između ostalog, Oliverova pjesma i riječi: „Da ti pratim trag u beskraj...“ Znamo pjesmu, pjevamo s Oliverom, uz glazbu vožnja postaje nezamjetna, trajanje dobiva drugi smisao.

Sjedim kasnije pored mora i odmaram misli. Ponovno se sjetim tih riječi. Pratiti nekome trag. Što pratimo kad pratimo trag? Je li taj trag nužno dio te osobe, ima li ona s tim ikakvu vezu, je li taj trag ujedno i njezin izabrani put, put kao dio njezine vlastitosti ili se ona na tom svom putu gubi, rastače ono bitno svoje. Što znači pratiti? Ako pratim nekoga, jesam li i dalje bitno svoj, jesam li ja izabrala to

praćenje kao svoj put ili sam kao brod u luci nasukan i neću stići nikuda? Stihovi pjesme, ali riječi odgovaraju. Ako pratimo drugu osobu, pratimo li i njezine ideale, snove, očekivanja, želje, pratimo li cjelovitost njezine osobnosti ili pratimo samo onaj mali dio koji mislimo da poznamo. Poznamo li uopće ili umišljamo?

Kaže Oliver: „Da ti pratim trag u beskraju...☒ Dug je to put, put s onu stranu jasnoće. Trag u beskraju... Trag u beskraju drugoga. Ako pratim, hoće li biti i moga traga u beskraju drugoga? (P)ostati dio beskraja u tragu drugoga...

LXXXIX. nastavak

Ni: Pred kućom u kojoj stanujemo visoka su, višestoljetna stabla. Dvjesto metara dalje, šuma je netaknuto taknuta, u njoj diše se punim plućima. Visoka su stabla, gusta šuma, vidi se čovjekova ruka, održavanje, briga. Stabla me fasciniraju. Kada stablo oboli, otpadne. Kada vjetar ili oluje podivljaju, iščupaju poneko iz zemlje. Polomljeno leži neko vrijeme, a onda ga čovjek prepili i ostavi na kupovima. Šuma se, uz ljudsku pomoć, sama u sebi sobom obnavlja. U njoj žive divlje svinje, vjeverice, ptice, srne i jeleni, zečevi i druge životinje koje se pokažu s vremena na vrijeme. A ima i nevidljivih. Ježurku ježića još nisam vidio, ali mora da je i on tu. Lisice obilaze kuće ne bi li nešto ukusno pronašle. Možda to nije idila, ali odiše samoregulacijom, a utjecaj ljudske ruke ovdje osjećam primjerenim i brižnim.

Sjemenje je uzrok stabla, a stablo je uzrok sjemena – uči princip Bija-Vriksha-Nyaya o logici sjemenja i stabla. Bija-Vriksha-Nyaya jedan je od šest principa filozofske škole Vedanta. Ova filozofija zapisana je u Vedama, najstarijim klasičnim indijskim pismom. Nitko ne može reći što je čemu krajnji uzrok. Svako pitanje i svaki argument u sebi sadrži i jedno suprotno pitanje i jedan protuargument. Svako „ovo ovdje“ također je i „ono tamo“. Cijeli svijet predmet je relativnosti.

Nisam li novom kombinacijom i ne znajući, iz stanja nepokretnosti-raspršenosti-smrtnosti, preko roditelja, u novi život ušao? Kakva mi je karma? Osnovna pokretačka sila moje egzistencije sada i ovdje? Što prouzrokuje moje djelovanje? Kada stanem u točki mira – raspršim se – smrtan, koju karmu donosim novom rođenju?

U kojem su od mojih života zapisane spoznaje koje me pokreću? „Od dana kada znanost započne istraživati ne-fizičke (neobjašnjive) pojave mi ćemo u jednom stoljeću ostvariti veći napredak nego li smo ostvarili u nizu stoljeća prije toga“, zapisao je Nikola Tesla.

Nije li ovo stoljeće kojem se Tesla nadao? Zbunjujuće je, već od samog početka ovog tisućljeća, koliko su nova znanja i spoznaje

poljuljali mnogošta u što smo se do sada zaklinjali. Ne treba mijenjati prošlost, beskoristan je to posao. Treba se uhvatiti sadašnjice i od sadašnjih spoznaja usmjeriti se budućnosti. Jesmo li zreli za takve izazove?

Ka: Promjene dio su sadašnjosti u kojoj mi koji jesmo sada oživotvorujemo svoju sadašnjost. Ako je sada u promjeni, je li onda promijenjeno sada dio sadašnjosti ili se promjena događa u nadolazećem sada koji je u odnosu na prošlo sada osadašnjeno sada? I to sada promjena je koja sadašnjosti postaje budućnost, a budućnosti prošlost. Jer dok pomislim sada, to sada više nije sada. Koje sada onda ja mislim? Je li moje mišljenje u sadašnjosti ili je i ono osadašnjeno prošlost? Upravo to i takvo vrijeme koje izvan nas i nije, mi zapravo tako često uzimamo za oživotvoritelja vlastitog htijenja.

Razgovaramo tako jučer o proslavama, o obljetnicama, o rođendanima, o protoku vremena koje uvijek iznova imamo potrebu uokviriti u šarolikost obljetnica. Zamjećujem da su mi iznimno zanimljiv fenomen proslave Nove godine. Noć u kojoj cijeli svijet po nekom zadanom običaju slavi promjenu datuma. Što mi to dočekujemo u noći Nove godine? Tko nam to tako bitan ulazi u život? 365/366 novih dana? Ne ulazi li nam svakim danom u kojem jesmo novi dan u život? Kako to da svaki novi dan ne dočekujemo ludim proslavama i raskošnim vatrometima? Tko se dosjetio da je upravo tada prijelomna točka u kojoj otvaramo poglavlje nove godine, novo poglavlje čega? Života, okreta Zemlje oko sunca? Svi svima na svaki način želimo sve najbolje. Ne bi li bilo zanimljivo da si tako srdačno u svakom novom danu želimo sve najbolje? Iskreno i od srca... Možda je to previše srčanosti... Noć u kojoj cijeli svijet slavi promjenu datuma...

Voljela bih da jednog dana cijeli svijet slavi datum na koji se promijenio svijet, na bolje... E, to bi bila veličanstvena promjena, vrijedna spektakularnog vatrometa. Promjene su dio ovoga sada u kojemu mi osadašnji jesmo sada. Kad bi barem u tom sada osadašnji svijet postao bolje sada za svakoga...

LXXXVIII. nastavak

(17. 8. 2020.) Ni: Dva svjetska rata i drugi ratovi, hladni rat, podjela na istok i zapad, rušenje Berlinskog zida, ujedinjenje Njemačke, rasap SSSR-a, Čehoslovačke, SFRJ... Promjene društvenih uređenja, formiranje Europske unije i drugi stresni događaji ostavština su s kojom su Europa i svijet ušli u novo tisućljeće. U šumi destruktivnog iznaći je i pozitivno s dalekosežnim posljedicama. O ljudskim je pravima, kao nikad do tada, bilo riječi. Prije tek nešto više od sedamdeset godina ideje o ljudskim pravima dobile su i zakonski oblik. „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i trebaju jedno prema drugome postupati u duhu bratstva“, piše u Općoj deklaraciji o pravima čovjeka UN-a iz 1948. godine. Na ostvarenju te ideje tako je puno raditi, svakodnevno i posvuda. Prošlo stoljeće ponudilo je i mogućnosti organizacije sekularnih država, princip razdvajanja državnih institucija i osoba ovlaštenih za zastupanje države od vjerskih institucija i vjerskih dostojanstvenika. Provedbom tih ideja religijska pripadnost poštuje se kao osobni izbor i garantira, između ostaloga, ravnopravnost svim religijskim usmjerenjima na prostoru neke države. U okviru države svima potrebni, zajednički sadržaji podliježu pitanjima regulacije. Na ostvarenju te ideje tako je puno raditi, svakodnevno i posvuda. Einsteinova artikulacija teorije relativnosti otvorila je niz mogućnosti u čitavoj paleti ljudskog djelovanja. U društvu i u umjetnosti naglašenija je uloga i poticaj individualnosti, što je potaknulo teško sagledivo bogatstvo osobnih i osebujnih izraza. Na poticanju vlastitosti tako je puno raditi, svakodnevno i posvuda. Važna je i seksualna revolucija i razvoj poštivanja prava svakog pojedinca na njegovo seksualno ostvarenje. Brojni dotada ignorirani, prešućivani ili odbacivani oblici seksualnosti postali su prihvaćeni u društvu. Na iskrenom prihvaćanju seksualnosti svake vlastitosti u društvu tako je puno raditi, svakodnevno i posvuda. Niz dobroga nije ovim završen. Na oslobađanju života životom i kreiranju poticajnijih načina društvene organizacije koja nikoga ne isključuje tako je puno raditi svakodnevno i posvuda.

Ka: Jedna meni jako draga osoba imala je status na svom *WhatsApp*: „Bog ti mora biti jako sklon da bi uspio.“ Pitam se kakav to svijet mora biti u kojem vlastiti uspjeh leži u volji nekoga drugoga. Što uopće znači biti jako sklon? Jesi li na nekoj posebnoj listi podobnih, onih koji su se nečim pokazali kao posebni, jesi li nečim uspio zaslužiti tu sklonost? Ako je sklonost zaslužena, nije li onda u konačnici uspjeh posljedica vlastite zasluge? Ako ničim izazvan možeš sebe dovesti u poziciju pogodnog ili nepogodnog, što nam onda to otkriva o volji tog božanstva? Nisu li i grčki i rimski bogovi po vlastitom nahođenju i simpatijama nagrađivali i kažnjavali? Ne poznaju li mnoge religije sustave kasti i određenih urođenih pozicija iz kojih se ne da izdignuti? Kako je uopće moguće pristati na svijet u kojem smo unaprijed determinirani izmišljenim položajem u društvu? Što uopće znači položaj u društvu nemogućnost njegove promjene? I na to se svojevrijedno pristaje? I to zovemo božanskim usudom? Koliko puta moram doživjeti nirvanu da bih se izvukla iz vječnog kovitlaca reinkarnacija? Jesmo li uopće svjesni toga da smisao nije viši stupanj reinkarniranog bića već prestanak egzistencije? Kršćanstvo je u svom nauku o slobodi daleko uznapredovalo, do te mjere da Bog sam staje pred slobodnom voljom čovjeka. Šteta što taj isti nauk tako često ne razumiju i njegovi tumači.

Vraćam se prvotnoj misli. Recimo da sam, za potrebe promišljanja, vjernik. Bog mi mora biti sklon da bih uspjela? Ako mi nije sklon, zašto me je stvorio? Je li stvorio samo one kojima je sklon? Tko je onda stvorio druge? Jesam li postala ona kojoj nije sklon svojim vlastitim odlukama ili mu jednostavno više nisam simpatična? Ukoliko mi je dao slobodu, kako onda moje vlastite odluke mogu ugroziti Njegovu sklonost? Mogu ga rastužiti, ali ne mogu promijeniti poziciju Njegove naklonosti prema meni... Nije li Bog po svojoj naravi trajno sklon svakom svom stvorenju? I što znači uspjeti u kontekstu religioznog života? Postati svet? Zadobiti vječni život? Nismo li svakako vječni? Ako moja svetost ovisi o božjoj naklonosti, onda nije u mojim rukama, onda sam predodređena biti ili ne biti sveta. Sudbonosno predodređena, bez mogućnosti promjene

unaprijed određene pozicije... I ponovno moje pitanje ☹ kako je uopće moguće živjeti u takvim sustavima? Nije li onda znatno bolja mogućnost da nakon smrti nema ničega? Nema nagrade, ali nema ni kazne, nema nekog tamo gore tko će mi po vlastitoj naklonosti uređivati ostatak vječnosti...

Voljela bih svijet u kojem i religiozni i nereligiozni, i vjernici i nevjernici, i desni i lijevi, jednostavno svi imaju pravo biti kreatori svojih vlastitih života bez zapečaćenih sudbina i nemogućnosti izbora. Voljela bih svijet slobodnog čovjeka...

LXXXVII. nastavak

(18. 8. 2020.) Ni: Ni kao sasvim mlad i neosvjšten nisam volio nametnute obveze. I danas sam duboko uvjeren da je loše djeci nametati obiteljske i društvene običaje. Nužno im je otvoriti što više svjetova i dati im alat kojim će sami dalje njegovati znatiželju i postavljati vlastita pitanja. Otkud roditeljima pravo da dijete upišu u neki katastar običaja, religioznih opredjeljenja te ga treniraju za prihvaćanje parola koje su u datom trenutku u društvu prisutne? Javne laži nisu istine, a njima se svi najviše bavimo. To je neprirodno, nasilno i štetno, bez obzira na moguće dobre namjere koje se iza toga kriju. Put u pakao popločan je dobrim namjerama, kaže narod. Neka naša djeca sama donesu što više odluka koje će biti odluke njihovih rezona i odgovornost njihove slobode u raznim periodima vlastitog razvoja. Tako sam nastojao postupati i sa svojom djecom. Nametnute „dobre namjere“ izvorišta su svih kasnijih strahova, frustracija, laži iz nužde i drugih razornih pojava s kojima smo suočeni. Krenuti je uvijek od sebe samih, pa od vlastite djece kako bi život životom disao. Ovako na bavljenje smrću, bolešću, prilagođavanjem, dresurom sebe samih i tuđom dresurom, (ne)prilagođenošću, potrošimo najviše energije i vremena. Dosta!

Ka: Kako postajemo ono što jesmo? Spletom okolnosti, okruženjem, društvom, primarnim određenjem unutar nukleusa obitelji? S obzirom na to da ne biramo mjesto i vrijeme dolaska na Zemlju, a ako i biramo, toga nismo svjesni, biramo li uistinu sebe same ili smo si dani? Da sam mogla izabrati sebe, bih li izabrala upravo ovo na čemu sam sebe gradila? Živeći trajno, većina nas nastoji poboljšati same sebe. Nakupine nekih ne toliko kvalitetnih navika nastojimo izbrusiti i (p)ostati najbolje moguće verzije sebe. Raditi na sebi moguće je samo ukoliko postoji svijest o vlastitim nedostacima koje želimo popraviti. Kako da budemo svjesni toga što s nama nije u redu, a ponovno činimo upravo ono zbog čega sebe ne smatramo najboljim verzijama sebe. Uvijek me iznova fascinira ta razapetost u nama samima. Htijenje i nemoć ispunjenja. Trajna borba sebe sa sobom. U kojem trenutku pristajemo na koju verziju sebe? Je li

prihvaćanje uistinu naše ili je i ono pod utjecajem svega što nas je nama učinilo?

U kojem trenutku sam sebe sobom izabrala? Jesam li se uopće izabrala ili sam pristala biti u onome što mi je pripisano? Da sam sebe mogla birati, bih li sobom bila? Kako uopće mogu biti sigurna da to što nazivam sobom jesam ja? Što ako sebe sobom sanjam? Ili što ako me netko drugi sobom sanja? Kada sam postala ono što jesam? Jesam li već ono što imam biti? Sobom nad sobom sebe propitujem...

LXXXVI. nastavak

(20. 8. 2020) Ni: U detalju je čarolija kreacije. U detalju je stabilnost konstrukcije. Opće je onda prihvatljivo da detalj ponosno nosi svoje lice. Napretkom nazvao bih raspad velikih državnih sustava. Vjerujem da će se ti procesi nastaviti širom Europe. Bez krvi. Nacionalne države neodržive su. I dobro da je tako. Dosadašnji sustavi nisu ni dobri ni loši. Oni su naprosto svoje odradili. Prelomit će se i Belgija, ni Španjolska neće ostati ovako uređena, Turska, Rusija, decentralizirat će se i ovaj prostor što se sada zove Hrvatska, Dalmacija će ostati Dalmacija i nikakvi je nacionalistički izljevi neće u južnu lokaciju trenutne države preimenovati, profilirat će se razlazom detalji federacije kao BiH bilježene, Vojvodina će naći svoj put, Katalonija također, toponim do toponima, važno malo u isprepletenom velikom... a zašto i ne. Bez prolijevanja krvi. Što je loše u vraćanju konstitutivnim elementima ☐ ljudskim naseljima. Zašto stanice organizma ne bi mogle profilirajući sebe s drugima dinamično i zbog potrebe, u razmjeni i dogradnji surađivati? Osnovna prostorna ćelija na kojoj živi skupina ljudi različitih i sličnih potreba izbrusiti će svoj profil, razviti svoj identitet.

Te jedinice međusobno organiziranog života neće biti sve ili ništa, kako je sada prevladavajuće stanje gotovo u svim državama. Profilirati je jedno, jedinstveno i neponovljivo. Detalj za detaljem. Taj toponim s drugim toponima gradit će kartu ljudskih nastambi povezanu djelovanjem i suradnjom po prirodnoj potrebi. I to će biti karta kontinenta na kojem jesmo. Impuls i drugima. Granice država, i njihova promjenljivost, nisu ništa drugo doli stvoritelji i njegovatelji trauma. Ne trebaju ih ni ptice, ni pandemije, ni životinje, ni ljudi, ni zrak... Koje je boje zrak? Proces je počeo. Može li ga se ubrzati? Da se tako sačuva planet. Da se tako poštuje svačiji život. Da se tako razmjenjuje i dograđuje. Ne trebaju nam države. Kome trebaju države?

Zavičajni ljubavlju njegovani u budućnosti su! Budućnosti koju neću doživjeti.

Ka: Ima ulica i mjesta koja su toliko uska da je vožnja njima sličnija adrenalinskim vratolomijama nego standardnim zahtjevima stavljenima pred amaterske vozače. Izlazimo danas tako iz auta i smije se govoreći mi: „Jesi ga u milimetar smotala i parkirala. Da nisam uočila koliko si to mirno i jednostavno učinila, preznjila bih se od muke što će biti s autom.☹ Smijem se jer nije prvi put da sam auto tako stručno milimetarski parkirala. Koliko se često nađemo u situaciji u kojoj nam cjeloviti život slični adrenalinskoj vožnji, prepunoj oštirih kutova i neočekivanih tjesnaca. I baš kad nam se čini da je gotovo, da sad slijedi lakši dio ceste, cesta zavijuga i otkrije neke nove tjesnace. Kako uopće reagirati na sve te zavrzlake i zaplete? Biti miran, siguran u svoje vještine, treptati nad limom koji nas okružuje, odustati od tog puta i pokušati pronaći neki novi, lakši? Ponekad nije moguće okrenuti se i tražiti novi put, jedini je izlaz nastaviti. Ponekad i riskirati koju ogrebotinu, ulupljenost koja je cijena prolaza, nastavka puta. Nije to loše. Čak štoviše, ima nešto uzbudljivo u cijelom tom nadmudrivanju krivina koje nas zaskaču.

Bi li život uopće bio život bez serpentina i nepreglednih krivina?

Vraćamo se nakon obavljenog posla. I dalje me zeza kako sam točno milimetarski parkirala auto. „Bravo Schumacheru, od sada ti stalno voziš!☹ Razmišljam o životu dok provlačim auto uz rubove kantuna. Koliko sam puta ovako u milimetar provukla svoju egzistenciju, koliko puta zadržavala ekstremnu mirnoću u najvećim krivinama i zapletima?

Koliko ću puta još ponoviti istu radnju vjerujući u sposobnost preživljavanja? Što će se dogoditi onog dana kada lim popusti pred oštrinama životnog puta? Jesmo li svjesni zadnje rute koju imamo odvoziti ili nas krivina zaskoči negdje nenadano i nadvlada onako u milimetar? Bilo kako bilo, isplati se do tog trenu voziti punim plućima...

LXXXV. nastavak

(23. 8. 2020.) Ni: Otrov. Odnosi. Truje. Ruje. Ovlada. Vatri. Davi. Razbija. Ubija. Vlada. Agni. Otrov se ispija. Namjerno. Podmetnuto. Javno. Drugima skrito.

Otrovati se: javni je čin herojstva. Otrovati se: neodrživost je okolnosti vlastitosti. Otrovati: političko je sredstvo. Otrovati: momentalna smrt. Otrovati: smrt u vatrenim mukama. Tko se ovog čina laća, gušen je strahom: što ako ne uspije?

O otrovanom se neko vrijeme priča. U tim razmišljanjima i razgovorima možda prvi put stvarno je viđen, intenzivno doživljen.

U trovanju dodiruju se nemoć i slast vlasti. Dodirljivost i nedodirljivost. Trovanje nije samo metafora. Otrov je smrt u prahu. Smrt koju se pije. Ispije.

Razmišljam koliko je neistomišljenika i političkih protivnika ovim napitkom smaknuto. Razmišljam: koliko je njihovo smaknuće probudilo bunt?

Koliko je smaknuće strahom zaustavilo proteste?

Nije li otrov – čarobni napitak kojim se smrt životi. Život smrti.

Sazviježđe remeti. Što sanjaju trovači?

Ka: Današnji dan odnio je jedan mladi život i cijeli dan na poseban način nosi težinu toga odlaska... Nenadano i odjednom bivamo istrgnuti iz ovoga sada. Trenutni smo, ovremenjeni i prolazni. Svijest o toj trenutnosti često nam poput pijeska prolazi kroz prste, a toga nismo ni svjesni. Živimo neke prosječnosti, kompromisno pomireni s poluzadovoljavajućim svakodnevicama optužujemo Fortunu, usud ili tamo neko božanstvo koje nam nije bilo naklono, za vlastite neuspjehe. Bi li naše sada bilo kvalitetnije kada bismo si jasnije predočili vlastitu trenutnost? Ili se volimo tetošiti vječnošću kao nečim tamo gdje ćemo nadoknaditi sve propušteno iz ovoga sada?

Ne smeta mi vlastita prolaznost. Svjesna sam u potpunosti da je moja smrtnost ušetala u život u trenutku mog prvog udaha. Od onog trenutka, od kad sam postala biti, moja smrtnost odbrojava trenutke mojoj vremenitosti. I nema u tome ništa loše. Loše bi bilo ne biti toga svjestan. Loše bi bilo prokockati ovo sada, jer ja sada jesam. Ova ja u ovome sada imam samo to sada. Bilo bi šteta propustiti sada, pogotovo jer ne znam koliko će to sada trajati.

Danas je jedno sada utihnulo u svojoj osadašnjosti. S njime su i mnogi sada postali jučer, mauzoleji sjećanja, okamenjene današnjice koje čekaju istek vlastite prolaznosti. U jednom svijetu zaustavi se padom jedne zvijezde nevjerojatan broj mikrokozmosa... Voljela bih jednog dana, kada moje sada prestane biti, da ostali svjetovi, ako radi ničega drugog onda barem zbog moga sada, nastave svoje putanje, jer u tuđoj punini moguće je biti bez bivanja...

LXXXIV. nastavak

(24. 8. 2020.) Ni: Smrt jeste. Nije to pitanje ni doživljaja ni vjerovanja. Ona jeste i mi smo joj svjedoci. Znamo, vidjeli smo, čuli, doživjeli kako je netko umro. Ispratili smo ga s onu stranu. Što se time mijenja? Mijenja li se išta?

Znajući kako umrijeti, mislimo da znamo nešto o smrti. Umiranje je naša spoznaja smrti. Umiranje nije smrt. Umiranje aktivan je čin na rubu života i smrti.

Rađati se ne znači roditi se. Rađanje aktivan je čin na rubu smrti i života. Gdje si bio prije nego što si se rodio?

Julijana iz Norwicha, engleska mističarka iz XIV. stoljeća, piše: „Mi znamo da nas naši roditelji (po)rode u smrt. To je već samo po sebi nešto posebno.“

... umrijeti nije ništa nova/a ni živjeti nije baš novije, piše Sergej Jesenjin.

Ka: Kant u Kritici čistog uma ovako piše: „Mi smo sada zemlju čistog razuma ne samo proputovali i svaki njezin dio pomno razgledali, nego smo je i izmjerili i svakoj stvari u njoj odredili njezino mjesto. No ta je zemlja otok, a sama ju je priroda ograničila nepromjenljivim granicama... Živimo u svijetu u kojem svakodnevno nastojimo preskočiti granice, nadvladati ih ili proširiti. Govori se o otvaranju granica, imaginarnih međa između naroda i kultura, rasa i običaja, sklonosti i težnja. Uvjeravamo se kako su nam granice izvana nametnute i kako se unutar njih gušimo. Uznapredovala tehnologija, medicina, znanost, daju nam osjećaj izvanograničnosti. Uvjereni smo kako mi sami gospodarimo svijetom u sebi i oko sebe.

A što je s vlastitim granicama, granicama koje nam je narav ucrtala u naše sada i kojima i po kojima bivamo ono što jesmo? Moj beskonačni um ima granicu svoje konačnosti. Genijalni um ima plafon svojih dosega i bez obzira na to koliko široko bilo polje i koliko visoko plafon stajao, taj genijalni um pliva u bazenu svojih

mogućnosti. Čak i da je bazen velik poput oceana, ostaje činjenica ograničenosti. Ima li u tome išta loše? Treba li me uzrujavati granica moga svijeta? Sve u prirodi ima svoje granice, sve u prirodi živi unutar svojih granica. Priroda iskače izvan granica samo kada ju čovjek pokušava uobličiti u neka svoja htijenja i očekivanja. Granica moga svijeta nije međa moje ograničenosti. Međa moje ograničenosti besmislena je potreba poništavanja granice vlastitog jastva. Moj um ograničen je unutar sebe svojom prirodom i njegova veličina jeste u njegovoj prirodi. Onoga dana kada prihvatim rubove vlastite naravi, nadići ću granice vlastite iluzornosti.

Ima nešto lijepo u otocima, odijeljenim i obgrljenim morem. Ima nešto lijepo u otocima i njihovoj kompaktnosti. Ima nešto veličanstveno u mome otočnom svijetu, njegove granice početci su svemira...

LXXXIII. nastavak

(25. 8. 2020.) Ni: Metamorfoze, bolji je izraz za to što nas mijenja. Znam da je pojam etabliran u biologiji, zoologiji i literaturi, a mogao bi biti i u kontekstu čovjeka.

Dakle, iz dvoje u jedno se rodi i raste do jednog u dva dok se (ras)tvori, pa ispočetka: čovjek u metamorfozama svoje besmrtnosti.

Gledao sam film „Tesla“. Igra ga Ethan Hawke, režirao ga je Michael Almereyda. To je film o onom fizičaru – geniju iz Austro-Ugarske, pardon Hrvatu, oprostite, mislio sam Srbinu, ne znam možda je Srbo-Hrvat, ne, ne, ne, Hrvato-Srbin ili... možda je Jugoslaven. Prije nego li sam i odgledao film, jurile mi ove misli, ismijavajući ratobornost politikanstva na prostorima s kojih dolazim. U filmu to je korektno rečeno, Tesla je iz Austro-Ugarske, a selo Smiljani toponim je dječaka kojemu je suživot s prirodom u ranom djetinjstvu bitno potaknuo razvoj.

Zavičaji su trajniji od država. Države će se same ukinuti, raspasti, jer su sve odreda nastale nasiljem i sasvim su neprirodne.

Smiljani!

Svijet!

„Ti spavaš, dijete. U snu ćeš da vidiš stabla sa zlatnim granama. Velike bašte od stakla, nemirne rijeke od žive. Htjet ćeš da grliš neizmjernost, da letiš do San Diega i San Franciska, dok ne polomiš krila ovdje niže vode, svakako još bliže od Jauka ili Runovića.“ Augustin Tin Ujević, Uspavanka iz Krivodola

Krivodol!

Svijet!

Ka: „Tko god me voli, makar je jednom u životu bio ljut na mene, izjavila sam prije par dana. Ta je izjava nasmijala većinu mojih sugovornika. Izjava o tome kako sam barem jednom u životu

naljutila ljude koji me vole izaziva iskren smijeh kod tih istih, a i onih koji nisu pogođeni izjavom. Koliko smo često svjesni sebe, svojih čina i djelovanja, svog utjecaja na druge, na one oko nas, na one kojima je stalo do nas? Moram priznati da ne razmišljam često o tome, iako sam toga svjesna. Nastojim biti najautentičnija verzija sebe i na taj način biti s drugima u suodnosu. Što uopće znači prihvatiti nečiju originalnu verziju? Ne bi li svi mi trebali biti originali sebe samih? Original nije savršen, original nije nepogrešiv, original ne garantira biti ništa drugo nego on sam sa svime što njega samog čini njime. To se često zaboravlja. Često ljudi žele originalne verzije drugih ljudi pored sebe bez samih tih ljudi. Misao bez mišljenja...

Mene nije lako nositi, nije me lako iscrpiti jer ne obećavam biti očekivano idealna verzija sebe. Iskreno želim biti najbolja moguća verzija sebe na način odanosti svojoj vlastitosti, vlastitosti koja sebe sobom želi disati. Nije to lako nositi. Kao da je meni uvijek lako biti ja... Pa ja sama sebe sobom pretečem i na istu tu sebe sama sobom spotičem. I zato sasvim sigurno znam, svi koji me vole makar su jednom u životu bili ljuti na mene. Jer ako nisu, onda ne vole mene, onda se nisu susreli s realnom mnome, onda još uvijek žive fikciju Karle. Svi koji me vole makar su jednom bili ljuti na mene jer znaju da je to normalno, znaju da zbog te ljutnje neću odšetati, znaju da često neću ni shvatiti da su ljuti... Svi koji me stvarno vole, molim da se obavezno barem jednom u životu naljute na mene, da mi onako iskreno i od srca kažu: „Da mi je tebe na Mars ispaliti i spasiti se!☹️ Samo ću tako znati da su uistinu susreli mene... A ja volim biti ja, biti otok koji svojom otočnošću nije ograničen, nego svjestan svoje izvornosti, otok koji je uronjen u oceane drugih... Ja volim biti ja pa makar se ljutili na mene.

LXXXII. nastavak

(27. 8. 2020.) Ni: „Postoji samo jedan način spoznavanja sebe, a to je samoostvarivanjem“ , kaže učitelj u tekstu Kena Upanishad koji tematizira spiritualnost. Samoostvarivanje nije nikakva nedokučivost i umnogom se odvija nesvjesno, u skladu sa situacijom u kojoj se nalazimo. Sve što uradimo i kako djelujemo naš je označitelj. Djelovanje vlastitom voljom i snagom koju tako oslobađamo ocrtava našu posebnost. A svi smo posebni, ma koliko rješenja u raznim situacijama sličnim se čine. Iza svega stoji naše cijelo biće, a čipku bića ne radimo po mustri. Detalj nas otkriva. Uočiti ga treba. Mnogi misle da se Vlastitost (Sebstvo) može razumom dokučiti, ali to je varka. Vlastitost nešto je što se realizira u visokom stanju svijesti, gdje se ukida svaka vrsta identifikacije s ovim ili onim što nas čini. „Biti Jastvo (Sebstvo) znači nadići smrt“, dalje podučava učitelj.

Dokučiti JA, svjetleći cilj života. Inspirirajući izazov. JA u beskraju bezvremenosti.

Ka: Ponekad mi se čini da su neki beskraj malo dulji od nekih drugih beskraja. To samo dodatno potvrđuje da ne postoji vrijeme po sebi, već jedna unutarnja percepcija promjene koju ukalupljujemo u vrijeme kojim nastojimo izmjeriti promjenu kojoj smo svjedoci. Neki ljudi beskraj su u sebi, univerzum koji što više otkrivamo, to nam se čini sve beskrajnijim. Volim osadašnjivati sadašnjost takvim ljudima. Ima u njima nešto veličanstveno jednostavno. Ne znam zašto, ali beskraj sam uvijek zamišljala jednostavnim. Jednostavno osadašnjim, jednostavno potpunim, ne kažem ispunjenim ili neispunjenim jer i jedno i drugo može biti upotpunjenost stanja koje ima biti. Ponekad sam mislila da postoji vrijeme i da postoji specifično vrijeme za mene, vrijeme u kojem je moj trenutak, mojih pet minuta. Ne postoji vrijeme za mene, postoji sada i svako sada moje je sada dokle god sam ja u tome sada. Postoji sada u kojem je na meni koliko ću to sada učiniti svojim sada. Postoji sada u kojem bez mene, mene u tom sada, ne može biti. Beskraj je jednostavan, jednostavnost moga sada u kojem osadašnjujem sadašnju sebe ili sada bez moga sada u ovome sada u kojem jesam.

Osadašnjim li svoj sada sobom sada na svoj način, neki beskraj bit će veći od nekih drugih beskraj... Beskraj kraja nema pa samim time ni veličine, ali postoje sada koji su više sada od nekih sada i baš zato su neki beskraj beskrajniji...

LXXXI. nastavak

(28. 8. 2020.) Ni: Ego je stršljen u kojekakvim situacijama. Njegova trenutačna dobit, ako se dogodi, jeste metastaza Vlastitosti. Sve ima svoju drugu stranu; sjenu koja prati. Egom se ne može dokučiti Vlastitost. Opsjenar je Ego ☒ uzlet naše minornosti. Ego. Egoizam. Egocentrizam. I Vlastitosti je potrebna barem kap bolesti. Vlastodržac nije vlasnik onoga čijim se vlasnikom predstavlja. Ni vlasnik svoga ni vlasnik tuđega. Vlastodržci drugim bi vlastitostima vladali. Tako dolazi do bolne zamjene teze: drugim vladati doživljavaju svojom vlastitošću. Drugim vladati ne može biti ostvarenje vlastitosti. Zbog ove opsjene, pun je svijet iskonstruiranih granica, nasilja i krvi. Vlastitost u vlasti držati, to nam bježi iz ruke. Nije moguće. Spoznajući se uvijek, Vlastitost se drugačijom pokazuje.

„Sve dok mislimo da smo Ego, osjećamo blokirajuću vezanost i tugu“, citiram tekst Mundaka Upanishad.

Sve i svatko trune, raspada se, razlaže se i dijelom je zaborava. Detalj cjeline metamorfoza.

Ka: Pitaš, ako pomičemo granice, pomiču li i one nas? Je li granica dio nas, jesmo li mi omeđeni vlastitim izborom vanjskog ruba ili je omeđenost nama pridodana kao dio naše vlastitosti? Je li moguće unutar omeđenosti svejedno biti beskrajan? Je li nedostatak kraja izostanak granice? Jesmo li svjesni sebe ako smo svjesni svojih granica ili smo svjesni sebe unutar granica? Sve u prirodi ima svoju granicu pa svejedno ne zamjećujem da to prirodu sakati. Naprotiv, priroda unutar svojih granica pokazuje svoju veličanstvenost. Problem nastaje kada ljudi pobrkaju granicu i ograničenost. Neprihvatanje granice svoga jastva otkriva nedostatak mudrosti. Biti ograničen bez obzira na širinu jastva otkriva sputanost bivanja. Samo ograničeni ljudi ne žele priznati granice. Samo ograničenim ljudima smetaju njihove granice. Ne dira me moja omeđenost, ona je dio moje naravi koja je unutar svojih granica beskrajno veličanstvena. Baš kao i sve druge vlastitosti koje u životu susrećem.

Može li se sebe razumom dokučiti? A čime da se inače dokučim? Čime sebe sebi da otkrijem? Umsko sam biće i moja specifična djelatnost umska je. Beskrajno veličanstveni um mi mene meni otkriva, beskrajno veličanstveni um mi svijet meni otkriva.

Moj razum ima granicu, moje biće ima granicu, ali ta granica beskrajno je veličanstvena i ona meni ne smeta. Ne granicu, već ograničenosti pomjeram dopuštajući si rast...

LXXX. nastavak

(29. 8. 2020.) Ni: Tren. Treptaj. Kap. Sekunda. Veličine koje me fasciniraju. Sekunda je dogovorena vremenska jedinica. Kap je stanica vode. Treptaj je brisač oka. Tren je stanica života. Koje je boje zrak? Zrak koji udišu i tren i treptaj i kap i sekunda.

Nisu li te najmanje jedinice najveće učiteljice, najprisutnije u našim osviještenim iskustvima? Detalji. Označitelji cjeline.

Sekunda. Kap. Treptaj. Tren.

Ka: Sanjala sam mirise Afrike... vrući stvrdnuti pijesak pod nogama, ispućalu zemlju žednu kiše, beskraj horizonta koji gubi među zemlje i neba. Možda ju ni ne gubi, nego međe nema. Mjesto na kojem se susreću nebo i zemlja. Mjesto na kojem se spajaju nebo i zemlja. Kakvo bi to fantastično mjesto moralo biti. Kako se spajaju? Nebo se prigne zemlji i zemlja se uzdigne nebu i onda jedno drugo dohvate u nekom međuprostoru i postanu jedno. I što onda bude? Što se dogodi kad se spoje nebo i zemlja? Zemlja upozna visine, a nebo nizine. Nebo se nauči priniziti, a zemlja se nauči uzvisiti i onda oni tako koegzistiraju isprepleteni... Možda je u Africi to i moguće, negdje na izgubljenom rubu horizonta između vruće ispućale zemlje i nepregledne daljine...

Sanjala sam zvuke Afrike, rasplesane tabane koji se brže kreću što je tlo užarenije, tijela zanesena ritmom, melodije koje kolaju kroz žile. Što je život kompliciraniji, to je ples izražajniiji.

Sanjala sam okuse Afrike, ulupljene lončiče koji izloženi prašini i suši krčkaju jednostavna jela. Lončiči iz kojih svi zajedno grabe, uzimaju po malo kako bi svima doteklo i svi su zadovoljni što je i to malo znatno više od ništa.

Sanjala sam osmjehe Afrike, široka lica i usne razvučene poput rubnika oko nizova bijelih zubi. Vedri i pozitivni, uvjereni da će biti bolje, jer gore svakako teško da može biti.

Ima nešto veličanstveno u Africi, nešto što u riječi ne stane i dobro je što se ne da uriječiti... Zemlja vatre u zagrljaju neba...

LXXIX. nastavak

(31. 8. 2020.) Ni: Po gustoj kiši, zbog njezinih potreba, odšetali smo Lola i ja, do jezera. Sve je njušila, svugdje se zaustavljala. Kada je nanjušila lisicu, uvukla se u grmlje, izvukla se iz ogrlice i nestala. Devedeset minuta trajala je potraga. Djeca su mi se priključila, a na kraju i Yulia. Pokisli smo do kože. Lola bi se na kratko pojavila i opet otrčala. Suzile su nam oči, uplašili smo se da ćemo ju izgubiti. U trenutku njezine neopreznosti, a Yulijine prisebnosti, uletjela je u zamku zagrljaja. Odahnuli smo. Životinje se rađaju i žive u svijetu koji im zadamo. Da li su zbog toga sretne?

U autobusu iz Zagreba prema moru telefonira mladić s neutješnom majkom. Razabirem, odlazi na otok raditi sezonski. Prvi odlazak od kuće. Za njega uzbuđenje, za njegovu neutješnu majku ravno tragediji.

Na pogrebu, starija žena sahranjivala je muža. Kada su grob otvorili, ona je počela ridati i bacati se u grob, dozivajući sina koji je tu sahranjen. Prošao je rat neozlijeđen, a nakon rata, kada su čistili minsko polje, raznijela ga mina koja se skrila pažnji.

Događa li se sve kako se dogoditi mora? Život je iznenađenje i uzbuđenje kapi dok kiša i dalje pada, obnavljajući se.

Ka: Život se odvija bili mi toga svjesni ili ne. Ne postoji naše vrijeme, postoji vrijeme i bit će naše koliko ga učinimo našim, koliko ga posvojimo, koliko ga udomimo. Ne želim ovdje pisati o različitim teorijama vremena, pitati se postoji li vrijeme za sebe, neovisno od mene. Razmišljam samo o vremenu u kojemu jesam i u kojemu jesu svi koji su povezani sa mnom, u kojem su oni koji to moje vrijeme obogaćuju.

Sjedimo tako sinoć, pjesma, druženje, sada ispunjeno bliskošću. Takvi su trenutci neprocjenjivi. I ne postoji neko tamo vrijeme koje će jednog dana biti moje. Postoji vrijeme i ja sam ga posvojila svojim sada, ono je postalo moje vrijeme, moje vrijeme ispunjeno mojima...

LXXVIII. nastavak

(1. 9. 2020.) Ni: ZAŠTO nešto radimo? ZAŠTO nešto želimo uraditi? ZAŠTO moramo nešto uraditi? ZAŠTO ne moramo nešto uraditi? U nizu pitanja koja prate neku aktivnost (što? gdje? komu? kada?), na pitanje ZAŠTO? najteže je odgovoriti. Ipak, u svakom ŠTO skriveno je netko ZAŠTO. Pokušajmo ZAŠTO pronaći u lancu: začecje, rođenje, roditelji, društvena sredina u kojoj smo rođeni... posao kojeg radimo u lancu poslova koje smo do tada odradili... ostvarene želje... neispunjene želje... novi ljudi u našim životima... zadržavanje ljudi u našem vidokrugu, u intenzivnoj interakciji... i redom u mnogo različitih smjerova... do mjesta življenja.... države... koliko li je rođenih u jednoj državi, a umrlih u drugoj, iako nisu promijenili mjesto boravka... Zašto je to tako? ... ZAŠTO?

Ka: Simone de Beauvoir u svojim pismima Sartreu piše: „Umor je jedna neobična stvar, pokušah o tome razmišljati, ali bez uspjeha, nema bola ili gotovo da ga nema, nego više kao da je nedostatak sposobnosti tjelesne reakcije, no dolazili li od tijela ili od duše? Podsjeti me ovo na nedavni razgovor. Ljudi se žale da su umorni. Umorni od čega, koga, kako? Što znači biti umoran? Što je to u umoru što ga čini umorom?

Kad osjećam umor? Osjećam umor? Znači li to da, ako ga ne osjećam, nisam umorna? Jesam li umorna na osjetilnoj razini ili mogu spoznati vlastitu umornost iako ju ne osjećam? Odakle zapravo dolazi umor? Iz stanica tijela koje šalju signal da im treba pauza, laganiji ritam, promjena tempa? Tko diktira novi tempo? Umorni organizam ili ja koja taj organizam forsiram? A što s umorom koji dolazi iz spoznajne razine? Kako njega odmoriti? Koji tempo promijeniti? Može li se duša umoriti? Što umara dušu? Ako tijelo ima svoje granice, ima li ih duša? Tko spoznaje granicu duše?

Nikada nisam razmišljala o umoru. Možda jer mi je jača žeđ za puninom življenog od potrebe za pauzom od života. Tko bi to razumio? Tko se u meni umara ako se ja ne umaram? Umara li se umor od svoga umora...

LXXVII. nastavak

(3. 9. 2020) Ni: Važan smo dio cjeline svemira, prirode i ljudskog roda. Cijelo sazviježđe u nama i oko nas. Razlog našeg postojanja u razlogu je ravnoteže, egzistencije i esencije te cjeline. Cjelina smo i mi sami. Teško da je moguće naći odgovor na pitanja: Zašto baš mi? Zašto baš ovakvi? Zašto baš ovdje? Ipak, te odgovore svakodnevnim djelovanjem svakodnevno živimo. Pokušajmo ih iz djelovanja, uhodanog ili iznenađujućeg, artikulirati u rečenicu te ju izgovorimo. Krenimo ovako: Zašto sam se jutros probudio? Izgovorimo niz pitanja koja iz ovog proizlaze. Pitanja kao odgovore. Zašto postoji firma u kojoj radim? Ponovimo postupak pitanja – odgovora u nizu. Zašto bi to ikoga zanimalo? I osvijestiti ćete zašto ste baš vi nezamjenljivi, neponovljivi, potrebni i posebni. Uživajte ljepotu vlastitosti. Tu je snaga koja daje odgovore i potiče djelovanje.

Ka: Biti nekome dar, dar koji uljepšava život drugome, dar koji oplemenjuje, dar koji upotpunjava. Zvuči pozitivno, zar ne? Na prvu, tko ne bi želio biti dar? Darovanome darovana osoba usavršava svakodnevicu. Što od toga ima darovana osoba?

Pokušavam sebe zamisliti u poziciji darovane osobe. Imam li izbora biti darovana osoba ili sam izabrana bez vlastitog udjela u izboru. Ako nemam izbora, što je s mojom slobodom? Jesam li ja onda opredmetljena? Tko sam ja ako ne mogu birati, već sam darovana? Što je dar zapravo? Koga dar razveseljava i što od te radosti ima dar sam? Kada dar nije svjestan svoje darovanosti, onda nema ni problema, ali kada je dar obdaren samosviješću, što onda za njega znači biti darovan? Zašto imam osjećaj da u nedostatku slobodnog izbora postajem sredstvo po kojem druga osoba dolazi do svoje punine? Samo slobodno izabrana darovanost ima puninu dara i uzdarja, sve izvan toga okovana je sloboda.

Osim toga, što uopće znači biti dar drugome? Jesam li onda trajno odgovorna za zadovoljstvo te osobe? Što ako se u jednom trenutku ne ponašam po tuđim očekivanjima, jesam li onda manje darovana? Može li se dar vratiti? Može li dar odlučiti prestati biti darovan? Nije

li u naravi dara da se dariva? Jesam li ja sama izabrala sebe darovati ili sam od drugog prepoznata kao dar neovisno o mojoj spremnosti na darivanje?

Ne znam zašto, ali biti darom nekako budi u meni osjećaj konzumiranosti. Uz to, ne sviđa mi se ideja da u mom bivanju leži temelj tuđe punine. Ne čini li to dar uzvišenijim od primatelja? Ne volim koncepte u kojima postoje uzvišeniji od uzvišenih. Volim koncepte u kojem se isti jedni drugima otvaraju. Volim koncepte u kojima isti jedni druge isprepliću.

Ja ne želim biti dar nikome i želim biti dobrodošlica svakome. Želim da moje ovdje i sada koegzistira u slobodi slobodnih drugih ovdje i sada.

LXXVI. nastavak

(6. 9. 2020) Ni: Nijedan rat nije završen. Iako svi ratovi porazom završavaju, poraženi i dalje ratuju za nove poraze. Na usavršavanju i prodaji oružja i drugih ratnih igračaka vrte se novci. Kukavice, zaposlene na tim poslovima, iz skloništa gledaju kako djeluju njihova razorna djela. Sve u ime nečijih interesa. Pod nekim državnim zastavama, uz neku religiju koja to sve podržava.

Ka: Odmaramo danas, uživamo u danu i razgovaramo onako o svemu. Zapravo razmišljamo kako se ljudi nose s 2020. godinom. Kaže M.: „Dobro je još i bilo kako je moglo biti.☹ Ja se smijem kako uvijek može gore.

Govori ona meni: „Ajde šuti Spartanac, ti sve to podnosiš spartanski.☹

Razmišljam kasnije što zapravo znači podnositi prolaznost spartanski. Znači li to ne osjećati ništa, učiniti sebe toliko čvrstim da nema bola ni patnje. Ali koja je korist od preživljavanja ako ne osjećamo ništa, jer ako ne možemo osjetiti teškoću, možemo li onda osjetiti radost? Nije li život isprepleten oboma? Što onda znači podnositi spartanski? Ostati uspravan, ne dopustiti biti prelomljen? Profesor hrvatskog u srednjoj školi redovito nam je govori: „Nije sramota pasti, sramota je ostati dugo ležati.☹ Postoje padovi za koje smo sami zaslužni, kao što postoje i padovi na koje nismo mogli utjecati, nismo ih mogli spriječiti. Zašto onda uopće postoji potreba mjeriti duljinu ležanja? Nije li spartanski podnijeti i ležanje? Nije li i ono dio procesa povratka?

Ja to podnosim kao Spartanac... Nije prvi put da čujem takav opis sebe. Vjerojatno ima nešto u tome kad mnogi meni bliski vide slično. Ja samo nemam potrebu svijetu koji je i ovako često na koljenima biti još jedan teret na leđima. Umjesto toga nastojim biti osmijeh koji će drugima olakšati ustajanje. Možda u tome ima nešto spartansko, tko bi više znao...

LXXV. nastavak

(7. 9. 2020.) Ni: Slojevit je niz ljudskih kreacija. Na svakom području. U svim smjerovima. Na svim područjima. Nepregledan pojedincu. Zbunjujući često. Koga ljudske kreacije zanimaju, mora biti svjestan nemogućnosti obuhvaćanja cjeline i koprcanja unutar nekog malog interesnog kruga. Ima kreacija koje se otmu kontroli svojih kreatora. Zažive samostalni život pa naiđu na one koji im se posluže, ne uvijek na dobrobit čovječanstva. Tako gljiva nije više jestiva ili otrovna, već je i gljiva atomska. Fascinacija gljivom razornom. Apokalipsa mnoge magnetski privlači. U potrazi za produženjem egzistencije pojedinca, otkrivena su mnoga rješenja koja bolest i bol ublažavaju i pobjeđuju. Rezultat svih tih istraživanja jesu i načini na koje je čovjeka moguće ubiti – bez boli. Po pitanjima regulacije života u zajednici i državama, mnoge su mogućnosti već isprobane.

S nestrpljenjem nadam se primjeni nekih novih mogućnosti, jer nijedna mogućnost koja je trenutačno u upotrebi nije dovoljno dobra za potrebe pojedinca, ponaosob i u grupi. Svoju začudnost i zbunjenost nepreglednošću uobličio je čovjek u suodnos s jednim ili s više bogova. Nekim stvarateljem i stvarateljima, nečim nadnaravnim. Čovjekova kreacija. Nadnaravno ljudska je kreacija. Vjerovanje jedna je od ljudskih karakteristika. Religije su propisi i prakse koje djelomično pomažu čovjeku u spoznaji i samospoznaji, a drugim dijelom postaju alati kojima se disciplinira zajednica. Religije su čovjekova kreacija. Nameću se silom, ako nećeš milom, kao identitet grupe, ma koliko ta grupa bila široka i svijetom razbacana. Križarski ratovi, sveti ratovi, događanja su kao i metafore. Čovjek voli zaboravljati. Čovjek voli uljepšavati. U čovjeku susreću se vječnost i apokalipsa. Čovjeku je potrebno vjerovanje.

Treba li od toga stvarati religije? Treba li društva graditi na religijama? Želim živjeti u sekularnoj državi. Za sada nije poznato društveno dostignuće koje svima omogućiti može da žive po vlastitoj volji i prakticiraju što žele. Sekularna država traži rješenja na tom putu. Tako mogu i svaku religiju prakticirati i financirati oni koji u

njoj sudjeluju. Čovjekovo vjerovanje privatna je, osobna stvar. Sve drugo nasilna je manipulacija.

Ka: Razmišljam o ovom ☒ ratovi koje religije podržavaju. Pokušavam se sjetiti rata kojeg je podržavala neka religija. Padaju mi na pamet mnogi ratovi koji su bili vođeni u ime neke religije, nekog uvjerenja, vodili su ih ljudi koji su na neki način sebe smatrali predstavnicima određenih religija ili su bili službeno izabrani na poziciju predstavnika neke religije. Pa ipak ne pada mi ni jedan rat na pamet koji je podržala neka religije, koji je bio duboko utisnut u bît te religije. Religije kao takve sa svojim naucima u sebi nose poruke sasvim suprotne onima koje se promoviraju na krvavim pozornicama ratnih klaonica. Religije kao takve u sebi nose koncept mira, rada na sebi, posvećenja i predanja jednom svijetu u kojem jedini rat koji se priznaje rat je s vlastitim grijesima, manjkavostima, manama ili kako god to nazvali u konceptu bilo koje religije. Stoga je preoštro uprijeti prstom u religiju kao takvu.

Postoje ljudi koji iskorištavaju religije kao što iskorištavaju i bilo koji drugi koncept kako bi dospjeli do ostvarenja svojih ideja i ideologija. Postoje ljudi koji uništavaju religije svojim busanjem u „religiozna☒ prsa, ljudi koji su sjena na licu crkve, džamije, hrama... Takvi ljudi sebe rado vide kao velike zagovornike i zaštitnike određenih religijskih istina, no istina je da od svega što zastupaju promašuju upravo te religijske istine.

Religije u svojoj bîti ne nose uništenje, stoga je preoštro upirati prstom u religiju kao takvu. Ljudi su problem, ljudi su uvijek problem. No čovjek koji čini zlo, pa ma kako se on busao u prsa i prozivao sebe vjernikom, nosio mitru ili neku drugu oznaku pripadnosti, jedino što promovira kultura je smrti, a ona kao takva nema ništa s religijama. Oduvijek sam nastojala živjeti filozofiju otvorenosti u kojoj će biti mjesta za svakog čovjeka kao čovjeka, neovisno o boji kože, religijskom, političkom, vjerskom ili bilo kojem drugom opredjeljenju. Ne podržavam generalizaciju. Filozofija otvorenosti ne isključuje nikoga, nikada...

LXXIV. nastavak

(8. 9. 2020.) Ni: Autizam i filozofija jedan je od projekata na kojem trenutačno radim. Što su snovi, upitah jednog od sugovornika, autista. Snovi su krastavci, odgovori ne razmišljajući. Zašto krastavci, pitam. Jer su sočni i ukusni, nastavi ne zastavši ni trenutka. Tko su ljudi, pitam.

A ljudi su povrće, odgovori iznenađen, kao da pitam gluposti.

Zapisati nam je filozofiju povrća kako bismo možda bolje razumjeli ljude.

Ka: Preslagujući datoteke na laptopu pronađoh ovaj tekst. I danas želim isto sebi i svojim. Zato prenosim tekst...

Budi što jesi, (p)ostani što imaš biti, zadatak ostvarenja vlastitog jastva, no kako biti ukoliko trajno ne upoznajemo sebe u sebi samima, sa sobom samima, s onima oko nas, s onima u nama. Koliko svjetova može biti jedna osoba i može li jedna osoba biti svijet? Kako su put i usput postali cjelina jastva koje je u nastajanju i možemo li biti cijelo ukoliko smo u dijelovima? Pripada li dio cjelini ili je dio cjelina za sebe i što znači biti dio cjeline i cjelina dijela? Ova i mnoga druga pitanja rađaju se u umu koji traga za iskonima svoga bivanja i koji ište otkriti svjetove svijetu i svijet svjetovima. Zato i poradi milijun drugih istina koje tek imaju postati istinama, želim biti dio tima koji utire putove nekim novim koracima i biti korak na nekom novom putu. Biti sebi put i usput, okušati se i upoznati u novom svjetlu i novom ruhu, a opet biti svoj i sebi svojim prepoznat.

Moć i nemoć, snaga i uspon, pad i ponor, tek lice su i naličje istoga života. Okušati se u osmijehu i suzama, u bijesu i nadama, iskoraknuti iz pećine u koju smo se okovali učmalim prizorima sjena za koje željismo vjerovati da jesu. Imati snagu Prometeja koji se usudio bogovima ukrasti svjetlo, biti prvi, ne kako bismo bili najveći, već da bismo otkrili put kojim možemo sići u dubine vlastitih nutrina, u pličine vlastitih umišljenosti.

Zato želim u svijetu u „kojem stalna samo mijena jest“ izigrati tu mijenu igrajući se praznim globusom, crtajući slike bez crta, graditi zrakovite kule bez zraka, vjerovati da je moguće ono za što su nam drugi rekli da je nemoguće. Usuditi se pomaknuti granice nemogućnosti, jer što znači nemoguće, samo nešto za što nam je potrebna jedna proba više, jedan korak duže.

LXXIII. nastavak

(10. 9. 2020.) Ni: Dječji vrtić. *Kindergarten. Playgroup.* U svakom slučaju, njegovani mali vrt u kojem se ljubavlju i pažnjom prilazi. U tom vrtu vrte se djeca, u igri sve proklja, procvjeta, plodi.

Pesticidima treniranja zakonitosti sredine počinje dresiranje mladih bića.

Poslije je, kao rezultat tih dresiranja, lakše prepoznati ljude kao životinje nego kao povrće, cvijeće, biljke.

„Ljudi su povrće“, reče S. i nastojimo ih takvima prepoznavati.

Dvije trećine divljih životinja u posljednjih je pedeset godina istrijebljeno. Povrće za to nije odgovorno.

Nužno je zakonski regulirati zaštitu životinja. Nužno je zaštititi životinje od ljudi, proždrljivijih i okrutnijih od bilo koje životinje.

Čovječanstvo – povijest žderačkih običaja.

Ova više nije samo priča.

Ovo je udes sa smrtonosnim posljedicama. Za životinje i za ljude.

Ka: Svaka priča ima svoj početak, neki iskon iz kojeg sve izvire, u kojemu sve vrije. No gdje je početak ljudske datosti? Kompleksnost osobnosti koja biva, koja nastaje i nestaje u nekim uvijek novim nastajanjima, u nekim uvijek novim previranjima u bivanju onoga što ima postati... Gdje je tu početak i ima li tu kraja ili tek putanja uzlaznosti koja hita dubinama izmičući plićinama običnosti, tražeći odmak od onog profanog mirisa ustajalosti koji guši originalnost. Kompleksnosti datosti koja se otkriva, veo neznanja koji prekriva svaku osobnost sve do onog trenutka u kojem se sama ne odluči razotkriti u svim svojim nijansama, razliti se poput akvarela koji se prelijeva u neka nova ishodišta, u neke nove početke. Što je uopće početak? Kraj nečega što je bilo prije nego što je nastalo nešto novo ili izvor nečega što doskora više neće biti jer će prestati postojati u

onome što je bilo prije nego što je preraslo sebe samog? Jesu li početak i kraj ishodište iste promjene koja se odvija u sebi samoj mijenjajući i promjenu samu ili je bit promjene u tome što jedino stalna mijena u njoj jest? No ukoliko je mijena stalna, je li onda i ona izgubila svoju bit preuzimajući suprotnost sebe same kao bitak koji je obilježava?

Svaka priča ima svoj početak, no početak nije uvijek tamo gdje ga očekujemo. Nisu svi početci na početku niti svi krajevi znače kraj. Ponekad se početak i kraj tako isprepletu da jedan drugom prelaze preko puta i posrću o sebe same zapleteni nitima onog drugog i kao da pokušavaju ishoditi nešto što već odavno jest ili tek ima biti. Vrijeme koje traži prostor u kojem se ima ovremeniti. Ima li vremena izvan prostora, izvan datosti u kojoj svoju relativnost precizira tijekom koji pokušavamo fiksirati, derelativizirati, osigurati? Što je uopće vremenita sigurnost kojoj stremimo u odbrojanosti naših dana? Tko nam uopće broji dane? Je li moguće brojati nešto što jest u trenutku dok jest? Prošlost je tek niz koji ostaje za nama, ishodani koraci, no kako prebrojiti niz ako ne možemo ići unatrag? Budućnost ne postoji, nije moguće u nju ušetati, prelistati je kao nadolazeće stranice kako bi znali isplati li se knjigu čitati do kraja. Samo ovaj tren imamo sigurno, no možemo li o njemu pričati u trenu u kojem jesmo? Što je onda vrijeme i kako to da svi imamo privid njegova protoka iako stalno samo sada jest i mijena koja se u njemu događa, koja nas nosi putanjom nekih vlastitih izbora? Tko je izmislio vrijeme i kako to da se nismo sreli ranije ako samo sada postoji? Ako samo sada jesmo, kako to da nismo bili dok nismo postali i kako je uopće moguće postati u prostoru koji jest u trenutku dok jest?

Svaka priča ima svoj početak, svoju polugu na koju može osloniti svu svoju datost kako bi promijenila svijet, kako bi pomaknula sfere, kako bi bila svoja punina. Gdje je početak ove priče i koja je njena poluga, koja je to sila pomaknula sfere i kako je pukotina postala punina? Postoji li nešto univerzalno što može kopernikanski preokrenuti svaki fokus? Postoji li nešto univerzalno što daje svemu

smisao? Postoji li nešto što na sve može biti odgovor? Tko tome univerzalnemu daje smisao? Je li univerzalno univerzalni nositelj svega što jest? Ako je univerzalno odgovor na sve, što je odgovor na univerzalno? Je li univerzalno odgovor na sebe samo?

Svaka priča ima svoj početak i svoj kraj, ali početak i kraj nisu uvijek tamo gdje ih očekujemo. Početak nije uvijek početak početka i kraj nije uvijek kraj početka. Svaka priča ima svoj početak i kraj, ali početak i kraj nisu uvijek kronološke datosti razlivene u svemiru naših bivanja, nisu uvijek galaksije koje možemo posložiti logičkim slijedom. I upravo zato svaki su početak i kraj, početak i kraj nekog početka i kraja koji su se u svojoj početnosti okrajili i u svojoj okrajnosti započeli...

LXXII. nastavak

(14. 9. 2020.) Ni: Gledajući dodir stopala i zemlje, gležanj i koljeno, vrlo je jednostavno u ljudskim koracima prepoznati životinju.

U glumačkim se vježbama radi na oslobađanju energije koju osoba u sebi nosi preuzimajući životinje u sebi ili na sebe, što je potrebno za svjesno i slobodno kretanje na sceni.

Čovjek je sebe svojim djelovanjem izbacio iz suživota sa životinjama i prirodom. Posljedice su vidljive na svakom koraku. Mnogi običaji zadržali su razbojnički odnos prema životinjama. Čovjek na životinjama trenira neprijateljstvo koje potom prenosi na međuljudske odnose. Vrte se janjci na proslavama u Hrvatskoj, takozvani domoljubi ni politički život ne mogu voditi bez vola na ražnju; stravičan je običaj na jednom otoku baciti živu kozu sa zvonika pri ulazu mladenaca na vjenčanje u crkvi, valjda za sreću i plodnost. Mnogi se sadistički odnose prema domaćim životinjama, vježbaju svoju agresiju dresirajući one koje zovu svojim ljubimcima. U istraživačkim pokusima za napredak medicine, životinje su one koje našim bolestima zaražene na sebi i sobom traže lijeka za nas. Filozofija klanja životinja tako se u raznim smjerovima, uglavnom zbog prakticirane religije, razvila u nešto normalno – gotovo humano. Gadi mi se to!

Kad pomislim koliko sam mesa prožderao u svom životu dođe mi povraćati!

Bježim od slavlja koja slavljeničko grilom ili ražnjem obilježavaju.

I što sam stariji, to radim odlučnije.

Što bi se dogodilo da se zatvore klaonice? Zaposlene se može prekvalificirati. Količina jestivog mesa svesti će se tako na količinu koja je možda nekome u nekom životnom razvojnom trenutku potrebna. I ni kilogram više! I ni životinjski leš više!

Priroda uspostavlja ravnotežu, a čovjek je kontinuirano ruši.

Gdje smo sada? Koliko će nas dugo još biti?

Ka: Razgovarajući u jednom društvu dotaknuli smo temu Afrike. Afrika u meni koješta budi, Afrika za mene ima posebno mjesto i posebno značenje.

U mladosti imala sam veliku želju otići u misije u Afriku. Ondje ljudima ne bih donosila ni nametala nešto svoje, već bih stavila na raspolaganje ono što imam i što jesam kako bi od toga učinili najbolje za sebe. To je uvijek bila moja slika misionara. Osoba koja sebe daruje drugima kako bi drugi koristeći njegove talente i mogućnosti postigli nešto dobro za sebe. Smetala mi je oduvijek činjenica da postoje ljudi na ovome svijetu koji nemaju što jesti, ljudi koji doslovce umiru od gladi. Činjenica da svijet još uvijek poznaje rubove na kojima zaboravljeni u prašini našeg egoizma leže ljudi koji umiru u neimaštini budi u meni nelagodu preda mnom samom i pred svakim ponaosob. Znam da sama ne mogu puno napraviti, ne mogu zaustaviti glad u svijetu i ne sanjarim o tome da upravo ja mogu drugima osigurati život bez gladi. Ali znam, ako ja ne budem promjena koju želim vidjeti u svijetu, zasigurno nisam ništa učinila. I to ništa učiniti uvijek mi se činilo znatno gore od pokušati pa ne uspjati. Upravo zato sam dio svoje mladosti posvetila pripremama za odlazak u misije u Afriku koje se nikad nisu dogodile. Ali ostala je želja uvijek i u svakom trenutku nastojati svakom čovjeku biti najbolja moguća verzija sebe kako bi i on mogao slobodno i poticajno postajati najbolja moguća verzija sebe. Upravo tako ovaj svijet prerast će u ono mjesto koje želimo da postane.

Večeras mi misli šetaju Afrikom, i dok tamo negdje na ispucalom tlu ostaju otisci gladnih stopala, žarko želim da makar na trenutak svatko od nas bude najbolja moguća verzija sebe.

(15. 9. 2020.) Ni: Koliko je složeno jednostavno? Je li jednostavno složeno?

Zar složeno nije složeno samo dok ga ne razumijemo? Nije li razumljivo složeno jednostavno? Jednostavno složeno jednostavno.

Jednostavno nije jednostrano. Naprosto je razumljivo. Naprosto to i tako. Složeno je jednostrano. Treba posložiti, ma o čemu se radilo, elemente da bi ono što želimo eventualno moglo funkcionirati. Ovo je vrlo čest postupak pri vođenju politike. Iz jednostavnog se izvuče nešto iz njegove složenosti te se nasilno nameće konstrukcija stvarnosti. Nastaju surogati, apsurdi, groteske, tragedije, zločini. Potom na vlast dođu drugi pa oni tu konstruiranu lažotinu dekonstruiraju i konstruiraju drugačiju iščaševinu. Sve je to složeno. Na silu laži koja bi da se istinom prikaže.

Postoje mračna vremena koja se uvijek iznova obnavljaju gdje se politička laž nasilno kontrolira kao društvena istina. Pitanje je samo u kojem smjeru, o čemu se radi te kakva je osjetljivost i kolika je izdržljivost ljudi u tom lažoviru. Hrvatska danas jedna je od onih zemalja u kojoj se konstruira istina i mijenja povijest. Istina to ne podnosi pa se opire. Živi se u lažoviru! U lažoviru nikome nije dobro. Neki imaju trenutne koristi od laži. Kada pukne, raskrvarene će lubanje poput razbitih lubenica bojati ulicu. Glupost je vječna. Vječnost je krvava. Koje je boje zrak?

Život je toliko životom jednostavan da je bogatstvo biti dio njegove složenosti.

(20. 9. 2020) Ni: Čekao sam nadajući se Karlinom tekstu. Bit će odsutna jedno vrijeme. Čekam.

LXX. nastavak

(21.09.2020.) Ni: K. se odmara jer je odmor potreban... strpimo se ...

Dok nam ne pošalje novi tekst, izvukao sam nasumce neke njezine rečenice iz prošlih nastavaka drugog ciklusa naših filozofskih crtica od 101. do 1. nastavka. Radit ću to sve dok ne dobijem njezin novi tekst. Novi tekst, Karla, čekamo!

Ka: (Ni je nasumce izabrao Ka-ine rečenice)

Usuditi se pomaknuti granice nemogućnosti jer što znači nemoguće, samo nešto za što nam je potrebna jedna proba više, jedan korak duže.

Večeras mi misli šetaju Afrikom, i dok tamo negdje na ispucalom tlu ostaju otisci gladnih stopala, žarko želim da makar na trenutak svatko od nas bude najbolja moguća verzija sebe...

Nije li otvaranje granica sebe, oko sebe i u sebi iskorak u životnost života koji svojom nedorečenošću buja...

Svaka priča ima svoj početak i svoj kraj, ali početak i kraj nisu uvijek tamo gdje ih očekujemo.

Razmišljam o životu dok provlačim auto uz rubove kantuna. Koliko puta sam ovako u milimetar provukla svoju egzistenciju, koliko puta zadržavala ekstremnu mirnoću u najvećim krivinama i zapletima?

Koliko ću još puta ponoviti istu radnju vjerujući u sposobnost preživljavanja? Što će se dogoditi onog dana kada lim popusti pred oštrinama životnog puta? Jesmo li svjesni zadnje rute koju imamo odvoziti ili nas krivina zaskoči negdje nenadano i nadvlada u milimetar? Bilo kako bilo, isplati se do tog trena voziti punim plućima...

Nikada nisam razmišljala o umoru. Možda jer mi je jača žeđ za puninom življenog od potrebe za pauzom od života. Tko bi to

razumio? Tko se u meni umara ako se ja ne umaram? Umara li se umor od svoga umora...

LXIX. nastavak

(22. 9. 2020.) Ni: Odspavao sam do danas 204 984 00 00 sekundi, ako sam ovo dobro izračunao. Imam problema s velikim brojkama. Nisam puno pogriješio u ovoj računici. Spavao sam sanjajući, spavao sam stenjući, spavao sam izmoren, spavao sam odmoren, spavao sam sretno, spavao sam nevino, spavao sam mučeci se, spavao sam bijesan, spavao sam zaljubljen... spavao sam spavajući...

„Gdje je čovjek kada spava“, pitao sam S.

„U alkoholu“, ispali kao iz topa.

Spavanje je pijanstvo, protumačio bih njegov odgovor. Pijanstvo života u kojem se uči smrtovati. Nema nas dok spavamo. Opiti. Napiti. Zapiti. Propiti. Omamljeni...

Ka: (rečenice pronađene u Karlinim tekstovima)

Volim koncepte u kojima se isti jedni drugima otvaraju. Volim koncepte u kojima isti jedni druge isprepliću.

Ja ne želim biti dar nikome i želim biti dobrodošlica svakome. Želim da moje ovdje i sada koegzistira u slobodi slobodnih drugih ovdje i sada...

Kada ne bismo imali pojam vremena koji sada imamo, čime bismo mjerili promjenu?

Kako uopće mogu biti sigurna da to što nazivam sobom jesam ja? Što ako sebe sobom sanjam? Ili što ako me netko drugi sobom sanja? Kada sam postala ono što jesam? Jesam li već ono što imam biti? Sobom nad sobom sebe preispitujem...

LXVIII.nastavak

(23. 9. 2020.) Ni: I onda te naprosto nema. A bilo te je uvijek. Čudno neko vrijeme.

El se sa ovim svijetom pozdravila. El kompletna umjetnica.

Mit o Ahasveru ostvario se u njezinom krvotoku. U moj život ušla je kao studentica režije na *theakademie* u Berlinu, instituciji koju sam vodio. Bila je jedna od najautentičnijih, najslobodnijih i najprovokativnijih kreatora moguće stvarnosti. Svako njezino novo ostvarenje na *theakademie* spoznajno je ulazilo u neotkrivene prostore živčanog klupka koje čovjek u sebi skrivenim nosi. Uživao sam surađujući i kao mentor i kao profesor i kao suradnik u realizaciji njezinih ideja. Ostvarila je i nakon školovanja niz predstava, filmova, eseja, radionica.

Na *theakademie* doletjela je iz SAD-a gdje se sklonila, a znatiželja i putešestvije vodile su je iz SSSR-a u Izrael pa Japan, Ameriku te k nama u Berlin tijekom tri godine pa natrag u SAD pa se pokušala vratiti u mjestu odrastanja, u Moskvu te je opet poslala natrag „kući“ u New York, gdje je u 48. godini prešla u druge prostore. Njezina diplomatska predstava na *theakademie*, autorski projekt „Russisches Pass“ zavrjeđuje mjesto u antologiji ostvarenja vječnih putnika. El, bilo je sjajno s tobom uz tebe. El, ostaješ u meni.

Jučer sam sa S. promatrao troje dobrano napitih ljudi, dvojicu muškaraca i jednu ženu s ljuljajućim tлом pod nogama. Nastavljaajući se na S. teoriju da su ljudi u alkoholu dok spavaju, rekao bih da su pijani ljudi uspavani. Spavaju život. San koji nije njihov.

Ka: (rečenice pronađene u Karlinim tekstovima)

Profesor hrvatskog u srednjoj školi redovito nam je govori: „Nije sramota pasti, sramota je ostati dugo ležati. Postoje padovi za koje smo sami zaslužni, kao što postoje i padovi na koje nismo mogli utjecati, nismo ih mogli spriječiti. Zašto onda uopće postoji potreba

mjeriti duljinu ležanja? Nije li spartanski podnijeti i ležanje? Nije li i ono dio procesa povratka?

Ja to podnosim kao Spartanac... Nije prvi put da čujem takav opis sebe. Vjerojatno ima nešto u tome kad mnogi meni bliski vide slično. Ja samo nemam potrebu svijetu koji je i ovako često na koljenima biti još jedan teret na leđima. Umjesto toga nastojim biti osmijeh koji će drugima olakšati ustajanje. Možda u tome ima nešto spartansko, tko bi više znao...

LXVII. nastavak

(25. 9. 2020) Ni: Kako je sa zaboravom? Zaboravlja se a da se ne trudi zaboraviti. Zaboravlja se a da se ne odluči što zaboraviti. Zaboravlja se zaboravljajući zaboravljeno. Zaboravljeno se zaboravlja do zaborava. Što je poslije zaborava? Iza zaborava? U svemu što živimo postoji nešto iza čega se ne dokučuje što se s tim nečim dogodilo. Je li nam to nešto trebalo? I što je iza svega?

I prije svega.

Ka: (rečenice pronađene u Karlinim tekstovima)

Moj razum ima granicu, moje biće ima granicu, ali ta granica beskrajno je veličanstvena i ona meni ne smeta. Ne granicu, već ograničenosti pomjeram dopuštajući si rast...

Osadašnjim li svoj sada sobom sada na svoj način, neki beskraj bit će veći od nekih drugih beskraja... Beskraj kraja nema pa samim time ni veličine, ali postoje sada koji su više sada od nekih sada i baš zato su neki beskraji beskrajniji...

LXVI. nastavak

(11. 10. 2020.) Ni: Nitko nije u stanju mijenjati događaje. Oni se događaju nekom svojom nespoznatom tajnovitom logikom.

Događaji koji će se tek dogoditi zapisani su negdje tajnim pismom. Kad se dogode, biti će pročitani.

NiKa čeka svoju cjelovitost. Željeli smo pratiti vlastitost u svakodnevici svakodnevno crticama *Koje je boje zrak*. Sada čekam.

Čekam. I sve mi je teže čekati. Nestrpljivost je u čekanju. Čekanje nije čekanje ako ga ne osjetimo. Nije li nestrpljivost mjera kojom mjerimo čekanje? Čekanje i nestrpljivost. Što će o ovome reći Ka? Nedjelja je. Ne djela se nedjeljom, reče sama riječ (no to nije istina!). Mnogo toga nije istina. Je li misliti djelovati?

LXV. nastavak

(07:07, 1. 11. 2020.) Ni: Javila se tekstom Karla, prije dva dana. Ostavila me bez teksta.

(18:07, 30. 10. 2020.) Ka: Kažu da svijet ide u novi *lockdown*, zahvaćeni drugim valom nečega za što ni sami ne znamo više što jest, idemo nekom novom uobičajenom... Nije život nužno miris, zlato i tamjan. Češće je kamen, krš i lom... Neko novo uobičajeno na putu prema svakodnevnom. Riječi koje se nakupljaju, iako ne smiju biti promišljanje jer i mišljenje opterećuje, i misao bremenita sobom tjera mozak na pregrijavanje... I neko novo uobičajeno kaže da je u redu biti pregrijan, u konačnici i mozak je samo mašina s rokom trajanja... Prolaznost je dobra, ima u njoj nešto obećavajuće što unosi nadu da će i ovo novo uobičajeno doći. Postoje različiti *lockdowni* a cilj im je oporavak nekoga ili nečega... Oporavit će se svijet, oporavit će se i pojedinac u svijetu... Može li se misao oporaviti od sebe same?

Možda pomognu neke nove običnosti ili dragi ljudi, najbolja teletina, šljive i pucketanje drveta dok se peče rakija. Svijet se odmara od sebe samoga, odmaram se i ja u njegovom krilu...

LXIV. nastavak

(1. 11. 2020.) Ni: Svijet se NE „odmara od sebe samog“, besmisao je u naletu, *danse macabre* poput kola je u koji se lijepe i oni koji to ne žele, čiji to ples nije. Nemoć vlada. Ponižava nas nemoć.

Njihov nalet više ne uznemiruje samo druge i drugačije, već ih budi, postaje neizdrživ i vrišti da se drugačiji probude i da kreiraju neki drugi ples.

„Vrijeme je suodgovornosti!“ Probudimo se – suodgovorni smo za kvalitetu trenutka našeg življenja.

(00:11, 8. 11. 2020.) Ka: Jesmo li ikada promatrali maleno dijete kako tone u san? Nemoćno, omamljeno teškim vjeđama, poluopijeno pokušava u sebe propustiti još ponešto od ovog svijeta prije nego utone u svijet snova. Maleni čovjek sa svim svojim velikim potencijalima povlači mi ruku i mrmlja imena svojih superjunaka dok tone u san. Oko nas tek malo lima, motor s mehaničkim konjima, cesta i mrak koji nas okružuju. Vozimo se doma nakon ispunjenih dana, nakon smijanja, igranja, opuštenosti... Jesam li ikada prisustvovala dirljivijem prizoru, maleni usnuli čovjek s velikim snovima?

Ne znam zašto me tako duboko dirnulo to uspavano dijete sa svojim malim vjeđama, sićušnim ručicama koje čvrsto drže moju. Njegov svijet siguran je, uljuljan u sjedalici, mali kraljević na svome dječjem tronu...

Nisu li svi naši svjetovi mala kraljevstva? Nismo li svi mi isklesani od istih niti snova i realiteta? Nismo li svi mi ispod kože tako ljudski? Nismo li svi lomljivo veličanstveni? To malo oklopa štiti našu prolaznost. Nesvjesni veličine trenutka u kojem jesmo, odveć često propuštamo biti. A tako je malo potrebno da nismo. Tako malo da oklop popusti, lim da se zakrivi, cesta nestane... I nije tome kriv univerzum, i nije za to zadužena neka sudbina... Univerzum oko mene nije mi dužan dati smisao... Moj smisao u meni je samoj...

Nije li apsurdno razmišljati o noći koje se ni ne sjećam... Pa opet razmišljam... Vlastita krhkost uči me veličini trenutka u kojem mogu biti...

A dijete spava bezbrižno u naručju onih koje smatra svojim, uz koje je sigurno... spavaj samo, mali kraljeviću, sanjaj svoje zmajeve i princeze, a kada sutra otvoriš oči, budi najbolja moguća verzija sebe...

LXIII.nastavak

(12. 11. 2020.) Ni: *Covid* demistificira.

Držanje distance omogućuje jasniji pogled: to je sigurno.

Tako se ostvaruju mnogi poslovi. Pomoć drugima efikasna je kada se zadrži distanca. Najbližima iz blizine i bliskima u mnogim situacijama ne možemo pomoći, a ni ne čuju nas.

Odrastanje predstavlja borbu za distancu, najprije od roditelja, a onda redom od mnogih drugih i mnogočega. Distanca potiče iskrenost. Opet je u pitanju pojedinac koji će distancom postići ostvarenje vlastitosti.

Vlastitost je uvijek posebnost. Posebno je jedinstveno. Jedinstveno je neponovljivo. Neponovljivo uključiti je ravnopravno u prostor življenja i kulturu življenja u prostorima kojima se krećemo.

(23:45, 28. 11. 2020.) Ka: Neke priče pišu se same, jednostavne, čiste, zaokružene... Poput savršeno razasutih riječi na bjelini papira koji ih upija... Povezane, upotpunjene, cjelovite u svijetu u kojemu cjeline izgledaju kao raspukline. Je li raspuklina procjep cjeline ili se u raspuklini rađa novo cijelo? Postoji li poveznica s onim prije i ovim sada ili postoji samo jedno sada u osadašnjenju ovoga sada, a sve prije toga prošlo je sada? Neke priče cjeline su samih sebe i što god im pokušali dodati ili oduzeti neće ih promijeniti. Veličanstveno je to...

Ima li život svoju priču ili je svako sada priča za sebe? Da smo knjige, kakve bi priče ostale iza nas? Kako bi nas ljudi čitali? Bi li imali žanr u koji bi nas uvrstili? Kakve bi korice krasile knjigu moje vlastitosti? Što bi uopće željela ostaviti između redaka svoga jastva onima koji sobom dolaze iza moga sada? Neku mudrost, pouku, dobar savjet, primarnu emociju? Zašto bi uopće imala potrebu ukoričiti sebe za nekoga drugoga negdje tamo u nekom nadolazećem sada? Ja sam svoja knjiga sada, riječi razlivene po bjelini papira, cjelovitost izabrana u onome što jesam, pisana sobom, za sebe, u sebi...

Dotaknuta bezbrojem priča koje su izvan mene dio moga sada... I sve je to punina bogatstva koje kruni moje ovdje...

Postoje priče koje se pišu same od sebe, duboke, snažne i cjelovite, poput života koji se odvija u njihovim redcima... I ako između tih redaka za neka nadolazeća sada treba ostati neki neizgovoreni trag, onda neka to bude govor cjelovitosti bića koje je uživalo biti...

LXII. nastavak

(23:23, 30. 11. 2020.) Ni: Članica Državnog baleta u Berlinu, crnkinja, na zahtjev voditeljice baleta morala je u bijelo obojati lice za nastupe u Labuđem jezeru. Diskriminacija trese kuću i okolicu. Intendantica, koja navodno nije bila obaviještena na vrijeme, vidno potresena, javno se na sve strane ispričavala naglašavajući nultu točku tolerancije za bilo koju vrstu diskriminacije i nasilja. U cijeloj priči problematično je to što je plesačici istekao ugovor, a voditeljica baleta i dalje je na svom radnom mjestu. Nadam se, ne zadugo.

Često razmišljam o izbjeglicama i o čuvarima reda koji ih, ako treba, i udaraju, da ne bi povrijedili prostor neke države svojim ilegalnim prisustvom.

Sada se o tome šuti. *Covid* je tema, a u njezinoj sjeni kojekuda se izživljava nad ljudskom nemoći, nad ljudima u bijegu. Koliko je izbjeglica umrlo, poginulo, isprebijano na putu koji doživljavaju kao nadu, u potrazi za nekim dostojanstvenijim životom?

Na Zemlji nijedan čovjek nije ilegalan! Nigdje!

Sve, ali baš sve države rezultat su nasilja i prisvajanja dijela zajedničke planete.

Ako je o ilegalnosti govoriti, državne tvorevine ilegalno su priskrbljene ratobornim vještinama.

Isključujući drugoga, štiti se ratni plijen.

Svaki komadić Zemlje pripada svakome tko se njome kreće!

Svi oni koji su se duže u prostoru zadržali trebaju urediti zajednički život u dogovoru sa svima koji ondje žive. To je razumno, zar ne? Ako razuma ima.

Vezan sam uz zavičaj, mjesto rođenja, već samim time što sam ondje tresnuo u svijet koji nije moj, te u najosjetljivijim godinama svoga života nastojao ga svojim učiniti.

O kakvoj se vezi uistinu radi?

Spoznaji da su me ondje moji roditelji udomili. I zato je to za mene posebno mjesto.

Sve drugo što se tome želi dodati i nakalemiti kao neko domoljublje, rodoljublje, narodoljublje ili državoljublje nije ništa drugo nego manipulacija strahom. Čovjek se boji nepoznatoga. I podlegne lako zakonima čopora.

Domoljublje, rodoljublje i ostalo rublje nije ništa drugo nego odlagaonica nemoći.

Nemoć nadima, napuhuje i pušta vjetrove.

I zaudara, počesto.

(08:33, 30. 11. 2020.) Ka: Prelistavam *storyje* onako usputno, bez nekog velikog interesa čekajući da aparat napravi kavu... Ni kava nije nešto što redovito konzumiram, mislim da je više to običaj, sjesti za stol i čitati uz prvu šalicu kave... Smiju se doma da jedino ja pijem jednu šalicu kroz cijelo jutro i na kraju ne popijem ni pola... Među morem natpisa o ponovljenom *lockdownu* i sličnim temama, na jednom *storyju* osoba koja je studirala sa mnom piše: „Nostalgija za mjestima tek je opsjena: svaka je nostalgija ☒ nostalgija za jednim nestalim vremenom i za jednim nestalim “ja” u njemu.☒ Biti nostalgičan za prošlim. Šetam mislima po mjestima nekim davnim, bijaše lijepo proći i doživjeti, biti puninom one onda mene u onome onda sada. Da nije bilo toga onda sada, ne bi bilo ni mene ovdje sada. Ali nostalgija... Ne sjećam se da sam ikada za ičim bila nostalgična. Nostalgiju doživljavam kao neispunjenost ovim sada. Jer čemu posezati za nečim što više ne može biti kada postoji ovo sada u kojem je sve moguće ukoliko ja dopustim da bude moguće?

Nostalgija je grad mrtvih duša, olupina napuštenog broda koji budimo iz pokoja dubina dajući mu neki novi lažni sjaj. Ovim sada nemoguće je promatrati prošlu sada bez upliva ovotrenog. Nije li

nostalgija za nekim nestalim ja samo jasna slika osadašnjeg ja koje nije sobom zadovoljno?

Kava je već odavno u šalici, kuća se polako budi, pucketaju prva drva u peći, najmlađi *strumpf* zauzima svoje mjesto u mome krilu, on redovito započinje dan s izjavama: „kiga, moje, titaj...“ V. nosi pijat s kolačima, pitam je onako usput „jesi ti nostalgična, nedostaje li ti tvoje nestalo ja?“ „Svašta li i tebi pada na pamet, čuj da sama sebi nedostajem?“ Riješila je V. dilemu, kako ću sama sebi sobom nedostajati kad se imam...

LXI. nastavak

(23:17, 1.12.2020.) Ka: Ljudi sanjaju svakojake snove, ponekad jer svijet u kojem su budni ne osjećaju svojim, a ponekad jer svijet u kojem sanjaju osjećaju realnijim... Bilo kako bilo, ljudi sanjaju i u svojim snovima otkrivaju neke nove moguće svjetove. Je li moguće nove moguće svjetove otkriti i u budnom stanju? Je li ih moguće otkriti i rastvoriti onom lakoćom kojom se to događa u snu? Zašto smo u snu lakši, neograničeni, sveobuhvatni, slobodniji?

Nikada neću razumjeti zašto tako često vjerujemo da snovi nisu mogući, da su oni upravo to što jesu, samo snovi i da im je mjesto u nekom drugom svijetu izvan budnih granica.

Sanjati se isplati, ne samo zbog sna samog, već zbog stvarnosti koju je moguće izmijeniti ako se usudimo, ako onom lakoćom sna pristanemo uz nove perspektive. U snu se ne bojimo drukčijih obzorja, prihvaćamo ih jer su unutar sna. No što ako je i stvarnost izvrnuti san? Usudimo li se sanjati stvarnosti? Usudimo li se živjeti san? Zašto ne? Nikad neću razumjeti zašto ne... Želim ljude koji se usude sanjati, koji se usude živjeti sanjano... Isplati se, vodi punini...

(09:31, 4. 12. 2020.) Ni: Zašto nešto radimo? Razgovarao sam o toj temi 33 minute u ponoćnom filozofskom dijalogu s polaznicima kolegija *Filozofija poezije*. Razgovarali smo koristeći moju tehniku NACQ: na pitanja, odgovori su pitanja koja onda dobiju odgovore u novim pitanjima i tako ulazimo u prostore spoznaje. FD33, s kolajnom pitanja odgovora, istekao je u 33 okretaja ostavljajući pitanje ZAŠTO? u neprekidnom kretanju.

Koliko je vrijedno to što radimo?

Nametnuli smo sebi samima svaku vrijednost mjeriti novcem.

Da bismo od drugih drugačiji bili ili drugačijima se nametnuli, ni novac nema isto ime, već su u igri i euri i dolari i rubalj i dinari i marke i kune i tolari i...

I znamo koliko je vrijedan krumpir ili visok dug ili ostvarena dobit pa riba ova riba ona i meso, janje, svinja, kokoš, zec, čovjek. Čujem jučer u kronici na radiju *Cosmos*, i u Europskom parlamentu razgovara se o tome kako u novčanicu ovrijediti čovjeka... vjerojatno je pitanje mesa... nije nitko razgovarao o duši janjca ili vola, pitanje je kako ga ubiti da mu se vrijednost oždere, zar ne? A rezultati su fascinantni, tih tehnika ubijanja. Životinja i čovjeka. Koliko košta čovjek, postavljeno je pitanje, u novčanicama. 3.500 eura, kaže prvo mjerenje.

Mislim da treba znati koliko košta kilo čovjeka, na isti način kako znamo koliko košta kilo goveda, svinje, janjca, ovce, koze, konja, neke divljači, slonove kljove, leoparda, kad se već ubijamo i kada već sve oko sebe ubijamo, da znamo barem gdje je kvalitetno meso, unosno, pa da ga razderemo (prije nego ono nas razdere).

Volite se ljudožderi! naslov je sjajne knjige aforizma davno usnulog Tome Bebića.

LX. nastavak

(01:26, 6. 12. 2020.) Ka: Ima li značenje značenje? Znači li ono sebi išta ili mu tek netko drugi pridaje značenje? Ako značenju značenje pridaje neki x izvan značenja samog, kako onda svi drugi, y, z, imaju značenje jednako onom koje je pridodalo x? Jesu li tumači jednaki među sobom ili je značenje ipak položeno u korijen značenja samog? Bi li značenje uopće bilo značenje da u svojoj biti nema značenje? Zanimljiva je to igra osebnosti i univerzalnosti. Individualni tumač i univerzalni značenik. Ne postoji riječ značenik, barem je do sada ni u jednom rječniku nisam srela. Gdje se zapravo susreću riječi, tko nam je dao njihovo značenje, tko ih je opečatio? Pitaju li se riječi same koje im je značenje? Mogu li ga promijeniti ako im se ne sviđa, ako nisu zadovoljne njime? Ako im se ne sviđa ime, ljudi ga mogu promijeniti. Može li riječ promijeniti ime, zove li se riječ svojim značenjem?

Zanimljiv je svijet komunikacije, beskrajno osebujan u svojoj unutarnjoj logici kojom nastoji univerzalno djelovati među raznolikim subjektima. Kada značenje ne bi imalo značenje, tko bi me razumio, za koga bi bili ovi reci, bih li ih ja sobom mogla zahvatiti, izreći, razumjeti? Razumijem li ih sada, zahvaćam li ih ili oni zahvaćaju mene? Tko je mome značenju dao značenje...

(18:01, 6. 12. 2012.) Ni: Čovjek je po mnogočemu sličan svinji.

Svinje su svežderi ili svejedi, kao i ljudi. Jedu sve, doslovno sve. Jedu i kukce, štakore, koru drveta, lešine, izmet – često i vlastiti, smeće i druge svinje. Mogu pojesti i svoju mladunčad.

Svinje su jedne od inteligentnijih životinja.

Raspoloženja im se, kao i ljudima, mijenjaju, pa ako je svinjin rep čvrsto namotan, to znači da je svinja sretna. Svinja kojoj rep mlitavo visi, nesretna je.

Njihovi paraziti i bolesti lako se prenose na ljude. Pluća su im jako mala što je uzrok bronhitisu ili upali pluća, bolestima koje ih lako mogu usmrtniti.

Zamjena ljudskih organa svinjskima postaje stvarnost, nakon što znanstvenici korekcijom gena uspiju ukloniti prijeteci virusi iz njihova DNK-a.

„Tu se otvaraju i neke etičke dileme. Reč je o stvaranju himera, to jest organizama koji nisu pripadnici samo jedne vrste (u ovom slučaju svinje sa ljudskim organima). Šta je tu potencijalno moralno sporno? Postoji stav da se dobivanjem organizama koji su istovremeno pripadnici i ljudske i neke druge vrste narušava ljudsko dostojanstvo. Također, kreiranjem himera otvara se mogućnost da se u budućnosti stvore životinje sa ljudskom svijesću. Treba imati na umu i da se možemo suočiti sa nepredvidivim poslasticama ako himere izađu izvan laboratorija u divljinu. Poslednjih godina neki etičari, kao što je na primer Piter Singer, skloni su da prošire listu etički relevantnih populacija. Tako ni životinje ne bi smjele biti stvarane samo zarad ljudskog dobra, jer time bi postale puklo sredstva za cilj koji je izvan njih, smatra dr. Vojin Rakić u razgovoru za portal Politika, 8. 8. 2019. godine.

Etičke dileme?

I Europski je parlament prošlog tjedna, ako je vjerovati vijestima, raspravljao o ovom napretku medicine. Radi se na regulaciji zakona.

Svinja je po mnogočemu slična čovjeku.

LIX. nastavak

(08:07, 10. 12. 2020.) Ni: Razlikovati je količinu vremena provedenu s nekom osobom, intenzitet kontakta te prostorno-vremensku bliskost.

Intenzitet kontakta na provjeri je u vremenu ograničenog kretanja zbog nužnosti zaštite od ugroze.

Razmišljam o tim intenzitetima; o tome kako se ostvaruju, sada kada je kretanje uvjetovano tuđim mjerama i preporukama; o intenzitetu u vremenu širenja opasnog virusa.

Slušajući vijesti, misao mi često udari o zid (ne)povjerenja. Kako je moguće da o mom kretanju drugi znaju više od mene? Postoji li korisno kretanje? Postoji li beskorisno kretanje?

Otkud stožerima znanje o kretanju virusa? Nevidljivo kreće se nevidljivo, zar ne?

Kada netko oboli, mi vidimo bolesnog čovjeka, a virus nas više ne zanima?

Obolijeva li čovjek uvijek od nečeg nevidljivog? Zar je bolest samo vidljiva?

Je li kretanje ograničeno? Radi li se o promjeni kretanja?

Radi li se o urušavanju starih zidova i otkrivanju novih? Zidovi omeđuju prostor. Što je s prostorima virusa? Poznaje li i on zidove?

Ne ukazuje li *Covid-19* na mistificirano da bi se demistificiralo?

Odnosi u trajanju i intenzitetu? Odnosi nepotrebni? Ovisnosti? Mnogošto, mnogočega, mnogočemu – potrebno postaje nepotrebno.

NE je moćno. Potrebno ga je uočiti. I privući „potrebnom“. NEPOTREBNO.

Uvijek se širi nešto nevidljivo, pri ovakvoj ugrozi, ali i bez nje.

Nije li to pitanje intenziteta kontakta, a ne trajanja?

(01:26, 8. 12. 2020.) Ka: Iz vlastitosti nutarnje razigranosti, zanima me koješta, no jedno pitanje mota mi se po mislima već danima. Postoji li gravitacija na nebu? I ne želim da mi netko objašnjava utjecaj gravitacija unutar ozonske zaštićenosti niti da mi podcrtava kako u svemiru astronauti plutaju i slično, jer na fizikalna pitanja imam i ja odgovore. Još sam ih kao dijete pročitala u velikim prašnjavim knjigama u kojima gotovo da nije bilo sličica. I bile su mi zanimljive te velike knjige s bezbrojnim stranicama koje lome jezik dok objasne ono što mi je jasno. Ne. Mene zanima postoji li gravitacija na nebu? I ne mislim pritom na raj, iako, moram priznati, bilo bi zanimljivo vidjeti anđele kako lete naglavačke. Bi li bez gravitacije cijeli raj bio izvrnut na glavu pa bi bogovi umjesto svijet pod nogama imali pod glavom kao tapetu vlastitih misli. Sviđa mi se ta ideja... ali ni to nije moje pitanje. Radoznalosti radi ili možda da saznam što je malog princa izdiglo iz prašine pustinje nakon što je pao sa zidića, postoji li gravitacija na nebu? Ako je ima, utječe li ona na boju zraka? Ako je nema, bira li zrak slobodno svoju boju ili su sve boje slivene u njemu? Samo da vas priupitam postoji li gravitacija na nebu...

LVIII. nastavak

(23:33, 13. 12. 2020.) Ni: Razdire me velika sentimentalnost. Duša mi je svila ispucanih niti, a (za)misli ih vode.

Spustiti se moram u tijelo. Otrčati od sebe do sebe, sebi se sobom znojiti. Zbog čega me ima?

U osvrtu na okončani semestar, pita se studentica Valentina D. „Jesam li kreirala ili sam ja kreacija?“

I gledam se pored sebe s raznih strana, odbačena posuda spojenih voda što utječu u nešto ništa.

„... bilo bi zanimljivo vidjeti anđele kako lete naglavačke. Bi li bez gravitacije cijeli raj bio izvrnut na glavu pa bi bogovi umjesto svijet pod nogama imali pod glavom kao tapetu vlastitih misli“, piše Karla

Ni raja ni bogova – dolina slučaja. Praznina.

A mi iluzija važnosti vlastitog postojanja. Bogovi kreacija koja se istrгла kreatoru. Paraliza.

Razdire me velika sentimentalnost. Nemoć razmiče moje granice.

(00:54, 11. 12. 2020.) Ka: Misao je najčišća kada je sama od sebe pročišćena. Poput zmije kada odbaci ruho svekolikih naslaga svijeta izvan i unutar nje, kada se probije, razdere i nanovo rodi, blistava i svoja u svojoj svekolikosti. Kažu da se zlato najbolje kuje dok je vruće. Čini mi se da je i s mojim mislima tako, najbolje se pročišćavaju dok se iznutra bore u kotlu životnosti. Moja misao mnome zarobljena, upaljena mojom zapaljenošću, od mene mnome otrgnuta da bi slobodna meni se vratila i mene mnome iznova tvorila.

Može li misao imati fibru? Može li misao u svijetu fibre biti srce ključajućeg vulkana? Može li to srce u uzavrelosti slojeva oko njega ostati središte hlađenja? Je li misao sama od sebe odlučila ostati bez fibre, oduprijeti se u inat barbarogama, iz principa, jer ona to može,

jer ona se ne da zahvatiti ničim osim sobom samom? Može li misao o fibri dobiti fibru ili misao o fibri nadilazi empirijsko iskustvo fibrilnosti same... Tko bi to više jasno razlučio...

Jedna misao, jedna fibra i jedno jastvo, isprepleteni u svojoj nutrini, jedinstveni, a zasebni... Čista misao koja se odupire svakoj fibri, iz inata, jer hoće biti svojom...

LVII. nastavak

(07:17, 15. 12. 2020.) Ni: Prijateljstvo – što je to? Nešto rijetko, nešto vrijedno. Kako nastaje? Iznenadi nas. Jednostavno ga je sačuvati iskrenošću. Prijateljstvo ne treba čuvati. Ono sebe čuva iskrenošću. Iskrenost prema sebi prije svega. Iskrenost reći: značiš mi. To je spoznaja prijateljstva. Dalje je jednostavno. Sve nepoznato i nesvjesno iz dana u dan činimo našim – znatiželjom osviještenim. Treba posložiti detalje dok jedan drugoga pratimo. I kada se susretnemo na rubovima nespojivih iznenađujućih puteva, jedni se od drugih sobom ispraćamo. Šutnja. Ti u meni, ja u tebi i ponešto zlatnog praha što smo na zajedničkim putevima našim izmrvili. Radi se zapravo o ustrajnom mrvljenju nepoznatog zajedničkim u zajedničkom. Nastavimo Karla.

(01:47, 15. 12. 2020.) Ka: Dva pitanja danas su me nagnala na razmišljanje. „Čega se bojiš?“, pita me izravno... Ljudi danas rijetko imaju hrabrosti pitati izravno. Obično okolišaju s dugim uvidima, bespotrebnim zapletima i vrlo bizarnim raspletima u kojima se zrcali pličina njihove radoznalosti... Volim ljude koji ne okolišaju, ima u njima nešto gotovo kristalno prozirno, otvorenost bez hinjene namjere. Čega se bojim... Jedan sasvim spontani odgovor – ničega... Prebirem u sebi još i sada jasnoću tog odgovora. Bojim li se ičega? Uzmičem li pred ičim? Postoje stvari za koje ne želim da se dogode. Ne želim ratove, ne želim ubijanje, ne želim suze u očima, ne želim stegnutu utrobu i turobni okus olova... Ne želim lica zgrčena patnjom i poglede u kojima se zrcali glad.... Ne želim svijet koji mirno spava na nečujnim jecajima potlačenih... Puno je toga što ne želim, što budi u meni otpor, što me zatiče svojom rasčovječeñošću... Ali ne bojim se opsjena, izgubljenih gradova i ljudskih lutanja. Ne bojim se ogoljelih zidova i izumrlih sjećanja... Ne prožima me strahoviti žmar pred patnjom vlastitosti ni boli tjelesnosti... Ne nalazim u sebi strah... Trebam li se bojati nedostatka straha? Boji li se strah samoga sebe? Čime se strah straši? I nije to hrabrost i nije to bezumna nesvjesnost realiteta koji

nam se daje. To je samo smirenost nutrine i zaron u iskonsku vlastitosti. Bez sebe sobom ne bih bila.

Drugo pitanje još iskrenije, ogoljenije, zahvaćenije. "Što osjećaš?" I jedan odgovor jednako zahvaćen vlastitošću svega što jesam – život. Osjećam bilo života, snažnu zahvaćenost njegovom silinom i snagom... Život ogoljen od svake lažnost, svakog patvorenog uzdaha i izdaha... Osjećam topli mlaz krvi koji šumi venama, uzavrelu bujicu životnosti... Istina je, život ima trajanje, rok, izvor i uvir, i svakim sljedećim zaletom približava se rubnosti svoje datosti. I znam da je svaki korak ujedno i iskorak iz koračanja samog... I znam da će jednom huka krvi uvrijeti u tišinu i tada mene više biti neće... Ni mene kao ni svijeta koji je u prolaznosti dan... i ne užasava me ta misao nimalo... Sve dok ne umrem, živim, i zato život osjećam bez straha pred njim...

LVI. nastavak

Odgovor na pitanje koje postavlja posljednja rečenica tražim u knjigama iz kojih ponešto citiram, završavajući ovaj zimski semestar 2020./2021. godine u kojemu održavam predmete TTT: Kazalište i terapija, AP: Iz raskoraka u korak ljekovitom snagom poezije i FP: Filozofija poezije.

Rukopis završio 1. prosinca 2015. godine u Zadru, na Višnjiku, u kafiću KK Zadar, u dvorani koja nosi ime nezaboravnog košarkaškog centra, Krešimira Ćosića, čekajući kćer Aglaju da završi trening.

Onda idemo.

Idemo!

(Nikola Nikša Eterović: *Koliko je stvarna stvarnost, dramaturgija biografije*)

Čitaoče , dopiši sve što na ispisanim stranicama nisi našao.

Smij se.

Od smijeha do grohota

(Nikola Nikša Eterović: *Oštrica dijagonale*)

“Ne želim ni jedno od oboje“, reče Sokrat u jednom od svojih Dijaloga, „ali, ako bih morao izabrati jednu od dvije mogućnosti, činiti nepravdu ili trpjeti nepravdu, odlučio bih se radije trpjeti nepravdu, nego li raditi nepravdu!“

Zašto Sokrate?

Što biste vi radije činili?

Što vi radite po ovom pitanju?

(Nikola Nikša Eterović: *Poetika rane*)

Izazovi svakodnevnog rada na različitim područjima i u raznim smjerovima suočavaju me sa začudnošću i pojačavaju moju znatiželju.

Gotovo da nisam ni primjetio kako se nedoumice, izazovi, nejasnoće, otvorena pitanja nižu u kolajnu odgovora pitanjem. Tako je, eto, napisana i ova knjiga. Zadnju rečenicu zapisao sam 21. srpnja 2018. godine. Naslovih je: „Kako je pitanje postalo odgovor – NACQ – *necklace of answers created with questions*.²

(Nikola Nikša Eterović: *Kako je pitanje postalo odgovor, NACQ*)

Mogu li zamisliti svijet bez vremena? Svijet bez sukoba? Svijet bez tamnog oblaka stoljeća? Koje bi boje bio zrak u bezvremenom svijetu? Može li misao dobiti temperaturu, kašljati, ograničiti sama svoje bivovanje ili je otporna na izvanjske ograničenosti? Udahnuti sada punim plućima možemo, predahnuti u SADA i nastaviti SADA u budućem.

(Nikola Nikša Eterović i Karla Schühler Njegrić – NiKa: *Koje je boje zrak?*, Cl. ++ nastavak)

Könnte ich jemals in einer weiträumigen Bildersammlung alle Bilder des Seins versammeln, alle die vielfältigen, wechselnden Bilder, die dennoch die Beständigkeit des Daseins illustrieren, den würde Rilkes Baum ein großes Kapitel in meinem Album konkreter Metaphysik eröffnen.

(Gaston Bachelard: *Poetik des Raumes*)

(01:17, 16. 12. 2020.) Ka: Večeras sanjam vlakove, ubrzano bilo stanice i ljude koji jure svojim putevima. Ploče na kojima su ispisana imena nekih dalekih ili bližih gradova. Koliko nam je neki grad blizu ili daleko, ovisi li ta činjenica o broju kilometara ili o onome što on u svome okrilju krije? Zašto putujemo kamo putujemo, koji nas izbora ili ciljevi vode? Jesu li upravo ti odlasci scenarij vlastitog izbora ili dolazimo k sebi odlazeći od drugih?

Večeras sanjam vlakove, lijene ruske vlakove koji se poput beskrajne rijeke protežu zemljom. Vlakove zamagljenih okana koji se gube u pari zahuktalih perona. Šine pod njima skviče, a daljine se razlijevaju u beskrajne bliskosti dok tako katkad pretrpani, a katkad poluprazni nestaju na rubovima horizonta. Grle ih tundre i tajge, jezera i rijeke... Dječja lica jednako radozno upijaju svijet kao što seoske babe upijaju ulazak vlaka u njihovo malo kraljevstvo...

Večeras sanjam vlakove, pospane ruske vlakove... Umazane ruske vlakove i ljude premorene vodkom koja im teče žilama i mesnim platama i razigranim ruskim notama...

Večeras sanjam vlakove, beskrajno duge vlakove i živote koje sebe njima odnose... Gdje im je cilj? Izlaze li tamo negdje kod Vladivostoka? Jesi li krenuli negdje iz Moskve? Jesu li putem zastali ili sebe pronašli?

Večeras sanjam vlakove, tugom i radošću natopljene vlakove i duše natopljene mislima, široke poput Rusije što se lijeno rasteže u daljinama... da... večeras sanjam vlakove i odlaske...

LV. nastavak

(01:15, 17. 12. 2020.) Ka: Danas je jedno dijete stajalo na rubu pločnika. Nije dovoljno šokantna činjenica da je dijete stajalo preblizu rubu i opasnosti. Danas je jedno dijete gladno stajalo na rubu pločnika. Glad toga djeteta anulirala je sve opasnosti, sve pogibelji, sve moguće razvoje situacije. Jedno dijete i njegova glad. I bezbroj slučajnih prolaznika umotanih u neke svoje priče, u hitanju za nekim svojim ciljevima, nedotaknuti djetetom s ruba pločnika. A dijete kao dijete, izgubljeno u svijetu koji i ovako nije njegov više nije ni pokušavalo isprositi hranu. Tek je povremeno pogledavalo prema ponekom strancu ne očekujući gotovo ništa. Dijete i njegova glad...

U nekom prošlom danas jedno je dijete stajalo uz rub prašnjave neasfaltirane ceste u nekom bezimenom afričkom zaseoku. U nekom prošlom danas jedno je dijete gladno stajalo uz rub prašnjave neasfaltirane ceste i neki drugi nepoznati ljudi prolazili su pored tog djeteta ne primjećujući sjenu koja je prekrila bistrinu njegovih očiju. I među tom djecom od prošloga sada do ovoga sada nema nikakve razlike. Ista glad, ista praznina, ista ispraznost.

Ista tupa bol u meni pred slikom svijeta koji beščutno teče pored djeteta s ruba pločnika, djeteta s ruba prašnjave ceste... Bol koja polarizira i samo vapi zašto... Nizašto tu nema smisla... Skidam jaknu i prilazim djetetu s ruba kolnika, ogrćem ga kako bi ga zaštitila od hladnoće ovog svijeta. A dijete, kao i svako dijete, na sam proplamsaj prepoznavanja pruža ruku i zahvalno prihvaća ponuđeni iskorak. Vodim ga do dućana s naše lijeve strane... Ne znam ni sama što mu kupiti, što god kupimo samo smo trenutno utažili glad. Izaberi, prošapćem posramljena prodavačičinim zgađenim licem, svijetom u kojem živimo, sobom kao njegovim aktivnim sudionikom. Vrlo skromno pokazuje burek i uzima bananka. Gorak okus stvara u mislima taj bananko... Izlazimo iz dućana i raširenim smijehom pokušava mi vratiti jaknu. Ma samo zadrži, prošapćem posramljena svim jaknama koje mi vise u ormaru... Zadovoljno skakuće preko parkirališta do klupe, sjeda i počinje jesti. Maše mi razdragano. Za danas je taj mali svijet makar na trenutak zasjao.

I u nadolazećem sada jedno će dijete stajati negdje na rubu nekog kolnika, gospodo imućnici, i u njegovim očima neće biti sjaja, već samo buktinja gladi... Bez obzira na to hoće li cesta biti asfaltirana ili ne, to dijete gladno će stajati na njezinom rubu...

Ne znam za vas, ubrzani strani, ali ja neću moći proći pored tog djeteta ma kako to bilo jednostavnije, bezbolnije... Jer ako prođem ne zastavši pored sumraka u njegovim očima, nikada neću biti junak svoga vlastitog života, nikada neću biti akter svoje vlastite egzistencije, raščovječit ću se u svome postojanju i to onda neću više biti ja...

Danas je jedno dijete stajalo na rubu pločnika...

(06 :17, 17. 12. 2020.) Ni: Zašto?

Pitanje je prve rečenice. Neke prve rečenice.

Prva rečenica iskoči i zapiše se. Prva rečenica iznenadi.

Nakon zadnje rečenica, koju prvu rečenicu zapisati? Ima li prve rečenice nakon zadnje?

Zašto?

Danas je jedno dijete stajalo na rubu pločnika...

LIV. nastavak

(10:09, 24. 12. 2020.) Ka: Danas se u svim kućama užurbano izvode posljednje pripreme kako bi božićno slavlje moglo započeti u punom jeku. Stolovi pretrpani svega, ali za koga? Borovi okićeni, ali za koga? Smočnice prepune kolača, ali za koga? Darovi pokupovani, ali za koga? Za one koji su cijelu godinu živjeli isto kao i na ovaj dan, pa sada samo zaokružuju svoju svakodnevicu... Kažu, ove godine obitelji neće sjesti zajedno za blagdanski stol i time će osigurati nadolazeće blagdane kroz neke sljedeće godine... Koliko je obitelji stvarno sjedilo za tim stolovima? Ili su samo kolekcionari koji od blagdana do blagdana pokupe svoj godišnji plijen? Ne znam... Evo, kalendar kaže ide Božić, ali za koga?

U kršćanskom svijetu, u nadolazećoj noći jedno će novorođeno dijete biti položeno na oštrinu slame jer za njega u ovom svijetu, u domovima tamošnjih ljudi nije bilo mjesta. U tome nema ništa romantično, rođeno je jedno dijete za koje u svijetu nije bilo mjesta. Ne čini mi se da se situacija previše promijenila.

Vraćam se na pitanje punih stolova, upakiranih darova, pretrpanih smočnica, ali za koga? Sve dok svijet u nama ne postane bolje mjesto i dok iz tog svijeta u nama ne počnemo ovaj svijet oko nas činiti boljim mjestom... Tek tada će oni koji slave shvatiti bit onoga što bi se ovih dana trebalo slaviti.

(19:19, 20. 12. 2020.) Ni: Ljepota je doživjeti sretne ljude.

Knjige sam otkrio čim sam naučio čitati i do danas ne mogu bez njih. Koliko sam sate proveo u knjižnicama, gdje god bih se našao? Ući u knjižnicu i listati knjige dio je svih mojih putovanja: ima predivnih knjižnica, arhitektonski i uređenjem interijera: znanstvena u Dublinu uvijek mi prva padne na pamet.

I njihov jednostavan, informativan i očaravajući Muzej pisaca:

- otišlo u povijest: knjižnica, miris knjige i prašina na policama.

Kupiti knjigu u knjižari gdje je prodavač načitan savjetnik, partner za dijalog:

- otišlo u povijest: stranice knjige ne lijepe se za prste pri okretanju klikom na internetu.

Svakojakih knjiga ima i dostupne su u virtualnom svijetu, ali ne mirišu specifičnim mirisima papira i tiska.

Kako miriše čovjek?

Ne bih vam htio prići preblizu, ostavljam vas na (raz)daljini krojačkog metra, bez kroja:

maska anulira moj (za)dah.

Dišem.

Kakvog je mirisa zrak?

LIII. nastavak

(07:17, 12. 1. 2021.) Ni: U terminu kolegija FD33 razgovarali smo o predmetima i načinu rada u sljedećem semestru; u raznolikosti sadržaja štošta zaokuplja pažnju i budi interes; ono što me posebno zanima dograditi je način prijenosa sadržaja i vođenja nastave u vremenu izolacije; jasno mi je gdje su slabosti a gdje snaga, važno je izbjeći rutinu i ne predavati kao u prošlim okolnostima, već biti sada i u ovom trenutku; inspirativan je zadatak znatiželjno ući u novo nepoznato. Mogućnosti su neistražene, predmeti su HT:Ekspresivne scenske metode, FS: Filozofsko savjetovalište, PiT: Poezija i trauma i IF: Uvod u indijsku filozofiju. Očekujem upis znatiželjnih.

(1:21, 12. 1. 2021.) Ka: Moj svijet bez mene i nije baš moj... Čiji li je onda ako moj mnome nije zahvaćen? Besmisleno je pust tako napušten, gotovo pa ostavljen, ili onako tek ruiniran, odbačen sa strane... Moj svijet bez mene i nije baš moj, a nije ni tuđi, jer da je tuđi, ne bi bio moj... Spomenici imaju smisao. Podsjećaju na svjetove koji su nekad bili. Spomenici su zahvaćeni onima koji su nekad za sebe govorili $\square$ jesam. Spomenici žive od prohujale vlastitosti. Od čega žive napušteni svjetovi? Kako se uopće dogodi da postanu napušteni? Svijet bez onoga koji mu je središte i nije neki svijet... Napuste li svijet prvotno njegovi tvorci ili se svijet polagano osipa gubeći djelatnosti u kojima se ostvarivao? Svijet bez cilja, zarobljen u egzistenciji koja nema svrhu. Što uopće egzistenciji daje svrhu? Djelatnost? Sustavi koji su svijet činili životnim? Šušur koji je držao svijet prozračnim, svježim, poletnim? Bez čega zapravo svijet prestaje biti svijetom? Kada postane zamijenjen? Ponekad svjetovi nestanu poput Atlantide, ponekad lagano izumiru, a ponekad ostanu trajno prikovani na neka izvanjska preživljavanja...

Svaki čovjek svijet je za sebe, cjelovit, ma kako se činio lomljivo razdijeljen na dijelove... Vlastitosti koje jesu... Svijet bez svoje vlastitosti i nije neki svijet. Što učiniti kada u snagu vlastitosti ne vjeruju drugi te svijet prešutno isključe iz njegove orbite? Ponekad možda i nesvjesno, ponekad nesagledivo... I zvijezde padaju, svjetovi se gase... Zakon univerzuma... Zanimljiv ritam...

Moj svijet bez mene i nije baš moj, bez sebe ni ja svojom nisam...
Nitko bez sebe svojim ne može biti... Dobro je što univerzumi
funkcioniraju i bez određenih sazviježđa...

LII. nastavak

(1:23, 5. 3. 2021.) Ka: Danas praktiram pustolovinu odlaska nikamo... Iznimno kompleksno putovanje za bilo koje doba, osobito za ovo trenutačno koje iziskuje iznimno puno priprema za tako veliki pothvat. Spakirala sam sve neočekivane zaskočice, poneku dokolicu vlastitih lutanja, tu i tamo nagurala u kufer još i pokoji prstohvat nakupljenih očekivanja i entuzijazmom jednog avanturista otisnula se na put. Ja putujem nikamo... Tamo se stiže nikada i putovanje se opisati ne da nikako... Je li se ikad itko dosjetio oputovati nikamo? Kada bi netko poželio putovati nikamo, kamo bi putovao? Koga vodimo na takva putovanja? Mogu li povesti nikoga na put za nikamo? Ako ne vodim nikoga, znači li to da i sebe ostavljam doma? Ako ne idem nikamo, ima li potrebe da nikoga ne ostavljam nigdje?

Na putu za nikamo ne stajem nigdje i ne radim ništa jer je to jedan sasvim poseban put. Putujem nikamo ne vodeći nikoga, ne stižući nikada i to me ne dira nikako... kakva avantura... nikakva...

Ni: ???????

II. nastavak

(01:09, 8. 3. 2021.) Ka: Postoje neki ljudi koji u naše živote ušetaju na najneobičniji način, skroz neočekivano, iznenadno... Ponekad toliko neprimjetno da isprva ne uspijemo ni shvatiti da su tu, neodstranjivo prisutni u svome bivanju. I nema tu ničega mističnog, ničega nedokučivog u dokučivoj veličini dara, a opet neizrecivo, neurječivo, jedinstveno.

Umberto Eco jednom napisa kako se ljepoti divimo zbog nje same, bez obzira na to posjedujemo li je ili ne. Što je to u pojedinim osobama tako prekrasno što nam uvijek vraća onaj unutarnji pogled na njih, što ostaje urezano u misao i kad nam oči odvludaju na neka druga prostranstva. Ima u tim posebnim ljudima nešto lijepo što smiruje, nešto što blaženo nadvija nad dušu mir, kao što se bonaca nadvija nad mora, i zrcale oni u toj mirnoći odraz svoga pogleda na površini sjećanja... I nije to samo ona izvanjska ljepota, iako ni nje ne nedostaje, ali ona sama ne bi misao mogla udomiti. Ima u njima nešto prekrasno, skriveno poput bunara u pustinji koji treba otkriti, oživiti kolotururom i biti dovoljno strpljivi da začujemo njegov pjev. Postoje tako neki ljudi ogrnuti plaštem neizrecivog jer nije lako uriječiti tišinu...

Ne znam kamo šetnja s tim iznenadnim bićima može odvesti, ali sam sasvim sigurna da se takvim ljudima ne ispušta ruka... Duboko vjerujem da nam neki ljudi s razlogom uđu u život, bez obzira na sve šiljke ovoga svijeta, na sve udaljenosti i planete koji naizgled razdvajaju... Neki ljudi nisu slučajni posjetitelji i njih se ne ispušta olako, njih se ne ispušta... Ti neki jedinstveni u sebi nose vrijednost našeg čekanja, sobom otkrivaju ljepotu svakog koraka...

I možda se nekima nikada ne dogodi doživjeti tako nešto i možda se nekima dogodi da ih nisu prepoznali... Ali, ako prepoznamo takvu osobu, ako uistinu imamo tu sreću iščitati ljepotu ispod plašta neizrecivog, onda ni beskraj nije bez kraja, onda je i čekanje koračanje...

I tako postoje neki ljudi, neke osobe koje u naše živote ušetaju tiho, neprimjetno, iznenada... Na nama je da ih udomimo, učinimo prostor u nutrini vlastitog jastva kako bi nam svijet oživili svojom ljepotom... Postoje tako neki ljudi...

(07:01, 8. 3. 2021.) Ni:

Slike

pojednostavljujemo riječima

Riječi nam bježe

Bjegovi nas slijede

Ušću izvorišta

L. nastavak

(00:37, 12. 3. 2021.) Ka: Postoje osmijesi i osmijesi... Namješteni, uvježbani, paradni... Osmijesi koji ništa ne govore, ništa ne daruju, pomak mišića ispucan u prazno. Takvi osmijesi poput nepotrebnih grimasa su, gotovo cirkuski groteskni...

I postoje osmijesi koji plijene, koji prodiru ispod tkiva, koji se smještaju negdje duboko u nas i odande zrače. Rijetko susretnemo takve osmijehe... Ponekad ih možda u žurbi i ne prepoznamo... Ali, ako dopustimo sebi da nas taj jedan jedinstveni osmijeh zahvati, ako dopustimo da nas dotakne... Ako samo na trenutak dopustimo sebi sobom prepoznati to lice koje isijava svojom osmijehnutošću... Onda zasigurno naša nutrina više nije ista...

Mali je princ čovjeku podario zvijezde koje se smiju. Mogao mu je podariti bilo što. U beskrajnu univerzuma gdje su sva čuda moguća; on mu je darovao zvjezdane osmijehe. Osmijehe koji svojom posebnosti rastjeruju tegobno, svakodnevno, ustajalo... Osmijeh je dovoljno snažan da zahvati nutarnje nedokučivo i dovoljno jednostavan da ne zahtijeva ništa bombastično...

Postoje osmijesi i osmijesi... U moru ispranih, vrijednost je neprocjenjiva sresti osobu koja svojim osmijehom možda gotovo i nesvjesno uspijeva zahvatiti, dotaknuti... Na planetu na kojemu živi više od 7 milijardi ljudi dovoljno je sresti samo jednu osobu koja svojim osmijehom postane onaj unutarnji pokretač, slatka zvonka inspiracija koja se smjesti negdje ispod kože... Mali je princ odraslom čovjeku darovao zvijezde koje se smiju i time je vlastitost čovjekova bivanja uveličao svojim jastvom. Više od 7 milijardi osmijeha, a dovoljan je jedan da shvatimo ljepotu i veličinu nečijeg postojanja... Odrasli je čovjek bio zahvalan malom princu na njegovom daru...

Postoje osmijesi i osmijesi i kada nam jedan oživotvoreni bude darovan onda dopustimo sebi zahvalnost... Između 7 milijardi ljudi dovoljan je jedan jedini osmijeh da svijet u meni učini najboljim mogućim mjestom... To je bogatstvo zvijezda koje se smiju...

XLIX. nastavak

(00:53, 12. 4. 2021.) Ka: Puno je riječi i puno je šutnje nakupljeno u nama. Rječiti smo iz navike, šutljivi iz običaja ili možda prosipamo riječi naviknuti govoriti, a šutimo ne pronalazeći prave riječi kojima bismo uriječili sebe, druge, svijet, vlastite nutrine... Puno je riječi u meni nataloženo, zapakirano, izbiflano negdje iznad površine poput mora koje se budi, koje se podiže u val, koje se raspršuje u slanim kapljicama koje se predaju vjetru. Puno je i tišine u meni, one istinske predane tišine koja u svojim njedrima nosi počela svjetova, tišine bremenite smislom, tišine koja se nečujno otiskuje o rubove moga jastva i žubori tiho kroz vene ovoga sada...

A sada je lijepo jer je to jedino što imamo, jer je to jedino u kojem jesmo. Ono neko nekad što smo bili, to više nismo... Ono neko što imamo biti, to ne znamo hoćemo li ikada postati... Ali ovo sada, to snažno životno ovo sadašnje buja u svakome koji jest snagom svoje sadašnjosti.

U tom sada naše tišine i naše rječitosti susreću se i isprepliću s nekim drugim tišinama i rječitostima. Tišina pred tišinom prigiba koljena... Riječ se riječju rađa... Postoje tako neki ljudi koji u nama od nas čine da (p)ostajemo više. Više očovječeni, više topli, više iznutra zahvaćeni. Iznimno rijetko susrećemo ljude koji svojom prisutnošću čine u nama biti više... I taman kad mislimo da su dosegnuti rubovi, da je to maksimum koji imamo biti, oni jednom riječju, jednim osmijehom, jednom tišinom iznjedre iz nas nove nas... Prekrasna je to preobrazba... Rječita tišina i tiha rječitost... jednostavno više... za rijetke se ljude isplati biti više, ali postoje ti neki ničim odabrani, jedinstveni koji svojim osmijehom utisnu zahtjev i ispunjenje onoga više... A svi smo mi rođeni za više, svi smo mi usadašnjeni u ovo ovdje kako bi bili najbolje moguće verzije sebe...

Postoje tako neki ljudi koji otkriju rječitosti tišine i tišinu rječitosti pod nakupinama onoga što jesmo i oni čine da budemo više... S

takvim ljudima blagoslov je uskladiti korak i iskorak... za neko više sada u osadašnjem nama...

(12:47, 13. 4. 2021.) Ni: Prešućene misli najefikasnije su (samo)ubojice. Neizgovorene misli često su razlog zbog kojeg u međusobnoj komunikaciji mušica naraste do slona, a slon razbije staklarnu u koju je uletio. Neizgovorene misli najtočnije su i najpreciznije formulirane misli. Treba im vjerovati. One su naša tajna, lako zapaljivi eksploziv i ponekad, vrlo rijetko, skriveni biser. Izgovorene misli često su i neprecizne i nedorečene i ne snalaze se u svijetu, ali su, kada ih izgovorimo, naša snaga i ponekad, vrlo rijetko, naša slabost.

I najbrbljiviji u svojoj škrinjici riječi zadržavaju više onih neizgovorenih ili (ne)izgovorenih u formiranim rečenicama u nekoj situaciji, nego li onih izgovorenih, izbrbljanih. Ne, neizgovorene misli, riječi i rečenice nisu sjene izgovorenog – one su naprosto rana, razorna materija, nelagoda u situaciji i stid pred sobom samim.

Stidimo se mi sebe prečesto.

I taj stid nije zbog ☹ nečega, jer ☹ nešto ☹ uvijek je lijepo u svojoj različitosti.

Taj je stid u nemogućnosti da sa sobom izađemo na kraj. Mi smo i od stida satkani.

Stid je u neizgovorenim rečenicama govorljiv.

To nije strah. To je stid.

XLVIII. nastavak

(10:17, 15. 4. 2021.) Ni: Slijepa djevojčica drži tatu za ruku i pita ga: Koje je boje zrak? Uzračen u bezbojnost šarenila, zrak razlikuje udisaje od izdisaja. Izdisaj prerađeni je udisaj. Ima situacija, dana, vremena u kojima prerađujemo čisti udahnuti zrak u otrove zraka kojeg smo izdahnuli. Naši izdisaji nekada su otrovi kojima zagađujemo životni prostor. Otrovi izdisaja riječi su i djela kojima druge isključujemo, vrijeđamo, diskriminiramo. Ponekad je takvih djela zagušujuće mnogo, previše. Nastanili se trenutačno u Lijepoj našoj činivši je ni lijepom ni našom. I teško je do čistog zraka, čiste misli, čistog djela doći.

Odlučujuće je oprijeti se, ne šutjeti, ni prešutjeti – da se zlo ne bi nametnulo kao dobro, a laž kao istina, da ne bi izdisaji mraka onečistili zrak koji udišemo.

Koje je boje zrak?

(00:59, 14. 4. 2021.) Ka: Tišina i šutnja nisu iste... šutnja je strah, strah od promjene, strah od izostanka promjene, strah od gubitka... Nismo ni svjesni toga da šutnjom gubimo ono što se bojimo izgubiti... Šutnja je bezrazložno čekanje, čekanje koje u sebi ne nosi snagu promjene. Čekanje koje nas zarobljava u vječito ponavljanje iste pogreške s istim opravdanjem iščekivanja pravog trenutka, nekog boljeg vremena, idealnijih uvjeta, posloženih karata. Čekajući da netko za nas izmiješa i posloži karte kao da iznova zaboravljamo da mi sami igramo, da nema idealnih vremena izvan vremena u nama samima, nema pravih trenutaka izvan trenutaka koje smo sami osadašnjili... Čekanje nekoga negdje da se pokrene na nešto sizifovski je posao zarobljavanja vlastitog sebe u beskrajnom ponavljanju. Šutnja je pristajanje na to da čekanje postane *modus vivendi* u kojem bît mene same izvan mene obivstvenjen ima biti... Šutnja nije zlato, šutnja ubija...

Tišina je nešto sasvim drugo... Tišina nije nedostatak riječi ni odsustvo hrabrosti da se izreknu. Tišina je blago osluškivanje

životnog bila i prepoznavanje onoga sada koje se u nama rađa svakim udisajem, koje u nama smijenjeno biva svakim novim sada u našem izdisaju. Tišina je oplemenjenost duše koja nema potrebe pobjede dobivati na juriš... Tišina je dostojanstveno klanjanje biću do sebe, prepoznavanje njegove veličine i jedinstvenosti. Tišina je hrabri spust u nutrinu vlastitog jastva, u ono mjesto gdje se u jezgri bića susreću razum i srce kako bi iznjedrili cjelovitost. Tišina je hrabro pristajanje uz izazove života, modeliranje sadašnjega časa, stvaranje idealnih prilika, smireno balansiranje na žici života, života koji ne mora biti spreman posložiti najbolje karte, ali svejedno pruža mogućnost odigrati nam najbolju partiju. Tišina je umjetnost, umjetnost prepoznavanja one najintimnije note u sebi samome i ljudima oko nas. Tišina je hrabrost biti sa sobom i s drugima. Iz tišine rađaju se veliki ljudi, ljudi spremni sobom samima mijenjati svijet u sebi i oko sebe...

Poznajem ljude koji šute zarobljeni u svojim strahovima, ali malo njih koji su rječiti u tišini, koji su tišinom rječiti. Možda upravo zato, kada prepoznam strune rječite tišine u nekima rijetkima, ne puštam, ne odustajem, nego držim ispruženu ruku dok se dlan ne položi na dlan, dok se koraci ne usklade, dok svijet ne postane bolje mjesto za svakoga od nas...

XLVII. nastavak

(00:55, 16. 4. 2021.) Ka: Nisam stvorila svijet preda mnom. Nisam ga takvoga ni željela, pa opet je tu svijet i ja, moja u njemu. I taj svijet na neki način mnome obuhvaćen. Postaje li mojom obuhvaćenošću taj svijet mojim? U tom svijetu postoje i oni od mene drukčiji svojom jedinstvenošću, a opet ne drugotniji... Kako, kada ljudi ušetaju u naše živote? Jesmo li svjesni toga kako se oni ugnijezde, udomaće, u dome? Ima ljudi koji su nam kroz život prošetalu neprimijećeno, o kojima ne znamo ništa i nismo sigurni jesu li bili dio nas. Ima i ljudi koji su poput statista slučajno snimljeni krajičkom oka, kao neka površna scena, nadopunjena kulisa... Negdje kroz maglu, ako ih nekad netko spomene, možda se sjetimo da su postojali negdje, rubno. S njima nismo ništa ni dobili ni izgubili. Postoje i ljudi za koje smo sretni da više nisu tu, da su napustili pozornicu našeg života... Takvih se ljudi nerado sjećamo. I svi su oni na neki način dio svijeta koji nam se nametnuo svojom egzistencijom, koji nas je obujmio, koji smo učinili svojim.

Postoje i ljudi koji su ušetali u naše živote, ponekad tiho, a ponekad orkanski burno. Ljudi koji su se svojim jastvom izdvojili iz mnoštva, koji su istupili iz mase rubnih i koji su svijetu dodali boje. I teško je uriječiti njihovu posebnost. Nije jednostavno izreći neizrecivo. Ako nas pitaju po čemu su posebni, što ih to izdvaja iz mase naizgled njima jednakih, neće biti jednostavno odgovoriti. Dijelom nije jednostavno jer □ kako izgovoriti neizgovorivo, kako objasniti neobjašnjivo, kako naći dostojno urječenje za neurječivo? Pred takvim pitanjima često počinjemo mucati, tražiti opipljivo u neopipljivom. Ali kako okameniti snagu vala i udar vjetra, kako zalediti odsjaj sunca u kapi kiše, kako naslikati miris? Neizrecivi su, i u toj neizrecivosti sve je rečeno... Poput školjke koja se otkriva samo srcu zagledanom u njezinu ljepotu. Za ostale to je samo jedna u nizu školjki u mnoštvu pijeska. Mali princ imao je ružu, ružu koja je naizgled bila samo jedna u mnoštvu sebi sličnih... Ali ona je bila njegova ruža... Upravo su to ti posebni, ti neizrecivi... Oni su u našem svijetu naša ruža, u njihovim se očima zrcale sazviježđa... Kad

uđu u naš svijet, nastojimo ih zadržati u njemu... Obogaćuju naš svijet, i nas... U tome je iskonska ljepota.

Nisam stvorila svijet preda mnom... ali željela sam svijet u kojemu ja jesam i u kojemu jest neponovljiva jedinstvenost moje ruže... takav svijet mene čini boljom verzijom mene... U takvom svijetu mali princ dopušta sebi biti pripitomljen... U tom svijetu i moj korak i iskorak idu u korak s ružom koja vodi...

(11:37, 19. 4. 2021.) Ni: Zastave su jučer u cijeloj Njemačkoj spuštene na polja koplja i održana je u memorijalnoj crkvi cara Wilhelma misa za umrle od virusa *Covid-19* kojoj je prisustvovao državni vrh; navodno je umrlo 81 000 ljudi.

Da bih ušao u robnu kuću Ikea, osim negativnog testa ili testa koji se radi na licu mjesta u prisustvu službene osobe, i maske, moram imati instaliranu aplikaciju *LucaApp* na mobitelu da bi se moglo pratiti kretanje virusa, tj. opasnost od zaraze.

Ide li sve ovo predaleko? Jesu li ovo mjere za ratno stanje, protiv nevidljive ugroze?

A što je s vidljivim ugrozama?

„Nisam čula da su imali misu za svu preminulu gladnu djecu... svijet u kojem operacija koja bi spasila život djeteta, ma bilo koje osobe, košta 100.000 dolara, ne trebao postojati...“

Karte na kojima se prekrajaju granice na prostoru nekadašnje SFRJ opet su u optičaju... Na ustašluke, zagađivanje života kneo-fašističkim smećem, nije reagirao hrvatski državni vrh ☹️ država u stvaranju...

Rusija gomila trupe i oružje na granici s Ukrajinom... Malo dalje, eksploziv se održava u stanju pripravnosti...

U ovakvom svijetu neugodno mi je živjeti!

U ovakvom svijetu ne želim da žive moja djeca ni njihova djeca ni...
itko!

Ne želim samo tumačiti – treba odista mijenjati! Odmah! Odlučno.
Početi od mikrosredine. Odmah. Odlučno. Bez zadržke.

XLVI. nastavak

(01:00, 24. 4. 2021.) Ka: Svijet se ponekad uruši u sekundi... izgubi svoje čvrsto uporište i propadne kao dječja kula o karata, kao klimavo složene kockice koje su samo jednim dodiranjem postale ruševina. Svijet u koji smo duboko vjerovali ponekad se uruši u sekundi...

Ne pamtim puno trenutaka koji su bili tužni poput ovoga. Danas mi je osoba koja ima posebno mjesto u mom životu rekla da sam ja klasa iznad. Klasa iznad čega? Klasa iznad koga? Čime? Zašto? Bezbroj je pitanja u meni na koja ne znam odgovor. Nijema sam pred slikom klasne uzdignutosti, nijema od užasa, od srama, od želje koja poput vapaja želi kriknuti iz mene i dokazati da ta vizija nisam ja, da to nije moj svijet. Ja ne znam što su to klase i ne znam kako se u njih dospijeva. Rođenjem? Genima? Trudom? Željom? Sudbinom? Ali ja ne vjerujem u sudbinu, ne vjerujem da tako netko ili nešto predodređuje moje korake. Pa u šta onda vjerujem? U klasnu razdvojenost? U prvotnosti i drugotnosti? Užas klizi mojim žilama pri samoj pomisli na takve stvarnosti... Kako se uopće postaje klasa iznad ili klasa ispod? Ispod čega? Zar nismo svi ispod kože jednaki? Zar nisu svi ljudi tek ljudi? Ljudi sa svojim snovima, nadanjima, strahovima, usponima i padovima? Užas u meni odzvanja, zar je moguće da itko o meni može imati sliku neke klase? Pa onda još osoba koja ima tako posebno mjesto u mom životu? Zar ja ičim sličim na klasnog razmetnika? Tko nas to rangira? Po čemu? Po papirima koje su neki nazvali diplomama? Po poslovima koje obavljamo? Po brojevima na bankovnim računima? Po snovima koje sanjamo? Ne znam jesam li zgroženija pred svijetom klasnih razlika ili pred činjenicom da je netko mene mogao doživjeti sebi superiornom?

Nikad u životu nisam više mrzila sve svoje papire i nazoviuspjehe, nikada se više nisam sramila svakog proputovanog kilometra, nikada mi mrskiji nisu bili vlastiti snovi... Jer očito sam po tome svemu nekome bila odraz neke klase iznad... Tako se valjda od malog princa postaje vlasnik zvijezda... Vlasniku one ništa ne znače, ne divi se

njihovom sjaju, samo se prvi sjetio zbrojiti ih pa su sada njegovo vlasništvo. Da mogu, noćas bih svijet zapalila sa svim njegovim razlikama, sa svim njegovim klasama, sa svim valutama i svim diplomama... Pa neka gori, neka nestane u plamenu sva klasna različitost, neka pepeo proguta sve više i veće, neka iz pepela ustane novi čovjek, čist od svake različitosti... Da mogu, noćas bih ga razbila i dopustila da se razleti u bezbroj komada pa da se izgube sve razlike koje nas razdvajaju... Uništila bih ovaj svijet do temelja, da mogu...

Danas mi je jedna osoba koja ima posebno mjesto u mom životu rekla da sam ja klasa iznad... ne pamtim tužniji dan... Ne pamtim bolniji dan... Želim samo jedno... Ujutro, kad prve zrake sunca opet dotaknu ovu zemlju, neka uništen leži svijet klasnih razlika...

(07:55, 24. 4. 2021.) Ni: Kako od nas bježe sve vremenske mjerne jedinice, bježimo li i mi sami od... Ima li nas kada nas nema i svejedno nam je to odbjeglo vrijeme... Odbjeglo vrijeme i mi sami u njemu odbjegli?

(07:21, 24. 4. 2021.) Ka: Današnji tekst iznimno bi važno bilo objaviti danas.

(07:57, 24. 4. 2021.) Ni: Objavit ćemo!

XLV. nastavak

(01:59, 2. 12. 2021.) Ka: U nepreglednoj širini svemira smješteni smo bivati na jednom malom planetu koji je naspram beskraja oko njega malen poput zrna pijeska. Na tom malenom planetu, koji se nama čini nepregledno velikim, nalaze se ljudi, često nam strani ljudi, drugi i drugotni. Ponekad ih susretnemo, ponekad ostaju za nas misterij. Ljudi slični nama od nas drugačiji. Ako ih nikada ne sretnemo, ne mogu nam nedostajati jer ne znamo da postoje. No ako ih sretnemo, sasvim slučajno, nenadano, neplanirano, kao što je lisica srela malog princa, može se ponekad dogoditi da nas dotaknu, da daju novi smisao žitu i zalascima sunca; ti nam ljudi nedostaju. Od stranaca (p)ostaju nedjeljiv dio naše svakodnevice. Kao da njihovo jastvo biva utkano u naše postojanje i mi s njima srastamo. Oni za koje nismo znali da jesu prerastaju u one koji nam nedostaju i to nedostajanje osjećamo duboko u porama vlastitog bića. Teško je opisati nedostajanje. To je neki proces u kojem se sve čini isto, a ništa isto nije i sve je sasvim u redu, a zapravo ništa nije cjelovito. Oni za koje nismo znali postaju oni koji znaju sve i to je cijena pripitomljavanja.

Koja je mjera nedostajanja i po čemu znamo da nam netko fali? Je li uopće moguće izmjeriti nedostajanje i nedostajemo li jedni drugima više, manje ili isto? Je li mjera moga nedostajanja u životu osobe koja meni nedostaje jednaka mjeri nedostajanja mene u životu osobe kojoj ja nedostajem? Po čemu te osobe mjere mjeru moga odsustva? Po duljini vremena između poruka, trajanju osmijeha kad se čuje glas, titranju oka kad se zamisli lice nedostajućeg? Koja je mjera kojom mjerimo nedostajanje? Nije li to mjera promjene zlatnog žita i zalazaka sunca koje je lisici redefinirao mali princ?

A Zemlja kao Zemlja, tek malo zrno u bespuću svemira neometano nastavlja svoje jednoliko kretanje dok tamo negdje u nekom dijelu njezinog univerzuma netko nekome nedostaje sve više...

(11:11, 2. 12. 2021.) Ni: Pišem kako me Je Naučio skye, šesnaestogodišnji autist, samo glagole Pisati velikim slovom. ako Je

autizam ludwiga wittgensteina Pročitan kao teorija jezika, ovaj skayjov način Želim provjeriti kao mogući novi pravopis. Bojim Se da Ću nesvjesno Pobjeći u naučeno, pa Se Vraćati na novo željeno. oblaci Propuštaju zrake sunca i pogled kroz prozor moje radne sobe Reže svjetlo na zelenom visokom. zrak Je svjež Rekao Bih. radni stol Čeka pretrpan. Lovim nasumce sada. zašto Smo dugo Šutjeli pismom. Šutjeti pred tromim zaleđenim zapisima Krećem ih Pokrenuti. zašto?

XLIV. nastavak

Ni: sutra Nije ništa isto kao danas. i Ne Treba Biti. i Neće Biti. i Nije. što Je u danas jučer. ništa ako Se pažljivo Pogleda. to što Sam i jutros Ustao drugačije. s kojim stopalom Sam jutros najprije Dodirnuo tlo? koje me Je stopalo Povuklo da Se Uspravim. što Je Bilo jučer? što će Biti sutra. kako Pisati: je Bilo ili Je Bilo? ...da li je Je(je) Bilo odlučujuće za će (će)Biti. pitanje Je u stopalu i odgovor Pitajući se (Se). Cijepio Sam se treći put i ni ovog puta Nisam ništa Osjetio ni pri ubodu ni poslije ni sada valjda ni sutra... ja se odista Ne Bojim smrti, ja Živim smrt od trenutka rođenja i to sam Osvijestio uvijek iznova odavno. Cijepio Se (se) ili Ne Cijepio Se (se) nimalo za mene Nije tema. Imam povjerenje u novo u trenutku, dakle u pandemijsku ugrozu i medicinare koji će Ju Pobijediti. i druge strahove Prepoznajem i sigurno nemiri Znače da Ima i onih koje još Nisam Osvijestio. maske Su samo vidljiv izbor maske među nebrojenim maskama koje uvijek Nosimo. Nosim bijelu FFP2, bijelo kao da Je likovno platno, bijelo koje Nije boja iako sve boje u sebi Nosi. histerija u tim protestima nešto Je drugo i dobro neka Je koga Veseli. Nemam vremena za te igre. znatiželjno u novo nepoznato.

(12:59, 3. 12. 2021.) Ka: Oduvijek cijenim pisma. Ima u njima nešto iskonski čisto, izronjeno iz dubine vlastitosti i predano drugome. Danas komuniciramo na mnoge načine, brzo i jednostavno dolazimo do osobe s kojom želimo podijeliti poruku, informaciju... Ljudi su nam tu, nadohvat ruke, naprstohvat tipkovnice, a udaljenosti kao da više nisu realnost koja nas dotiče. Nadrealno blizu onima koji su udaljeni. Možda su nam zbog te nadrealnosti komunikacije postale tako isprazne, površne, nepotpune. Zato cijenim pisma. Ima u njima nešto iskonski čovječno. Među tim retcima istkana je veličina iščekivanja, sva snaga strpljivosti dok poštar ne donese taj komad papira koji je putovao noseći na sebi svu snagu izričaja. Te markice i bore predstavljaju daljine koje su nadvladane kako bi riječ dotakla, ogrnula, zahvatila. Svako pismo priča je za sebe, cjelovita priča jednog trenutka. Pismo ima pupak, ima opipljivi trag olovke, tintu na

mjestima razmrljanu i razasutu, a slova plešu u ritmu ruke koja je doticala papir ispisujući rojne misli, željne preteći jedna drugu...

Ima u pismima nešto osobno, nešto toplo, nešto čovječno, nešto kratkovječno poput života, ali jednako tako životno kao bilo koje osjećamo dok se ruka kreće po papiru... Možda sam zato oduvijek voljela pisma. Zbog života. Zbog životnosti. Zbog onog iskonskog bivanja koje se ne da omeđiti...

XLIII. nastavak

(06:53, 4. 12. 2021.) Ni: Nisam često Putovao u posljednje dvije godine prostornim kilometrima. misli Su me Vodile kojekuda. jako Je to zanimljivo. u štošta Sam Zavirio s mjesta. valjda Jesu to ta putovanja koja Ostvaruju mnogi na mjestu. Iako Je Uočiti detalj(e) koji Mijenjaju svakodnevicu a Mogu Utjecati dalekosežno na promjenu svega u sebi i oko sebe. Lakše Je takve detalje Doživjeti nego li ih Prihvatiti. veliki broj ljudi Ima problema Prihvatiti jasno i doživljeno. mnogi Se Lijepe za prošlo kao da Gube odbacujući to prošlo. mnogi životi kreacija Su Održavanja nečega što Ne Razumijem. vrlo Je malo odista odraslih ljudi, što Ne Bi bilo loše kada Bi Bili djeca, ali malo ih Je takvih. kuku lele što im Je život Donio. kao da ga Nisu sami takvim Napravili. ma koliko Se Kretao i Susretao mnoge i Radio s mnogima i Živio s različitima, Izgovaram šapatom: jako Je malo zanimljivih ljudi, više ih Je od deset sigurno, ali jako malo, pa kada čovjek taj krug Sužava na još manje, emocijama zaslijepljen svatko Živi sam i osamljen. Nije li to prirodno čovjekovo stanje?

(11:44, 4. 12. 2021.) Ka: Raspravlja jučer ekipa o cijepljenju... vruća tema koja ovih dana pokreće mase u raznim smjerovima. Pita mene jedna osoba ☒ evo reci mi što je preduvjet smrti? Zanimljivo pitanje. Preduvjet smrti biti je živ. Samo živo biće može umrijeti, samo onaj u kojem otkucava bilo može prestati disati. Nije smrti preduvjet bolest ili nesreća. Život sam nužno mora biti kako bismo okusili smrt... Rođenjem započeli smo hod prema smrti... I možemo sada raspravljati o religioznim istinama, spasenjima i zagrobnim životima, i nije važno odlučimo li se vjerovati u uskrsnuće, reinkarnaciju ili bilo koji drugi oblik spasenja, ostaje vrlo jasna činjenica da naš ovozemaljski život ima rok trajanja i kao takav završava smrću. Život sâm preduvjet je moga umiranja. Pa opet, nikad mi nije na pamet palo životu se odupirati, ne živjeti, odlagati ga, mimoilaziti. Bez obzira na smrt, bez obzira na prolaznost, bez obzira na to što sam već prvim udisajem i otkucajem srca smanjila svoje postojanje na ovoj Zemlji i što svakim korakom koračam prema svome nestajanju,

taj hod prekrasan je, vrijedan, neponovljiv. I zato ne želim rasipati vrijeme svoga nestajanja, već živim usprkos oticanju...

XLII. nastavak

(06:47, 5. 12. 2021.) Ni: „Život je pokretljiviji od jezika“, Piše george bataille u svom djelu „nemoguće“. kako Dati život jeziku, jer kako to kada Kažemo jezik odmah Pomislimo na pisanu riječ. jezik Je jezik i dok Se nisam Odlučio za vegetarijanstvo, Radio Sam ga na kiselo i Bio Je ukusan, ukusniji od nekakvog jezika kojim netko Govori ☒ kako to, a ako ta dva jezika jedan s drugim Nemaju veze, zašto se oba isto Zovu? Nisu li davni preci, „na početku bijaše riječ“, odmah Lagali, a Održali Su se načini razrade laži. jer Nije Bila riječ na početku – a i kako Bi Mogla Biti odmah na početku, i čega na početku, Molim da mi netko Razjasni. „Ja pišem kao što dijete plače“, Nastavlja bataille, „ Dijete se nevoljko odriče razloga svoga plača“, Kaže, i u pravu Je. Reklo Bi se lijepo i poželjno i neizbježno Je Plakati. Plačimo. plač Oslobađa energiju života.

(09:51, 19. 12. 2021.) Ka: Na jednom simpoziju dotaklo se rasprave o ljudskim pravima. Jedan od komentara bio je kako je borba za ljudska prava bitno politička jer se želi postići mjesto u društvu, priznanje i neometan život. Nikako mi se ne čini da je borba za ljudska prava bitno politička. Na gornjoj razini bivanja jest, ali prvotno se radi o dubljoj potrebi vraćanja vlastitog dostojanstva. Ljudska prava oduzeta su jer se određene članove društva smatra drugorazrednima, bezvrijednima, drukčijima. I nema toga prava koje na političkoj razini može promijeniti takav stav, dok se ne dogodi promjena svijesti iz koje će proizaći drugačije gledanje na svijet. Potrebna je reorganizacija mišljenja, drugi kut, pojedinci koji drugo ja ne doživljavaju kao opasnost za sebe, ni drugorazrednost, već samo drugotnost u svoj njezinoj vrijednosti. Ne vjerujem u obrazovne sustave koji bi mogli popraviti štetu, ali odgoj u različitosti i za različitost svakako bi nam trebao.

Kad pojedince tako odgojimo, onda ni borbe za ljudska prava neće biti, jer čemu pristajanje na svijet u kojem nam našu vlastitost treba dopustiti netko izvan nas?

XLI. nastavak

(07:27, 20. 12. 2021.) Ni: ako Želimo nešto odista Osjetiti i Razumjeti, preduvjet Je da uvijek Pristanemo. nakon toga Se Povučemo ili to Prihvatimo i Koristimo. ako Se time Služimo, uvijek Modificiramo to što Smo svojim Učinili. Briše Se granica tuđeg i našeg. naše Postaje intimna univerzalnost.

što mi Donosi ovakav pravopis kojeg mi Je Otkrio mladi autist, a ja na to Pristao? ovo Je značajna promjena perspektive. koliko Je važan glagol, Nisam Slutio; koliko Se Krećem tromo jezikom, Nisam Slutio, koliko Sam nesiguran u Korištenju vrsta riječi, Nisam Slutio; koliko glagol Nije isti glagol u različitim jezicima, Nisam Slutio; koliko Miješam različito u novo: njemački, hrvatski, engleski, nešto sasvim drugo, Nisam Slutio. Korim Se u koliko situacija Nisam siguran što Je glagol, Nisam slutio; glagol Nije uvijek radnja, Nisam Slutio; što Povezuje radnju i glagol – modifikacija ili metamorfoza jednog ili drugog; zašto ...nestašica toalet papira Obilježila Je samo prvi *lockdown*, Znači li to da su svi drugi planirani ili predviđeni... i sada Dolazi godina sljedeća, Dovukli Su je, ma što, Natjerali nas na nju, toliko dvica toliko parnog uf. kako njome Kretati Se? spretno i znatiželjno, pa kako Se Posloži, Preskaćući. vlastitim u zajedničko.

(16:44, 31. 12. 2021.) Ka: U zadnjim satima zadnjeg dana godine ljudi obično postaju iznimno sentimentalni, zbrajaju lijepe trenutke, prisjećaju se minulih dana i donose odluke koje bi trebali provesti u nadolazećim satima nadolazećih dana nadolazeće godine... I tako u krug kroz godine dok ne dođe zadnji sat zadnjeg dana zadnje godine naših postojanja. Jedna osoba nedavno je objavila: „Ono što je za mene, ostat će sa mnom, ono što nije, nikada me neće zaboraviti.☒ Ljudi se predaju fatalističkim izlikama uvjeravajući sebe u nepobjedivost neke tamo sudbine koja nas je i ovako opečatila još prije rođenja i u konačnici nije važno kako tu sudbinu nazivali, ona kao da je za njih usud njihove vlastitosti iznad kojeg se nije moguće izdići. Ljudi se često odlučuju na utjehu sjećanja, umjesto da smognu hrabrosti živjeti snagu ljepote u ovome sada. Tko kaže da sjećanja nužno moraju biti lijepa i da nelogičnost zaborava nije samo bijeg od

odgovornosti vlastitih čina u onome sada. Lako je biti generalom nakon bitke, ali ordenje se dijeli samo za sudjelovanje u bitci.

Zato u zadnjem satima nekog zadnjeg dana ne zanimaju me sentimentalnosti i okretanja oko minulih osi, ni neke velike odluke o tome kako će mi jedno nadolazeće sutra izgledati. Sati ove godine naučili su me sljedećem. Postoje ljudi koji nisu zaslužni moju pažnju i ne trebam uvijek biti za njih tu. Postoje i ljudi koji u svojim dvoličnostima gube same sebe i svoju dosljednost, ali ni oni nisu vrijedni moje pažnje. Postoje i ljudi koji nemaju hrabrosti živjeti svoje izbore, pa zato radije oplakuju svoju gorku sudbinu i prisjećaju se potencijalnih sretnih ishoda koje nisu napravili, ali ni oni nisu vrijedni moje pažnje. Ali zato postoje i ljudi koji su vrijedni svakog trenutka provedenog s njima, ljudi poput Marte, Mihaele, Ivana, Stipe, Vere, Marka, mojih prijatelja i njihovih klinaca, koji su vrijedni da ih spomenem poimence jer su oni onaj esencijalni kvalitetni dodatak mome jastvu... Postoji i moja mala obitelj koja je vrijedna, Lucija, Damir, Snježana, Gerd... E, oni su vrijedni moje pažnje!

Naučila me je ova godina još nečemu: puno smo snažniji nego što mislimo. Ako postoji volja, nema što se ne može preživjeti! Zato u zadnjem satu ovog dana i ove godine, kao i u prvom satu sljedećeg dana nove godine, želim isto. Želim živjeti puninom svoga jastva, a to isto želim svima!

XL. nastavak

(00:32, 14. 1. 2022.) Ka: Bilo je vrijeme prije mene kada mene nije bilo i bit će vrijeme iza mene kada mene neće biti, iako vrijeme nakon mene nikad više neće biti poput vremena koje je bilo prije mene jer svojim jesam djelovala sam na ono sutra svijeta u kojem mene na ovaj način kako sam sada više neće biti. Zanimljiv je to način postojanja. Svijet u kojem jesam koji je bez mene postao i bez mene će nastaviti, a opet bitno mnome obilježen. Ali da bi taj svijet nakon mene jednog dana bio upravo takvim da u njemu ima moga traga, moje sada mora biti najbolja verzija onoga što jesam. Samo tako bit će jednom moguće zaključiti da je bilo dobro postojati. Ali kako biti najbolja moguća verzija sebe? Puno je dobročinitelja, ljudi koji nastoje svijet učiniti boljim mjestom za one pored sebe, za one nama naizgled strane, a zapravo otuđene naše, koje smo sami svojom voljom otuđili jer nam je tako lakše, jer tako lakše zatvaramo oči, oči koje su stvorene gledati. Što li nas čini slijepima za biće pored nas? Što li nam ulijeva snagu da okrenemo glavu od gladnog djeteta i zlostavljane žene, bez obzira na to koje boje kože, religije i ostalih opredijeljenosti bili... Što je to u čovjeku što ga raščovječuje? Je li nas to vrijeme u nama otuđilo od vremena izvan nas, ohrabrujući nas da ionako jednom kad ne bude nas bilo, bitno biti neće... Ali bitno je, bitno je ovo moje sada za neko tuđe sutra...

Bilo je vrijeme prije mene i bit će vrijeme iza mene, samo je pitanje koliko će mene izvan mene biti...

(05:17, 14. 01. 2022.) Ni: Što je to bilo prije mene? O tome ne znam ništa.

Znati znači doživjeti, prije svega. Sve druge informacije filtrirane su i vrlo često manipulirane prošle datosti, koje često nisu bile takve kakvima se prenose i koje su oformljene u neku korisnu djelotvornu istinu potrebnu za one koji u trenutku postoje. Manipulacija pri prijenosu događaja iz posljednjeg rata na granici je morbidnosti, ako svoje doživljaje i suživljenje tog trenutka prizovem. I to mi također potvrđuje upitnost svega prije mene. Ili pitanja začeca iz ljubavi, a

toliko je slučajnih ili iz nasilnog čina rođenih. I to mi također potvrđuje upitnost svega prije mene. Zanima li me to prije mene uopće? Život počinje rođenjem. Kako nas je više rođenih posvuda, u istom vremenu, pomislimo ☐ život je vječan. Život je čovjekova tvorevina. Ako nema ljudi, nema ni života. Ako umre posljednji čovjek – što se događa?

Često pomislim da sam u suživotu s idejama ljudi kojih više nema. I da su ideje zapravo skitnice koje u novorođenima ponovno traže svoj prostor. I uz svu drugu složenost, ne treba zaboraviti da je vrijeme čovjekova tvorevina, iz nekih razloga različito brojena, ovisno gdje se zatekli.

Da, treba živjeti nastojeći djelovati kao najbolja inačica sebe u ime budućeg. O dosegu ideja umrlog, umrli ništa ne zna. Kada me ne bude, biti me neće, i to je to, ni više ni manje. A svaka ideja skitnica koja je poslije tijela ostala, nisam više ja. I veseli me što je tako.

XXXIX. nastavak

(06:47, 15. 1. 2022.) Ni: Od početka godine, na kraju svakoga dana zapisujem što sam doživio, s naglaskom na to što sam uradio; moj prvi dnevnik. Ne ide mi tečno pisanje na kraju dana. Osjećam se kao da odlažem dan na vlastito smetlište. Zanimljivo je da mi, čini se, nije moguće zapisati sve što sam u tom danu odradio; štošta odmah zaboravim. Kad utonem u san, isprva me nema, a onda zaigraju detalji u kovitlacu, a već u snu znam da se nisu dogodili. Ne živim selektivno, ali očito pamtim selektivno. Kada se probudim, odmah sam u akciji iz potrebe, i vrlo rijetko jučer vuče me natrag. Poštivanje vlastitog ritma ne želim slijepo slijediti. Iskušavam različito koristiti udarce pulsa. Prije spavanja: *Iz dana u dan*, nakon ustajanja: *Koje je boje zrak*. Ako svakog jutra s bojom zraka krećem, pred san dnevnički odbacujem dan. Odbacujem? Ili njegove mrvice zapisujem? Stvaramo vlastiti život iz podsvijesti. Iskustveno mogu to potvrditi. I da nastojimo osvijestiti podsvijest, također. I da je to teška rabota. I da je to vrijedna rabota. U radu s ljudima kao životni trener, predlažem mnogima večernju vježbu – neposredno prije sna: gol na vlažnom ručniku pod nogama tri do pet minuta plesati, pa nakon toga leći u krevet. Isprva plesati uz glazbu, a potom, kada ojačamo, plesati u vlastitom ritmu. Ujutro, čim otvorimo oči, pisati dvadesetak minuta bez interpunkcija i ne obazirući se na pravopis i gramatiku. Ili: pročitati jednu pjesmu – glasno.

Glasno u dan nepoznati.

(01:25, 15. 1. 2022.) Ka: Hamletovski smo zapleteni u mreže vlastitih svakodnevnica i gotovo svaku stvar koja nam se događa doživljavamo kao sud i usud nad vlastitim egzistencijama, snovima, planovima. Često gubimo vrijeme tragajući za prstima karme koja nas je tako oštro opečatila pa eto jadni rođeni u krivo vrijeme na krivom mjestu vjerujemo da smo kolateralna žrtva nekih viših sila. Besmisleno, krajnje besmisleno. Eto kriva nam je geografija, meridijani i paralele, roda koja je krivo skrenula. I umjesto da nam život postane povod za mišljenje, mi smišljamo kako proživotariti, kako preživjeti, kako doskočiti sudbini koja nas nije zamilovala rođenjem u baršunu,

poštenim političkim uređenjem, medom, mlijekom i blagostanjem. I krivi su nam svi... i krivo nam je sve, kaže neka pjesma koju načujemo prolazeći pored kafića. Hamletovski patetično smišljamo kako svima pokazati koliko je nepravde na našim leđima, koliko je okrutnosti upereno prema nama, s kakvim se orkanima borimo kako bismo preživjeli. Pokrao nas sudija na usudu pa sad lovimo vjetar kako bismo zajahali valove... Dostojno Hamleta!

Nešto stvarno trulo je u državi danskoj, onoj svakodnevnoj, danom danoj... Ali ne izvanjskoj, već onoj unutarnjoj. Gnušamo se svijeta oko nas jer je svijet u nama trul, beživotan, osakaćen vlastitom nesposobnošću skupljanja snage za djelovanjem. Hamlet u nama patetično sjedi na ruševinama vlastitog jastva i umjesto da skupi snagu Feliksa i izdigne se još veći i moćniji i napravi taj prvi korak, iskorak, i svoj život učini svojim, on patetično sjedi bljedunjavo životan, bez ikakve volje da uistinu djeluje. Smišljamo drame, glumimo glume, uprizorujemo život umjesto da ga živimo. Dramatično, Hamleta dostojno, ali života promašeno...

XXXVIII. nastavak

(01:20, 16. 1. 2022.) Ka: Sadašnje se prošlom nameće kao neko superiorno biće koje bi trebalo imati odgovore na pitanja koja se otkrivaju unutar otkućaja toga sada... Barem se tako ponekad čini iz perspektive modernog. No što je to sadašnje? I što je to prošlo? I ono neko prošlo sada koje se odigralo u neposrednoj blizini vlastitih nam svakodnevnica već je prošlo u odnosu na ono sada koje ovog trena jest. Jedino stvarno novo jest ono što još nije bilo, a i ono će onog trenutka kada postane već biti prošlo u odnosu na sada koje ga tumači. Zanimljiv je taj rascjep između prošloga, nadolazećeg i onoga moćnoga sada koje nas zapravo jedino zanima jer nastojimo u njemu trajno biti. Trajno biti u jednom sada koje nikad nije jer se još nije dogodilo ili, kada ga postanemo svjesni, već prošlost je. Zanimljivo je to naše poimanje vlastitog bivovanja.

Sadašnjem sada iz prošloga sada zbog budućeg sada osadašnjivati sadašnjost...

(05:07, 16. 1. 2022.) Ni: Sada kao (ne)moguća vječnost.

I eto nas u dodiru s ličnošću, psihologijom ličnosti. Strukturom ličnosti. Vodom u nama. Zastojima u protjecanju.

Osjećaji agregatna stanja su vode. Zaleđeni... Magloviti... Ključajući... Udaraju... Zaobilaze... Preskaču... Potiču.... Potisnu....

I onda uvijek taj zaštitni (pre)skok u opravdanja... radi vode u nama koja s nama teče... protječe... otječe.... trajno i ustrajno...

Sutra je novi dan, kaže se, kada su stanja: „Sadašnja vječnost.“

(Samo)ohrabrenje.

III VII. nastavak

(04:45, 17. 1. 2022.) Ni: Kada me noć tjera ustati, što od mene želi skriti. Ustavši, ušao sam u dan noći prema dnevnom svjetlu. Sve je uređeno, nakon ponoći u novom sam danu. U ovom danu već od tri sata, nešto minuta i sekunda treptaja.

Koji su dometi jedne internetske stranice? Listao sam neke sasvim personalizirane. Stranice ljudi kojih više nema. Kada ne bih znao da ih nema, čitao bih kao da jesu, i da je ispisano poziv.

U više krugova ušao sam u virtualnom svijetu. Jesam li dio tih krugova? Klik. Sada jesmo. Klik. Sada nas više nema.

Ljutnja u virtualnom svijetu ne miriše, ne znoji se. Klik. Ljubav u virtualnom svijetu nije ništa doli neostvarenog poticaja. Klik. Riječi prazni znakovi. Klik. A sve kao nešto važno. Klik. Kao važno. Klik. Loptica udarila u mrežicu. Klik.

Klik. Klik. Klik. Klik... Klikćem.

(02:35, 17. 1. 2022.) Ka: Naučeni smo, bez obzira na to kakva bila naša uvjerenja, da u ovom obliku u kojem sada jesmo živimo samo jednom. Nema popravka, nema pauze, nema predaha. Od prvog otkucaja srca do zadnjeg, od prvog udaha do zadnjeg izdaha, to sigurno imamo i zovemo vlastitim životom. No što bi bilo kada bismo imali džokera? Nekoga tko nas može zamijeniti u određenom trenutku, ući umjesto nas u igru u trenutku u kojem pomislimo da nam treba pauza, predah... Kada bismo na raspolaganju imali takvog džokera, bismo li ga uistinu iskoristili? Ako bismo, gdje bismo onda mi otišli? Nakon što bi džoker ušao, što bi bio naš život, onaj koji se nastavlja s džokerom ili mi na pauzi, kakva god ona bila? Bi li džoker mogao donositi odluke umjesto nas? Ako bi, bi li te odluke bile naše ili bi to bio neki drugi život, od nas nama prekinut? Bismo li se nakon predaha vratili u igru, odložili džokera na klupu i nastavili trčati? Ne bi li džoker onda bio poput štafete, suigrač koji je pretrčao jedan dio puta dok štafeta opet nije došla do nas?

Kada bismo uistinu imali džokera, bi li ga iskoristili? Tko bi onda u našem životu za sebe mogao reći ja?

XXXVI. nastavak

(00:13,18. 1. 2022.) Ni: Kako se ukaže novi put? Jer ga se traži? Iz iskustva u radu s ljudima kao životni trener vidim: sam se ukaže (!), ne traži ga se. Zvuči nevjerojatno. Preduvjet je glasno izgovoriti, ponekad i svakodnevno ponavljati: želim promjenu! Ili: trebam promjenu! Ili: strah me je promjene! Ili: ne volim promjenu! Ili: promjena! Ma kakva bila rečenična konstrukcija, važno je da se u njoj smjesti riječ: promjena. Razmotrimo tu riječ: promjena. Ma kako je pisali, ona je sklop slova. Kada slova izgovaramo, glasaju se glasovi. Glasanje glasova povezujemo u slogove i dolazimo do razvoja u tri skoka – sloga. Dakle : pro-mje-na. Već ovim razmakom između slogova počinje kretanje. Na crtice upišite prve riječi koje su vam došle na um. Crtice, koje su dio linije, drugačije nacrtajte (npr. kao krivulje, strelice ili ih u više crtica razlomite). Pa ih osamostalite na novom papiru, bez slogova. I ohrabreni, upamtite misli koje su se zaigrale. Znatiželjno u novo nepoznato.

(22:30, 17. 1. 2022.) Ka: Redovito sam slušala kako je Kristovo utjelovljenje najveće poniženje koje je Bog mogao na sebe preuzeti. Bog koji je postao čovjekom navodno je znatno veće poniženje za Njegovu božansku narav nego kada bi čovjek postao crvom. Tako, opisujući dubinu poniženja koju je Svemogući preuzeo na sebe, objašnjavala se Njegova beskrajna ljubav prema ljudskom rodu i svakom čovjeku ponaosob. Ali što ako tim utjelovljenjem naglasak uopće nije stavljen na poniženje, jer zašto bi Stvoritelj u konačnici bio ponižen u veličini svoga stvorenja, ta ne učimo li da smo Njegovo remek-djelo? Što ako se tim utjelovljenjem želi pokazati čovjekova veličina? Toliko je veličanstveno biti čovjek da je čak i Bog postao čovjekom.

Problem nije u tome što je Bog postao čovjekom, već što mi to nismo. Problem je u čovjeku samom koji je sam sebe raščovječio. Mi smo od sebe odustali, učinili se karikaturom vlastitog postojanja, mi smo sebe ponizili do tako niskih razina da više nismo sobom samima. Mi sebi prepoznatljivi nismo. Vratiti nam je se k nama samima, k veličini onoga što znači biti čovjekom, moći ostvariti

najbolju moguću verziju sebe, razviti se do aktualizacije sebe samoga. Tek kad čovjek postane čovjekom, Bog će, ako tamo negdje ima nekoga, moći biti Bogom. Voljela bih da makar na trenutak zastanemo nad veličanstvenošću vlastite nam biti. Veliki smo, neizmjerljivo veliki u središtu svoga čovječstva, iz tog nam je središta početi biti nama.

XXXV. nastavak

(22:38, 18. 1. 2022.) Ka: Sinoć je preminuo otac mog najboljeg prijatelja. Zanimljivo je to kako baš njega nazivam svojim najboljim prijateljem, iako ne razgovaramo često. Ali on je poput starijeg brata, osoba za koju znaš da će biti tu ako ga zatrebaš, osoba koja na specifičan način unosi i daje posebnu vrijednost životu. Kažu promatrajući sa strane, dobro se drži, a bitno je dobro se držati jer tako cijela obitelj lakše prođe kroz traumu gubitka. A gubimo smrcu na neki način svi, onaj koji umire gubi participaciju u životu, a oni koji ostaju gube sudioništvo u budućoj egzistenciji. Ali i dobivamo, dobivamo uspomene koje se kristaliziraju, pa kada spadnu ljuske traume i bola, ostaju te uspomene poput razasutih perli, svaka sa svojom pričom, vječne koliko su vječni oni koji se zagledaju u njih.

Život je neobičan, danas jesi, sutra nisi, i to čeka svakoga od nas, kakva god smrt bila, otjecali mi polako ili naglo.

Bez obzira na to ima li ili nema ičega nakon što zauvijek sklopimo oči; ukoliko ima, blagoslovljeno ti bilo tamo kamo ideš, a ukoliko nema, primilo te ništavilo puninom svoga ništa...

(05:17, 19. 1. 2022.) Ni: Tamo negdje daleko, gdje nikad nisam bio, ima netko koga nisam još upoznao, moje kumče – djevojčica Tarika, stara 5 godina. Indija. Tarika rođena je u obitelji s troje djece, majka joj je kućanica, otac radnik. Živi u naselju u koje se voda dovozi u spremnicima, pa stanovnici pune posude i kući ih nose. U kući od cigle s krovom od ploča i podom od cementa ... Tarika još ne ide u školu jer je mala. Ići će; program kojem sam se priključio tako predviđa; i ja ću joj pomoći, nadam se... Svu moju znatiželju probudio je ovaj događaj. Želio sam dijete iz Indije podržati u odrastanju. Moje kćeri su rekly: pomoz djevojčici.

Ovim sam odista sebe pogurao da krenem tamo gdje me nešto magnetski privlači. U prostore koje sam, do sada, otkrivao kroz indijsku filozofiju. Otkrivat ću ovako to podneblje i te ljude ondje putujući, zbog Tarike i njezinog odrastanja. Na početku sam priče.

Na početku puteva, putešestvija, promjene, pomicanja, koječega...
Prvi korak. Znatiželjan krećem u novo nepoznato. Rođenje. Veselje.
Uzbuđenje. Kap suzdržanosti...Smjelost ... Puls ...

XXXIV. nastavak

(07:19, 23. 1. 2022.) Ni: Vječnost me dodiruje samo kada u svijet šaljem splitsku istinu: „Hajduk živi vječno“. Svima nama ostalima preostaje za njegovu vječnost nešto doprinijeti.

Ljubav prema nogometu širom svijeta paralelni je svijet u više svjetova raspoređen. Igra se nogomet i iz gušta, ali mnogo je teže stići do igre zbog zarade. Posebno talentirani u moćnim klubovima zarade sume koje su gadljivo visoke, a „gadljivo“ kažem jer uopće nisu u relaciji sa životom velikog dijela čovječanstva. I njihovo trčanje za loptom da im ne pobjegne, nikako ne zavrjeđuje isplaćene sume... No neću sada više o izgubljenostima svijeta i vrijednosti. Neka i toga. I to jasno potvrđuje grčevitu borbu, svakoga tko je u ovaj svijet stigao, na „retraumatizaciji vlastitog rođenja“.

Ovdje bih se založio da Hajduk, nogometni klub iz najljepšeg i najluđeg grada na svijetu (baš volim danas pretjerivati – imam na to pravo po rođenju, u Splitu sam zaplakao u rodilištu ponad plinare, s pogledom na Stari plac) osnuje mješovitu momčad. Neka djevojke i mladići zajedno igraju za svoju momčad, pa ovisno o trenutnom rasporedu snaga od njih jedanaest uvijek posložiti neke zdrave balanse na terenu između ta dva spola, čiju egzistenciju čak i zatucani priznaju. Neka iz Hajduka u svijet krene poruka o istovrijednima. Neka prestane ova raširena podjela, koja potiče samim svojim postojanjem – nasilje, na muškarčine i njihova sedma rebra. I kada se prestane brinuti tko s kime spava i koje užitke voli, zaigrati će i drugačije i drugačiji od onih koji su se nametnuli. *Homo ludens*. U slavu čovjeka.

HAJDUK ŽIVI VJEČNO !

(21:36, 7. 2. 2022.) Ka: Zanimljivo je ishodište naše vlastitosti. Ti neki namješteni svjetovi za koje tvrdimo da nisu ograničenje već uređenost svakodnevice u kojoj nastojimo plivati. I ne lažemo mi zapravo druge, nego sebe same tvrdeći kako je ta uređenost kvaliteta života, navike koje nas čine boljima, koje ritualno izvedene

u zadano vrijeme i na zadani način osiguravaju ispunjen život. Ne čine li nas ti rituali, bez obzira na to od koga ih preuzeli ili ih sami osmislili, nas same podanicima zadanosti kojom se ograničujemo. Ritual je ritual, bez obzira na to što ga želimo osloboditi onostranog, religijskog, vjerskog. Mi mu pridajemo važnost i snagu nad trenutkom, opunomoćujemo ga da vlada i uređuje naša uvjerenja i kao takav on postaje granica moje vlastite slobode, slobode svakoga tko na to pristane, pa makar to bilo i pristajanje i pred samim sobom. Takve slobode želim se osloboditi. Uređeni kaos unutar granica moga uma postaje međa na kojoj se lomi valovlje moje slobode od mene same. Ne promičem anarhiju ili razuzdanost, već govorim o onom trenutku u sada u kojem uhvatimo dah i iskoračimo iz krletki koje smo sami stvorili i dopustimo sebi trenutak u kojem nema lažnih sigurnosnih zidova navika i rituala koji nam nose dan, već apsolutna prepuštenost trenutku. Tko je uronio u val i dopustio mu da gotovo bestežinski pokreće njegovo tijelo, zna kakav je to osjećaj. Predivno je biti slobodan i predivno je u toj slobodi uživati nesputanog uma.

Obilje takvih sada želim svima nama!

XXXIII. nastavak

(11:11, 8. 2. 2022.) Ni: Potraga za simbolima nije jednostavna. Potraga često ne donese rezultate. Simbol se udomi u asocijativni i običajni niz naše svakodnevice. Vraćanje starim simbolima nije samo nostalgija, nego i namjera prošlošću obilježiti sadašnjost. Ta namjera ubija sadašnjost.

„Kune zbog krvoločnosti i proždrljivosti čine znatne štete, ali isto i znatne koristi uništavanjem štetnih sitnih glodavaca.“ Neugodnim mirisom koji izlučuju iz žlijezda u blizini analnog otvora označuju kune granice područja svojeg stalnog boravišta. Država u kojoj su se prvi put pojavile kao novčanice odgovarala je njihovoj krvoločnosti prema drugima. Zadnjih trideset godina, gdje ih evo opet radi „kontinuiteta državotvornosti“, uništavale su sitne glodavce, dok veći računaju u drugim valutama. Biti dio Europske unije s kunom na euru crna je komedija. Zazivanje prošlosti, onog njezinog dijela kojega se je sramiti generacijama. Pustimo kune da u šumama žive dok ih još ima, šuma i kuna.

(00:52, 9. 2. 20221.) Ka: Kada o Hajduku pričamo sve su riči višak... zato HAJDUK ŽIVI VJEČNO!

XXXII. nastavak

(19:51, 9. 2. 2022.) Ni:

Gulim krumpire. Radim to rado. Ne gledam koliko ih trebam oguliti. Radim to redom: jedan po jedan... O, pa nemamo više krumpira, uzviknem zapanjeno. Pa, bila ih je puna vreća. Naravno, urazumim se: nisam gledao u punu vreću, nego u krumpir, jedan po jedan, dok sam ga gulio.

Preopterećen sam, stenjem. O, ludog li mene, što se grčim. Jedno po jedno. Prvo je uvijek ono što mi prvo padne na pamet. Kao da je važno kojim redom. Važno je da osjetim krumpir dok ga gulim.

Pre-opte-rećen-op-te-pre... jedno po jedno.

I začudim se kako mi tim redom, jedno po jedno, pokažu svoju nemoć. Neki su i truliji od najtrulijeg krumpira. Treba ih srezati. Treba ih baciti.

Čekaj, što mi ostaje: vreća ili samo jedan?

Ma kakvi: jedan po jedan, to me odmara. Nema žurbe.

Ritam je osobna stvar. Osobnost osobnog jednog po jednog. Nema nigdje dva: jedno po jedno. Jasno. Osobno.

Gulim rado. I sve više mogu. Ni ne osjetim.

(Četvrtak, 10.2. 2022.; 00:45) Ka: Još je jedna osoba napustila ovo naše ovdašnje sada... Život se nastavlja, svakodnevica nosi sate uhodanim ritmom i svi nastavljaju bivati u novonastalom ovdašnjem. Bila je divna osoba, majka jedne od meni iznimno bitnih osoba. Tiha, požrtvovana, jedna ju je žena nazvala leptir-sjenom, kaže mi Seka. Leptir-sjena... Prekrasan opis, utjelovljenje dobrote. Tiha, požrtvovna, radišna, nikad se nije ničim nametala, poput sjene, a opet leptir koji je slobodan svaki trenutak poletjeti... Zbog postojanja takvih ljudi vjerujemo u ono dobro u ljudskoj naravi. Promatrajući njihove živote, znam da je dobro biti najbolja verzija

sebe. Otišla je, kaže, tiho, bez pompoznih riječi, bez lažnih aplauza i bespotrebnih maski, u prisustvu dvije najvažnije osobe tiho se ugasila... Savršeni završetak jednog težačkog života. Ne znam leti li taj leptir sada u nekom novom svijetu ili se leptiri jednostavno rasplinu i nestanu, jednostavno prestanu biti, ali sasvim sigurno znam da joj u zahvalnosti što je moj život obogatila kratkim susretima želim upravo ono što je željela za sebe cijeli svoj život...

I ne sviđa mi se nekako ova 2022. godina, kao da prerasta u konačna pozdravljanja, a ja nikad nisam voljela rastanke... A ne volim ni parne brojeve... Kotrljajući nekako bez životnih kantuna odnose one neke posebne ljude...

Bilo im zbogom i hvala za korake i iskorake kojima su bili primjer ljudskosti u ovome sada...

XXXI. nastavak

(23:23, 10. 2. 2022.) Ni:

Pa ne može šipak biti nar.

Šipak je jedinstven.

Pun crvenih bobica raspoređenih u više košuljica da se plod plodi i sok soči. Pa taj crveni sok, koji prska pri najmanjoj nepažnji.

Na kraju, prije puta nama do svijeta, koji u ustima soči, krcka, kotura se i zube crveni. *Granatapfel* (jabuka-granata).

Pun sam kao šipak.

Papir, pokret, glas, misao – hoće li me trpjeti.

Malum granatum. Šipak.

(02:10, 11. 2. 2022.) Ka: Jesmo li ikada išta naučili od povijesti? Jesmo li zastali barem na trenutak i pokušali shvatiti da i mišljenja drukčija od našeg imaju vrijednost, kvalitetu, jedinstvenost? Jesmo li se ikad zapitali tko su ljudi koji stoje iza tog drugačijeg mišljenja, što ih je učinilo njima samima, kako su došli do svojih mišljenja? Gledamo večeras film, tek jedan film... Ljudi kao ljudi, vrlo rado progone ono što je drukčije od njihovih vlastitih stavova, vrlo rijetko su u stanju poslušati one koji im nisi istomišljenici. I tako je stoljećima, što ne razumijemo, to uništavamo.

Odakle nam potreba stvarati svjetove koji su nalik jedni drugima, prekopirani istomišljenici koji klimaju glavom odobravajući sebi slične. Zar nije u raznolikosti bogatstvo i zar u konačnici nismo u onom najvažnijem nalik jedni drugima, ta svaki od nas jeste čovjek, jedan, jedinstven i neponovljiv. I u tome je naša veličina, ujedinenost u različitosti.

Jesmo li ikada išta naučili od povijesti ili je bezglavo ponavljamo sa svim njenim razornim greškama?

XXX. nastavak

(05:21, 12. 2. 2022.) Ni: Psovka se može izraziti govorom ili pismom. Beštīmija, reći će u Dalmaciji. Beštījini otrov, rekao bih. A kako su gotovo uvijek namijenjene drugima, točnije bi bilo: beštījini beštījini otrov. Snažan, emocionalan, dinamičan proces. S učinkom katarze. Sredstvo za čišćenje najbolje marke. Čisti onog koji ih ispljune.

Psovke su lijepe riječi, „samo što se uz nas grubo lijepe“, opjevao ih je Tonči Petrasov Marović.

Moj prijatelj s *Facebooka*, Roko Aleluja, uvijek koristi sočnu psovku kada locira društvenu nepravdu. Sjajno to rad, zvonko. Upozorava.

Uglađene laži i pljuvotine prema psovci egzistencija su duboke anemije koja krepava tiho. Ali krepak će! Truljenje je proces. I zaudara. Kada ga Roko ne može izdržati vrisne: Aleluja i pljune psovkom. A kada je smrad neizdrživ, nađe uvijek neku pjesmu da ga razrijedi. Uživam čitajući njegove precizne pogotke psovkom u društveni mrak Hrvatske. Radi on to sočno. Čitajte ga.

Moj dida Ante rijetko je psovao, ali kada bi se posebno naljutio, ispalio bi „jebem ti isuprst livoga palca. Ma što mu to značilo.

Ne sumnjam da bi je u Hrvatskoj danas često koristio.

(23:00, 4. 3. 2022.) Ka: Ovih dana toliko se toga može čuti, pročitati, vidjeti... tužna lica, uplakana djeca, kolone prognanika na granicama, konvoji hrane, odjeće, oružja... Svijet poprimio je lice zvijeri i anđela, miješaju se ta dva lica isprepletana istom sudbinom, istim ljudima od krvi i mesa... O ratu ne želim pisati, o ratu ne želim ni misliti... Prolaze mi kroz glavu Balaševićevi stihovi: „samo da rata ne bude, ludila među ljudima, veliki nude zablude, straše nas strašnim čudima i svakoj bajci naude, da rata ne bude...”

Pa opet, od svakodnevice nemoguće je pobjeći, i gdje god se maknem, isto se čuje, o istom se priča, pred istim se strepi... Nije li to pokazatelj da smo ispod kože svi jednaki, svi prolazni, svi trenutni, svi ranjivi, svi tako i do kraja ljudi... Što nas onda razdvaja, čini

drugačijima, što nas to u nama samima s nama sličnima zavađa? Nije li jednako ustreptalo majčinsko srce koje bdije nad sinom poslanim u rat i ono koje se nadvija nad suzama djeteta usnulog u koloni izbjeglica? I sasvim je jasno, da nema vojnika, ne bi bilo ni kolone. I sasvim je jasno da postoje agresori i žrtve, ali što nas je to podijelilo u te dvije umjetno stvorene skupine, kad smo ispod tankog sloja kože tako slični...

XXIX. nastavak

(06:45, 2. 3. 2022.) Ni: U život pojedinca izravno se upliću mama i tata te sestre i braća ako ih ima. Tu su i baka i djed s mamine i baka i djed s tatine strane te mamine sestre i braća i tatine sestre i braća ako ih ima, pa i njihove obitelji. Moguće je da neki poznaju i prabake i pradjedove te njihovu djecu. Kako god zbrajali, najmanje $1+2+?+4+?+4 +?$ osoba sudjeluje u izravnom ili neizravnom oblikovanju svjetonazora svakog od nas.

Nisu narodi sveci ni razbojnici. Kada zarati, lako se ta činjenica zamagli, pa i oni kojima se ratobornost nikada ne bi rekla, postaju ratoborni.

Ako računamo da se, uz čovjeka koji je na zadatku druge ubijati, veže ova privatna, interesna grupa koja se, ako opravdava razloge ubijanja i njegovu hrabrost u tome činu, transformira u grupu mrzitelja i lešinara prema onima koji se bore da ne budu ubijeni.

Govori se o više od 180.000 vojnika koji u ovom trenutku ubijaju i ruše u tuđoj zemlji – a iza njih stoji logistika – pomagači (koliko je njih) od mame i tate nadalje – MRZITELJI – LEŠINARI.

S druge su strane napadnuti, uništavani i ubijani, koji se opiru tim ulogama. Brojite ih istim matematičkim postupkom. A kako bi se obranili od napadača, raste u njima bijes, razvija se mržnja, budi se strast ponosa i otpora te se tako transformiraju u MRZITELJE – HEROJE u odnosu na one koji su ih napali.

Ma tko koga pokorio – na laži će se pisati povijest. Mrzitelji će biti heroji. Ulicama i trgovima davat će se imena MRZITELJA.

To je rat.

Groblje za nerođene.

Uništenje. Trulež. To je svijet u koje novorođenče stiže.

I raste.

Da, kad odraste – MRZI – zarati!

(00:08, 6. 3. 2022.) Ka: Mnogi su glazbenici, pjesnici, velikani misli i riječi opjevali mjesec i njegove mijene... Luni su svirale citre, nizali se hvalospjevi, pridavala posebna moć... Upoznala sam i ja neke osobe koje su svašta govorile o mjesečini i mjesecu. Razmišljam večeras o mjesecu koji s visine gleda Zemlju, mrači je i osvjetljava, poigrava se njenim vodama i podiže plime... Sjećam se večernjih šetnji svoga djetinjstva u kojima sam vjerovala da me mjesec prati i u dječjoj naivnosti trčala da me ne obasja njegova sjena... A mjesec ka mjesec, rekao bi Balašević: „matora lola drema...”

I razmišljam o mjesecu večeras i čini mi se da njegove mijene ocrtavaju našu prevrtljivost. Taman kad se čini da je na vrhuncu, promijeni ploču, postane samo trag sebe samoga, krije se i nestane, mijenja lica i oblike, djeluje pa ne djeluje... Tako čovjekoliko, prevrtljivo, nestalno, trenutno. Ništa od onog herojskog nepokolebljivog duha koji biva ustrajan, ništa od upornosti i trajnosti. Stalna u svijetu tek mijena jest... A vjerujem da smo od kvalitetnijeg materijala skovani, da možemo trajati, da ima u nama i volje i upornosti, samo ako to želimo... Vjerujem da smo više od igre sjena i prevrtljivosti mijena... Barem neki jesu više od toga, a oni koji nisu, njima eto mjeseca... neka s njime lumpuju po Kini.

XXVIII. nastavak

(21:22, 6. 3. 2022.) Ni: Opet smo vidjeli dugački stol na čijem je čelu sjedio mali zločest dječak prepušten izživljavanjima mračnih sila svojih kompleksa, primajući goste s druge strane stola na šestometarskom razmaku, u pokušaju dogovora odustajanja od agresije.

Sada je sjeo na sredinu, a oko njega s obje strane sjajno uređene mlade stjuardese, uz čaj, nasmijanim licima okrenutim iskompleksiranom diktatoru. Žali on s njima što neće smjeti letjeti jer su za njihove letove zračne ceste zatvorene, prijeti onima koji su te sankcije proveli.

Kada ne bi bilo ovako krvavo, bila bi to loše inscenirana crna komedija u nekom selu zagubljenom u snijegu.

Krvi posvuda.

Snijeg nije više bijel.

Zaledio se krvav od sramote.

On i one – piju čaj.

Ruski čaj iz samovara.

Krv.

(22:30, 6. 3. 2022.) Ka: Život je zanimljiv, nepredvidiv, nedokučiv... Imala sam u srednjoj školi predmet koji svakako nije bio na popisu mojih omiljenih predmeta, na koji su se smjestili filozofija, logika, glazbeni, matematika i hrvatski. Tjelesni je uvijek bio nešto što se mora odraditi, nešto što se ne može izbjeći, nešto zbog čega stisneš zube i otrčiš tih 6 minuta. Danas, kada je od dana srednje škole prošlo neko vrijeme i kad me je život naučio lekcijama za koje nisam znala ni da postoje, čekam pred svojom zgradom u Makarskoj tu istu profesoricu tjelesnog koja je sada već u mirovini i idem s njom i njenom ekipom igrati odbojku. Dobrovoljno, samoinicijativno,

rekreativno... I uživam u tim minutama na terenu i odgovara mi biti koncentrirana samo na „balun“ i barem na trenutak zaboraviti sve izvan te dvorane što prijete uništiti svijet kakav znam... Ta profesorica danas mi je jedna od najdražih osoba u Makarskoj i drago mi je sresti ju i razgovarati s njom jer u nje nema podvojenosti ni nepotrebnih zavidnih ćakula o drugima. Ona je posvećena svojoj obitelji i nastoji od vremena koje ima učiniti najbolje. Život je uistinu ponekad poput baluna i sve ono što nam se nekada činilo besmislenim, može, sagledano iz jedne nove perspektive, dobiti sasvim drugi smisao...

I lipo je biti doma i lipo je gledati ovo moćno Biokovo koje se tako surovo obrušava na more i to more koje lomi svoje valovlje na tom biokovskom žalu i lipo je što je balun okrugli i što jesam među ljudima koji jesu...

XXVII. nastavak

(06:19, 8. 3. 2022.) Ni: Velika je želja „državotvoraca“, najveća: ne živjeti s drugima!

Od drugih se ograditi.

Kada se to napravi, a planeta Zemlja tako je razluđena, velika je želja unutar granica nametnuti svoja pravila i isključiti druge i drugačije.

To je objasniti svemirskim zahtjevima. I učenjima neke jedine i neminovne, tako reći ☐ svoje vjere.

Ovaj svijet kako je uređen – ne treba nikome!

Ovaj svijet kako je uređen – poziv je na izolaciju!

A pitanje plina – pitanje je gušenja.

(23:43, 7. 3. 2022.) Ka: Pročitala sam negdje da ništa ne proizlazi iz negativnosti. To može biti shvaćeno kao površno idealistički doživljeni argument. Jer svjedoci smo da iz negativnosti vrlo često proizlaze mnoge loše stvari... Negativnost jedne osobe može mnogima zagorčati živote. Uistinu ništa ne proizlazi iz negativnosti. Ništa dobro, ništa plemenito, ništa životvorno, ništa vrijedno spomena. Stoga zapravo svaki negativan stav, svaka negativna misao, svako negativno htijenje, svako negativno djelovanje, pucanj je u prazno jer nakon toga ne ostaje ništa na čemu se može graditi kvalitetna sadašnjost.

I nije tako samo s nekim nazovi velikanima ili samoprozvanim uzvišenicama... To se odnosi na svaku osobu, pa čak i na onu koja zapljusnuta valom negativnosti počinje rigati na tu istu negativnost. Ništa iz toga proizaći ne može. To je samo ulje na vatru u svijetu koji je svakako u plamenu. Moja negativna misao o tuđem negativnom djelovanju može biti početak nečijeg negativnog stava koji se do tada nije bavio takvim promišljanjem. Zar uistinu želimo biti odgovorni za ma i jednu negativnu misao? Ja ne želim biti roditelj ničega... Isto to ne želim ni jednoj osobi na ovome svijetu.

Uistinu ništa ne proizlazi iz negativnosti, jalova je to zemlja bez korijena, bez žila, bez izvora, nije nam njome kročiti jer nismo u ovome sada kako bismo onome sutra oduzimali postojanje...

XXVI. nastavak

(08:41, 10. 3. 2022.) Ni: Večer Dana žena proveli smo u kazalištu Maxim Gorki u Berlinu, gledajući predstavu *Anna Karenina oder Arme Leute* (Tolstoj-Dostojevski-Frljić).

Još jedna od Oliverovih inscenacija koja se pamti.

Na tri tračnice, raskrižje, tračnice koje ne vode nikuda, „vozi“ ovaj album životnih situacija, po kruhu asocijacija.

Precizna režija, mnogi detalji seciraju likove, mentalitet, životne okolnosti i politiku. Predstava boli.

Veliki klavir spušta se iz zraka i svira, dok ispod gaze po kruhu, kasape konje, pate, viču, vole ...

Utonuo sam u taj svijet, asocijacije mi trbuhom rezale...

...povijesne su okolnosti složene... ali ne mogah se u ovu ratno večer u kojoj kretan na vlasti ubija... tjerajući svoje da ubijaju, tuđe i svoje... ne mogoh se obraniti od pomisli: to očito ne ide drugačije...

Tradicija zločinaca na vlasti od Cara preko Staljina do ove karikature koja je sada na vlasti...

Pred početak predstave, intendantica kazališta između ostalog reče: „uživajte u velikoj literaturi; Rusija nije Putin, Rusi nisu Putin.“

Točno, ali ja bih rekao: Rusija je i Putin – na žalost.

Kao što je Hrvatska i nacionalisti, krezuba desnica, zlostavljači u vešticama, „domoljubi“, „katolici“, Kerum – bivši gradonačelnik mog rodnog grada s ogromnim križem oko vrata dok je bio otvoren lov na Frljićevu glavu...

Sve dok jednog od najzanimljivijih redatelja poslijeratne Hrvatske nisu otjerali.

Utjeha je da su i Poljska, Češka i Hrvatska Biskupska konferencija (kako li se to zove?) pokušale zabraniti kazališno remek-djelo Olivera

Frljića *Naše nasilje i Vaše nasilje*, što je sigurno jedan od znakova njegove posebnosti i kazališne relevantnosti.

Poetika rane. Glazba iz rana.

(23:25, 8. 3. 2022.) Ka: Više je nego poznato da nas djeca mogu naučiti koječemu. Njihova izvorna neobrađena mudrost i iskrena otvorenost svijetu iz vlastite perspektive otkriva nam mnogočemu što više vlastitim očima ne prepoznajemo. Vraćam se danas s puta i mali trogodišnjak trči prema meni i govori: „Neka si ti meni došla i sada ostani!“

Koliko mi izgovaramo te riječi, kad smo uopće zadnji put nekome tako iskreno i predano, s radošću koja proizlazi iz samih nutrina, uzviknuli: „Neka si ti meni došao!“ Možda je još bolje pitanje kad smo nekoga uistinu tako predano zamolili da ostane. Odgojeni smo ne pokazivati emocije, radovati se s rezervom, ne otkrivati drugima sve što mislimo, osjećamo, želimo. Djelujući po tom naučenom modelu često sami sebe osuđujemo na ostajanje bez onih i onoga što želimo. Frustrirani gubitcima okrivljujemo sudbinu, neko uzvišeno biće ili sve oko sebe jer nemamo ono što nam je trebalo pripadati. A sve se ponekad da riješiti s jednim iskrenim srčanim uzvikom. Djeca se ne boje riskirati. Zašto se mi bojimo? Zar je gubitak u potenciji gori od aktualizacije?

Zanimljivi smo mi odrasli, sve nešto ozbiljni... A u uzviku tog malog dječaka krije se tisuću nijansi radosti i ljubavi...

XXV. nastavak

(23:31, 10. 3. 2022.) Ka: Kada život okonča, a svima nama jednom dođe zadnji trenutak i iza toga nema daljnjih koraka i iskoraka u ono što zovemo ovdašnjicom, kada taj trenutak dođe, odlazimo li iz svakodnevice ili izlazimo? Koja je razlika između odlaska i izlaska ako nas više nema? Čini li to razliku nama ili je ta razlika bitnija onima koji ostaju iza nas? Kome je uopće bitno kako ćemo to nazvati? Možda se poput malog princa vraćamo negdje, nekoj ruži. Je li potrebno biti svjestan ruže da bi se mogli vratiti? Mali princ čeznuo je iskoračiti iz svoga maloga tijela koje ga je držalo prikovanog za pijesak ovoga sada kako bi se mogao vratiti svojoj ruži. Čeznemo li mi? Može li naša čežnja promijeniti tijek tog posljednjeg iskoraka? Razmišljaju li o odlascima više oni koji odlaze ili oni koji ostaju? Ako je odlazak, odlazimo li u nešto novo ili samo odlazimo od ovoga ovdje poznatog, starog? Može li se otići u ništa? Nije li to onda samo prestanak postojanja, poput izlaska iz ovoga sada? Jednostavno iskoračiti iz sebe i to je to. Zadnja točka i spuštene zastore. Predstava je gotova, uloga odglumljena, posljednji aplauz odaplaudiran, svjetla pozornice ugašena su i svatko nakon tog zadnjeg iskoraka odlazi u neko svoje sada noseći trag sjećanja na to konačno odlaženje. Tako nekako zamišljam to odlaženje, izlaženje, iskoračenje iz svoje vlastitosti. Katkad mi se čini da je smrt vrhunac aktualizacije života u kojemu život očišćen i od sebe samoga prelazi u ništa. Teško je to objasniti... Kada se jednom zemlja za nas zaustavi, a sat prestane otkucavati, hoćemo li otići iz ovoga sada ili izaći u ništa...

(05:07, 11. 3. 2022.) Ni: Vozio sam autostopericu od naplatnih kućica u Zagrebu do Karlovca, već u noći na prijelazu iz jednog dana u drugi. Ubacila svoj kofer i torbe i sjela pored mene, žena blizu pedesete, na povratku iz Austrije, kaže mi, gdje radi kao njegovateljica starih i nemoćnih. Priča mi je zanimljiva jer poslove nalazi preko oglasa u Hrvatskoj pa odlazi na hranu i stan u kuću osobe koju njeguje za pristojan novac. Ne ostaje, priča dalje, kod iste osobe duže od dva mjeseca – ne želi se uz nju vezati ni na koji način – pa se vraća i ponovno nekom drugom odlazi.

„Zar nema potrebitih tog posla i u Karlovcu?“, provociram.

„Je, pa da radim za crkavicu od koje ne mogu ni mjesec sklopiti“, ispali.

Pa potražite kod ovih osuđenih ili pod istragom, i kod njih ima ostarjelih, platit će.

Izvali se od gorkog smijeha i doda „dok je HDZ na vlasti, nema života“.

Pa što ste tu opciju birali, većina ljudi s pravom glasa nije ni na birališta izašla.

„Naj, gospon, ne mre se protiv njih“, objasni mi.

Imamo Hrvatsku – o, kako to gorko zvuči.

XXIV. nastavak

(10:23, 12. 3. 2022.) Ni: Pišu što i kažu: „treba uvesti obvezni vojni rok, treba 40.000 vojnika“.

Svašta je moguće čuti u toj državi.

Ne treba odmahivati rukom na ovakve zahtjeve, već snažno se mrtvozornicima ODUPRIJETI – ne treba nam 40.000 živih meta i potencijalnih leševa!

JEBO VAS RAT!

Od koga se to treba braniti?

Dosta nam je pobjeda PORAZA.

Uspjeli ste ovaj prostor uništiti i bez rata!

Hrvatska treba otvoriti granice za sve koji ovdje žele ŽIVJETI i ozbiljno organizirati ŽIVOT!

Prestanite organizirati Smrt! Novim imenima ulica i trgova posložili ste mrtvačke sanduke i od ovog prostora Zemlje učinili sarkofag!

STOP NASILJU SVAKE VRSTE!

(23:40, 12. 3. 2022.) Ka: Danas je bio smiren, ugodan dan. Vrijeme je lagano klizilo svojim tokom odnoseći minute jednu za drugom dok se život razvijao lagano, bez napora, spontanitetom svoga tijeka. Ovakvi su dani na smirajski način poput melema, odmaraju, osvježavaju, donose nagovještaj novih vedrina i brzaca. I nemam o danu reći ništa posebno, red cukra, red soli, taman svega koliko treba da bi bivanje bilo potpuno, zaokruženo, smisleno.

Treba i takvih dana, dana u kojima biti nije teško, nije nabreklo egzistencijalnim izbornostima, dana u kojima je život jednostavno dan u svoj punini svoje životnosti. Ne trebaju svi dani nalikovati ovome. Kada bi i nalikovali, ovaj bi smiraj izgubio smislenost, ne bi više bio tako prepoznatljivo svoj i jedinstven, ne bi ga znali

prepoznati i cijeniti, zagubio bi se u moru istih. Ovako, obojan svojom jedinstvenošću krijepi žiće...

Lijepo je biti u trenutku smiraja kao i u huci valovlja, lijepo je biti sobom u sebi i po sebi, najboljim sobom dobro je biti...

XXIII. nastavak

(7:19, 13. 3. 2022.) Ni: Kaže neki „važni“ iz redova agresora da ne smiju propustiti izgradnju novog svjetskog poretka zbog kojeg se ovaj rat vodi.

Budala – svatko tko opravdava ovaj rat i rat uopće – budala.

Zao čovjek.

Pa ako ćemo o novom poretku: vrijeme je uništiti sve oružje prije nego li se negdje upotrijebi. Gdje su političari koji na tome rade?

Pa ako ćemo o novom poretku: vojnu industriju izbrisati; okrenuti se industriji podrške, čovjek za čovjeka. Gdje su političari koji na tome rade?

Pa ako ćemo o novom poretku: sve države, prije nego li se (samo)ukinu – jer malo imaju smisla u XXI. stoljeću – učiniti neutralnima i otvoriti ih dijalogima i djelovanjima za poboljšanje životnih okolnosti dostojnih čovjeka. Gdje su političari koji na tome rade?

Pa ako ćemo o novom poretku: ne razlikovati izbjeglice po religiji, boji kože i porijeklu; treba pomoći izbjeglicama, ne samo izbjeglicama iz Ukrajine, nego i Rusije (jer svi su ugroženi Putinovim gadljivostima) bez administrativnih komplikacija; na isti način treba omogućiti pravo na nadu svima koji bježe iz arapskog i drugog nekog svijeta (a njima je procesima za azil pravo na nadu i dostojan život učinjeno gotovo nemogućim i udaljenim).

Ne tući izbjeglice na granicama!

Ne razdvajati ih po nekim ključevima!

Čovjek nije izbjeglica na jednoj (za sada) svojoj planeti Zemlji!

Gdje su političari koji na tome rade?

(00:02, 14. 3. 2022.) Ka: Pita me prijateljica danas zašto ne pričam o ratu, zašto ne pišem o ratu, zašto se ne izjašnjavam o ratu. O ratu ne želim pričati, ne želim ponavljati ono što je sasvim jasno. Svako uništavanje, svako oduzimanje čovječnosti čovjeku, svaki oblik agresije, svako nepoštivanje drugoga u njegovoj jedinstvenosti i neponovljivosti osuđujem. Ali ne želim u ovim tamnim vremenima biti glas, još jedan u nizu glasova koji dopuštaju sebi da ih se zaturje užasom. Toga imamo previše. Time vrišti sve oko nas. I baš zato o ratu ne želim pisati. Ne želim biti pero zamašćeno rigotinama i krvlju. Naprotiv, želim biti misao koja u ovaj užas dodaje malo svjetla, daje snagu onima koji su na izmaku da skrenu pogled s užasa prema točki koja će im dati snage da nastave biti najbolje verzije sebe. I baš zato u vrtlogu užasa želim pisati o miru, želim misliti o miru, želim biti nositelj mira u sebi prvotno sebi samoj, a onda iz sebe svima oko sebe. Tako želim ovo sada učiniti jednim boljim, kvalitetnijim sada, sve drugo nisam ja...

Zato u ovo vrijeme kad sve grmi, ja biram biti tišina...

XXII. nastavak

(23:23, 14. 3. 2022.) Ni: Kada roj misli svedete na jednu misao a potom tu jednu misao zapišete u najviše tri riječi, odškrinuli ste vrata Apoteke poezije.

Doživjet ćete da se sama od sebe druga misao uz već napisanu smjesti.

Te dvije misli smjestite se u dužinu intime koju zatvorite sa širinom nove dvije misli.

U tom obliku snalazite se u sebi samima četverostihom, izbrusivši ga do zvonkosti.

U srijedu započinjem ciklus obuke za njegu ljekovitošću stiha.

(01:35, 15. 3. 2022.) Ka: Listam danas neke svoje bilješke i jedan od Nietzscheovih citata na koje sam naišla kaže: „Stablo koje raste do raja, mora svoje korijene pustiti do pakla. Ne ulazim u promišljanja o paklu i raju, o Stvoritelju i stvorenome. Razmišljam o zadivljenošću životom, uranjanju u radost, miru i spokoju koji osjećamo kada smo punina onoga što imamo biti. Nije li paradoksalno da vrijednosti svega toga postajemo svjesniji kad umalo izgubimo sve to ili kada se nađemo na rubu i suočimo s mogućnošću da sve to što smo tako dugo držali zdravo za gotovo zapravo ne mora biti... Nisu li to korijeni koji su se spustili do najdubljih tmina kako bi nam otkrili lice i naličje iste stvarnosti? I ne kažem da ne može postojati radost bez patnje ni da je potrebno okusiti blizinu smrti kako bismo cijenili život... Naravno da je moguće živjeti puninu i bez svih tih iskustava, odlično je ako se postigne takav život bez velikih lomova i drama. Ali svakako je cijiniti korijenje koje se ne povlači pred tminom, već snažno i ustrajno omogućuje bivanje tmini unatoč...

XXI. nastavak

(21:21 30. 3. 2022.) Ni: Dječak koji piša uz tenk, djevojčica koja tjera kući naoružanog ruskog vojnika, žena koja stoji iza novinara s natpisom „ne vjerujte propagandi“ dok se čitaju vijesti. Hrabra Marina Ovsyannikova.

Razmišljam o tom epitetu ☑ hrabra. Zar nije ova žena vrisnula od nemoći? U prkos!

Zašto su požurili ukloniti ju?

Zašto ljudi služe robovlasnički politici čak i kada je razarajuća?

A politika je često površna muljotina onih koji ne prepoznaju ni sebe ni čovjeka uživajući u moći – do razornih razmjera za sebe, za svoje i za druge.

Zar nismo suvremenici tog razgrađivanja u krvi?

Zašto su Marinu odmah odvukli i promijenili program?

Tko su ti suučesnici zločina?

Da – ti koji su nju i tisuće drugih batinali i sklonili od javnosti suučesnici su zločina.

(00:25, 2. 4. 2022.) Ka: Nedavno sam prvi put u životu blokirala jednu osobu među svojim kontaktima. Blokiranje nije bilo plod bljeskovitog nepromišljenog hira, pa opet, dopustila sam sebi reagirati jednako kao što je nezrelo reagirala druga strana, na što nisam bila nimalo ponosna. Štoviše, što sam više promišljala o svom činu, bez obzira na razloge i podložak priče, neovisno o postupcima i djelovanju druge osobe, to sam sve više bila nezadovoljna sobom. Nezadovoljna iz jednostavnog razloga što sam dopustila sebi da ne reagiram iz sebe i svojih uvjerenja i principa, nego sam isprovocirana djelovanjem druge osobe djelovala iz perspektive te osobe, krajnje djetinjasto i nezrelo. Ne želim biti osoba čije djelovanje nije utemeljeno u svojoj vlastitosti, bez obzira na druge, bez obzira na

nelogičnosti i gluposti, bez obzira na sve što nisam ja, upravo zato što uvijek želim biti ja, djelovati mi je iz mene same. Danas sam odblokirala istu tu osobu, ne jer je otvorenost kontakta s mnom zaslužena i opravdana i ne zato što ičim to zaslužuje, već jednostavno zbog sebe same. Mržnja je prilično glup i prizeman osjećaj, ne razodijeva i ne uništava objekt mržnje, već onoga koji sebi dopusti preplaviti se njome. To nije moj svijet, nikad nije bio i nikad neće biti. Oni koji nemaju kralježnicu i ne znaju stajati uspravno pred svojim izborima i činima, kojima je bijeg *modus vivendi*, a lažna sigurnost jedina stvarnost, oni se imaju nositi sami sa sobom, već je to dovoljno spaljena zemlja. Čemu dolijevati ulje na vatru? Ja sam odavno izabrala biti najbolja moguća verzija sebe. Dosljedna sebi iz sebe ću sobom vladati. Dosljedna sebi iz sebe ću sobom djelovati na sebe i svijet oko sebe. I spaljena zemlja negdje u svojim dubinama krije tragove korijenja, neka i na njoj jednom izbije mladica vlastitosti... A do tada ja ću uvijek sobom biti...

XX. nastavak

(06:17, 3. 4. 2022.): Ni: Ima li zrak boju? Nije li boja zraka ona kojom ga mi obojimo? Postoji li boja prije nas? Znači li to da boja zraka nama se mijenja? Iz nas nama? Ima li zraka bez boje? Ima li nas kao zraka? Jesmo li boja boje bojana? Bi li boja bila obojena da nema nas? Što je sa zrakom?

Iako svakodnevno pišem, malo vjerujem riječima!

Iako svakodnevno pišem, malo vjerujem riječima?

Iako svakodnevno pišem, malo vjerujem riječima.

Je li to moguće?

Recite mi riječ čije značenje nije samo varljiva mrena prikrivenog događaja i/ili doživljaja?

A sad pogledajmo onu prije ove napisanu.

Zaustavimo se.

Jednu po jednu riječ od koje je složena možemo uništiti.

U svakoj riječi nove riječi pronaći. Novim riječima drugim riječima stići... I tako sve do u nepoznato...

U Apoteci poezije jedan od sudionika uvodne radionice stigao je ovamo:

svileno ogrnulo mooree

trenutak kotrlja beskonačnost

bezvremenski vlakovi putuju

trenutak klopara bezvremenski--

a ja se onda njegovim zaslikao:

svileno ogrnulo mooree

mooree svileno ogrnulo

svileno mooree ogrnulo

ogrnulo mooree svileno

Uočiti je: mooree

Koje je boje zrak?

(00:37, 3. 4. 2022.) Ka: Da smo pri rođenju mogli birati sebe, bismo li izabrali baš ove i ovakve sebe ili bismo bili netko drugi? Ne možemo birati početni materijal, možemo samo ono što smo vlastitim rođenjem unijeli u svijet oblikovati u nešto što sami pred sobom i drugima želimo biti. Ali da smo uistinu mogli birati, sudjelovati u početnom paketu koji dobivamo, bismo li odabrali sebe same ili bismo unijeli neki drugi potencijal. Ako bismo odabrali sebe same, znači li to da smo i danas u harmoniji sa svojim potencijalima? Ako bismo pak bili netko drugi na početku, bismo li onda uopće postali mi iz ovoga sada? Mogu li nas drugačije postavke isto učini nama samima? Leže li izbori stvarno samo u našim rukama ili smo dijelom determinirani onim što pri rođenju bivamo? Kako zapravo postajemo ono što jesmo? Odgojem, okolinom, drugima, vlastitim izborima, sudbinom? Postajemo li uopće ono što trebamo biti ili smo slučajno izabrali neki smjer osmišljavajući ga hodajući njime? Da uistinu možemo birati, tko bi bila osoba za koju govorimo ja u ispuštanju prvog krika? Je li naša snaga zapravo u tome što od dobivenog materijala koji nismo birali imamo sposobnost kreirati osobu koja želimo biti? A ako u kreiranju promašimo? Je li kriv naš izbor ili početne postavke? Kako li samo nastaje sve ono što ja sobom nazivam?

Da uistinu imamo mogućnost birati sebe u prvom udahu, tko bi u naše ime našim krikom zaplakao?

XIX. nastavak

(06:06, 4. 4. 2022.) Ni: Svakodnevno doživljam trenutke u kojima se osjećam kao da sam pao s Marsa. Tako sam ispao i iz kreveta punog snova u kojima su se drugi neki smjestili. Svi nekako u dijelovima, *puzzle*, umarali me dok spavam.

Zašto ljudi druge ubijaju? Nije li naša priroda životinjska i to priroda onih divljih životinja mesoždera koji svoju žrtvu razderu i prožderu? Ljudi odbačeni po ulicama, leševi u gradu u kojem su živjeli. I to u drugima na svome budi divlje životinjsko osvetničko prema onima koji bi tu to tuđe svojim učinili. I sada bi trebalo ići spretno u dan, u nepoznatu svakodnevicu. Kako? Još se taj odgovor i pronađe. Ali ZAŠTO? – razloge je vrlo teško naći.

„Što je manje krugova oko nas, to smo bliže sami sebi“, ispija *espresso* Stipe Alfirević.

„I tek tada nismo usamljeni“, nadopunjujem komentar.

Idem u novi dan do sebe.

Do Marsa.

(22:49, 3. 4. 2022.) Ka: Lijepo mi je vidjeti obitelj na jednom mjestu, okupljenu oko središta, a to je baka. Baka je otkada znam za sebe bila nositelj i središte svega što povezujem s obitelji. S vremenom čovjek odraste i ima obveze koje ga ponekad odvedu dalje od doma, ali uvijek iznova na poseban se način odmorim dok gledam svoje okupljene oko istog stola. Zato je danas za mene lijep dan, dan zajedništva... Lijepo je imati obitelj, a osobito je lijepo imati baku kao najbitnijeg člana obitelji...

XVIII. nastavak

(09:17, 5. 4. 2022.) Ni: Može li pisac pisati ako nije pismen? Može. Često zanimljivije od onoga koji je opismenjen. U sustavu opismenjavanja nepismenih na kojem radim došao sam do zaključka da je opismenjavanje samo djelomično vezano uz pravila nekog jezika. U procesu odista je uzbudljiva jeka, bol, vrisak koji nastaje pri privođenju nepismenog pismu nekog jezika. Sjetimo se kako su nas opismenjivali. Iako je zadatak opismenjavanja, mnogo je zanimljivije i korisnije senzibilizirati na uočavanje.

O uočavanju često razmišljam kao izvoru jezika. Prije svega postoji slika sa svim njezinim elementima u ritmu suodnosa. Zvuk u rasporedu disanja slike. Čovjek možda ima potrebu slikati, ali jako je upitno ima li potrebu pisati. I ja koji svakodnevno pišem zapravo nemam potrebu pisati. Mene potiče uloviti (pro)m(i)jene riječi koje nikad ništa, a najmanje precizno, nisu u stanju izraziti. Jezik u pismu varka je koje se ne umijemo osloboditi. A i zašto bismo se (pre)vara riječi oslobodili?

Varati. Varka. Varanje. Varenje. Vrisak. Vrač. Vračanje. Vir.

Uvijek me iznenadi i oslobodi zračni ispust: uf!

(08:46, 5. 4. 2022.) Ka: Kako svijet dobije boje? Je li unaprijed obojan ili ga svatko boja svojim bojama? Vidimo li svi svijet u istim bojama ili svatko od nas svoj svijet vidi u personaliziranim nijansama? Ako je personaliziran, možemo li uopće govoriti o zajedničkom životnom prostoru? Zajedničko platno pojedinačnih uzoraka... Svijet u kojem živimo u bojama pojedinaca koji ga sačinjavaju vidljiv okom svakog ponaosob, a opet zajednički svima koji u njemu sudjeluju. Odgovaraju li nam nijanse kojima drugi raspolažu, reagiramo li na ono što nam se ne uklapa u našu sliku? Prebojiti tuđu boju, znači li to anulirati tuđi rad, oduzeti platno? Jesmo li time popravili ili pokvarili sliku? Kako je moguće u isto vrijeme popraviti je za sebe i pokvariti za drugoga? Biramo li boje kojima raspolažemo ili ih dobijemo neovisno o afinitetima koje

imamo ili razvijamo? Ako ih dobijemo, kako onda postanu naše, možemo li ih zamijeniti ili ostaju trajno pohranjene kao dio naše dvojine neovisno o našem stavu prema njima?

U svijetu boja, kako boja postaje naša, kako mi njome bojamo?

XVII. nastavak

(05:19, 6. 4. 2022.) Ni: Cjelinu prolaznosti nismo u stanju sagledati ni iz jednog prolaznog trenutka u kojem živimo.

Možda zato često svoju istinu nastojimo prodati kao opću istinu.

Istine (iz)brbljamo. Kako riječi manje govore nego bi htjele i nego li je potrebno, riječi obmanjuju i nije im vjerovati.

Ni čovjeku nije vjerovati.

Svi slučajno smo rođeni i razlikujemo se jedino po slučajnosti prostora i okoline u kojoj smo rođeni.

Iz tog slučajnog ispada rođenja, u tom slučajnom okružju, odmah vriskom započinjemo naše retraumatiziranje rođenja (slažem se s Bionom) i traumatiziranje života, a da to ni ne želimo.

Naši životi otopljeni su prljavština.

Prljavština skupljena kojekuda. I od svog i od tuđeg. Nanosi daljinskih upravljača. Prljavština čvrsto čuvana. U bijegu od smrzavanja, zamrzavanja.

(21:36, 5. 4. 2022.) Ka: Kada čovjek putuje, putuje li od sebe ili k sebi? Ima li uopće želju ići k sebi putujući od svoje svakodnevice u nadi da se odmori i doživi nešto drugačije od onoga u čemu jest? Putujemo li zato što je kretanje u našoj naravi? Kretanje kao promjena kojom dolazimo od sebe k sebi... Putujući čovjek sebe upoznaje na novi način. Na putu, iako svaki trenutak našeg života jest putovanje na kojem sebe upoznajemo, čovjek otkriva granice i mogućnosti kojih nije svjestan u okruženju svoje svakodnevice u kojoj je sve već prilagodio svojim potrebama. Putujući postajala sam sebi enigma i otkriće, jedno novo ja koje je u sebi imalo srž onog poznatog ja koje je krenulo na put, ali i jedno novo biće koje je imalo interese i postignuća koja nikad ne bi imala da se nisam uputila na putovanje. Daljina na jedinstven način sebe sebi čini blizinom. Kada ništa oko mene nije moje udomljenje, onda sama sebi postajem

domom i sobom odomljujem novi svijet oko sebe. Sobom u sebi
prema sebi sa sobom putovati unutar i izvan vlastitog sebstva...

XVI. nastavak

(06:45, 7. 4. 2022.) Ni:

Toliko toga još želim upoznati.

Ne poznajem ni jednog sretnog čovjeka.

Ne poznajem ni jednu državu koja nije nastala na mitovima i lažima.

Ne poznajem ni jednu religiju koja nije utemeljena na izmišljotinama i pokoravanju drugih.

Ne poznajem sto godina na Zemlji bez bestijalnih ratova.

Ne poznajem ni jednu obitelj koja svakom svojem članu daje zaštitu i podršku.

Ne poznajem ni jednog zdravog čovjeka.

Ne poznajem svaki kutak Zemlje.

Ne znam ima li negdje drugdje u Svemiru netko inteligentniji i životniji od nas ovdje u neželjeno izbačenih.

Toliko toga želim još upoznati.

Ne poznajem ni jednog sretnog čovjeka.

(10:18, 7. 4. 2022.) Ka: Putujem često i rado. Volim laganu groznicu prije polaska kad se osjećaj uzbuđenja miješa s iščekivanjem. Ono pitanje koje se rađa sa svakom spakiranom stvari ☒ kamo će nas odvesti putovanje ovaj put. I nije stvar samo u destinaciju, destinaciju svi mi prije polaska proučimo, ukoliko ju već ne poznajemo. Ali pitanje kamo će nas odvesti, što ćemo sve doživjeti, što ćemo sve raditi, kakvi ćemo biti doživljavajući sve to, kakve nas će novo putovanje roditi? A rađamo se uvijek iznova, sa svakim novim iskustvom, sa svakom novom miljom... Isti i izmijenjeni, stari, a novi, svoji, a drugima posvojeni. Upravo zbog toga jako volim putovanja, otkrivaju mi jednu novu mene, jednu mene koja mene više mnome čini. Putovanje unutar putovanja, svijet unutar svijeta.

Spakirani ruksak koji čeka izlazak sutrašnjeg sunca garantira jednu novu avanturu. Ne nužno avanturu filmskih razmjera na izvanjskom planu. Ali sasvim sigurno avanturu duha koji nikad više neće biti isti. Uvijek sam se pitala kada bih jednom odlučila ostati na putovanju i ruksak odložiti samo preko noći dok se tijelo odmara od prijeđenih koraka, bih li onda postala sebi netko neprepoznatljivo novi ili bih samo bila poboljšana verzija sebe?

Možda jednom i krenem na takav put, a do tada spakirani ruksak raduje se zrakama novog dana i koracima koji stoje na mom životnom putu...

XV. nastavak

(09:57, 8. 4. 2022.) Ni: Kada ne napišemo NiKa crtice ili ne objavimo Koje je boje zrak?, osjećam kao da smo život preskočili.

Život nezabilježnog u preskočenom danu.

Mogu li se dani preskakati? Ako je to moguće – volim troskok.

Ako u već uhodanih dvadesetak minuta ne ispišem jutarnje misli, čini mi se da uopće ne znam kako započeti dan.

Dan se valja mlitavo kao nepotrebna datost.

Kada ne izmijenim koju uz jutarnju kavu, osjećam se odsječnim od nekakve raspukline cjeline.

Ako ne ustanem rano, u danu sam kao mjesečar.

Bilo kako bilo: „ako“ slijede posljedice. Posljedice umaraju.

(Od)življavanje kao posljedica ispuštenog „ako“.

Ako je AKO ako kako je onda KAKO prije i poslije ako?

I kako se to uopće piše.

(01:31, 9. 4. 2022.) Ka: Kažeš ne poznaješ ni jednog sretnog čovjek. Cijeli dan razmišljam što zapravo znači biti sretan, kako se definira sreća, što je ono presudno u našim životima što nas definira kao sretne ljude, sretne pojedince.

Poznajem ljude koji na ovaj ili onaj način definiraju svoju sreću, ljude koji ograničavaju unutarnji osjećaj radosti vanjskim granicama. Ljude koji bez izvanjskog ne mogu reći da su sretni, da su potpuni, da im život ima smisla. Poznajem i ljude kojima ne treba ništa izvanjsko da bi bili sretni. Ljude koji unutar sebe i oko sebe iznutra nalaze razlog za sreću, za zadovoljstvo, za radost. Poznajem i jednih i drugih i svatko od njih bi različito odgovorio na pitanje što je potrebno za sreću. Proizlazi li nepoznavanje sretnih ljudi iz vlastite definicije sreće ili onoga što drugi kažu o sebi? Poznajem ljude koji

su sretni. Oni nisu nedotaknuti životom, nisu pošteđeni patnje, osjetili su mnoge bestijalne ugrize i doživjeli mnoge padove, ali osmijeh na njihovim licima, radost u njihovim očima, onaj iskonski smiraj i zadovoljstvo dio su njihovog konačnog izbora. Puno je razloga zbog kojih možemo biti nesretni. Radost nije teško pomutiti. U konačnici, stvar je vlastitog izbora, vlastite perspektive, vlastite unutarnje snage. Vjerovali ili ne, sreću je moguće naći na neočekivanim mjestima. Jedan udah, jedna minuta, jedan korak, jedna pobjeda, jedna pružena ruka, jedan osmijeh, mogu biti dovoljan razlog da se opredijelimo da u nama, bez obzira na sve, živi radost. Poznajem sretne ljude. Poznajem i ljude predane svojim religijskim uvjerenjima koji ne pokoravaju druge, nego sebe. Poznajem ljude kojima različitost nije kamen spoticanja. Poznajem ljude koji su zdraviji sa svojim dijagnozama nego oni bez ijedne dijagnoze. Poznajem obitelji koje zajedno rastu. Poznajem minute mira koje imaju veću snagu nego sva stoljeća ratovanja. Poznajem mnoge kutke ove prekrasne planete i sasvim je sigurno, iako nisam planski doselila na njega, definitivno je destinacija vrijedna moga posjeta. Ne poznajem svemir, ali izučavajući znam, ako i postoji negdje neko mjesto unutar tolikog prostranstva, nadam se da i na njemu žive bića koja mogu odlučivati biti najbolje moguće verzije sebe.

Istina, puno toga još uvijek ne poznajem, puno toga želim upoznati, ali jedno sasvim sigurno poznajem ☑ poznajem sretne ljude. Nisu to ljudi koje nije okrnula patnja i nije ranila cijena života. Ljudi su to koji su se unatoč crnilu odlučili za jednu drugu perspektivu, koji imaju snage gledati onim najvrjednijim unutarnjim, ili kako bi mali princ rekao ☑ srcem.

Poznajem sretne ljude... poznajem sebe...

XIV. nastavak

(06:40, 10. 4. 2022.) Ni: Pogleda zalijepljena za prozor pratim buđenje dana. U češkim brdima, u češkoj šumi.

U jednoj od šuma u kojoj se, prema pričama i legendama, smjestiše najnevjerovatnija bića.

Prva mi je misao: *Das Ungeheuer*, Čudovište iz pera Slobodana Šnajdera koje sam režirao ratnih devedesetih, vrisak protiv silovanja, misao na 60.000 silovanih žena, posebno u BiH, u onom besmislenom ratu. Poslije prate statistike, oko 10.000 djece iz tog čina rođenih. Sretne djece?

Predstava i nakon nje razgovori bolni, i sakupljanje donacija za pomoć, na turneji po Njemačkoj i Austriji. Sretni dani?

Šnajder našao je za priču ishodište u legendi o čudovištu iz češke šume.

Koliko je sreće zasrećilo iz ovih događaja?

Koliko će ih u novom ratu biti rođeno?

I hoće li smiješni *Hod za život*, s krunicom u ruci, htjeti vladati ženama ili/i (novo)rođenima?

Nakon svakog rata kao da se kotač vremena vraća u neka prošla vremena.

Je li to sreća?

Dva brda vidim kroz objektiv apartmana u koji smo se smjestili. Ovo bliže, gusta šuma, jutros u snježnoj sumaglici. Ono iza njega, na njega naslonjeno, šumovito sa snježnom kovrčavom frizurom.

Koliko sretnika tamo živi?

Kuća na stopalu brda žuta, velika, s crvenim crijepovima.

Koje su snove u njoj sanjali?

Oni tamo, meni nepoznati, gurali se čekajući vlak da pobjegnu iz razaranja koje caruje.

I onda rakete, i čekanjem su dočekali smrt, ranjavanje ili šok. Sve neki sretni ljudi?

Pa i to je bijeg – kaže (ne)precizno riječ izgovorena i zapisana.

Tko je od njih najsretniji? Tko je ugrabio najviše sreće?

Usmrćeni?

„Osjetila sam što je sreća, kada sam upoznala ljude jednako nesretne kao ja“, odgovorila je na pitanje o sreći sjajna glumica Gordana Kosanović, nakon što joj je dodijeljena internacionalna nagrada za glumačko ostvarenje.

(23:44, 9. 4. 2022.) Ka: Otkad znam za sebe, pišem. Pisanje je poput disanja, kucanja srca, pokretanja mišića, hodanja, sastavni dio moga jastva. Ne znam tko me je naučio čitati, otkako pamtim sebe pamtim i olovku u ruci. Što sam starija, to pisanje sve dublje poprima iskonski odnos prvotno mene sa mnom samom. Pisanje izranja iz odnosa mene prema meni, mene prema svijetu, svijeta prema meni. U lijepim životnim trenucima, pisanje je bilo kao da ih ponovno proživljavam iz različitih kutova. U težim trenucima, pisanje je bilo poput vala na kojem se na trenutke mogu odmaknuti, uhvatiti zraka i vratiti se ojačana. Pisanje je poput kretanja, putovanja, ne znam uvijek kamo će me odvesti, ali kamo god da me odvede, otkrije mi nove perspektive. Kada bi se samo od pisanja moglo živjeti, vjerojatno ne bih radila ništa drugo; bavila bih se filozofijom koja hrani na poseban način.

Ne znam rađaju li se pisci ili se piscima postaje ili je to spoj jednog i drugog i ne znam možemo li danas govoriti o veličinama o kojima učimo u književnosti, ali sasvim sam sigurna da je svijet ljepše mjesto upravo zahvaljujući i njima. Mjesto kroz koje se može putovati i misaono, mjesto koje nam, i kad nam se čini da ga poznajemo, uvijek iznova otkriva nove kutove i vidike. Pero je jako

oružje, ubojito oružje koje može biti okrenuto protiv svijeta ili sebe ili može služiti kao mirotvorac kojim svijet i sebe čini boljim mjestom. Sve je stvar izbora, a izbor je i pisati. Bez obzira na potrebnu snagu i hrabrosti za rađanje riječi, rađanje misli, dopuštanje da zahvate prvotno nas, a potom i druge.

Otkad znam za sebe, pamtim se s olovkom u ruci i nadam se da će mi zadnje sjećanje na sebe jednom prije nego odem biti jednako tim prvim sjećanjima, s olovkom u ruci...

XIII. nastavak

(05:27, 11. 4. 2022.) Ni: Ideja da u programima Apoteke poezije okupim ljude sa svih strana svijeta probudila je u meni nemir koji osjetim uvijek kada nešto stvaram što nužno jest i takvim mi se nadaje. Pišem poetsko pismo na engleskom, a želio bih da to pismo bude tako direktno da onaj koji ga čita zna da je samo njemu upućeno. Njemu jedinom. I tako svakom jedinom i jedinstvenom ma koliko i ma gdje te retke bude čitao. Dakle, na engleskom jeziku. I sada bih o izboru jezika mogao lamentirati i razigrati svoje nemire i nezadovoljstva. Kao gimnazijalac učio sam esperanto, iz interesa i zbog ideje o svijetu ujedinjenom u jeziku.

Spustili smo se u centar mjesta ovdje i nakon kupovine sjeli na klupu u perivoju pred crkvom gledajući u planine. Prolistali na Googleu nešto malo iskonstruirane povijesti dok je Lola svaku travku onjušila.

Da, to je ukrajinski jezik, a miješa se s ruskim, reče mi Y., a mi oboje nekako time izbačeni iz ravnoteže. Gledam, sedmero djece u dobi od tri do deset godina i tri žene.

„Očevi brane zemlju“, prostruji mi glavom.

U Europi je rat! Od njega se ne može pobjeći ni ovdje pod planinom.

Ponedjeljkom ću u virtualnom prostoru otvoriti vrata Apoteke poezije već krajem svibnja. U dva termina, kako bi bilo moguće da, bez obzira na vremenske razlike, s bilo koje strane svijeta u nju uđu ljudi u predvečerje.

U Apoteku poezije po stih.

Rat je u Europi. Rat je u Africi! Gdje još?

U Afganistanu najokrutnije nastavljaju silovati žene...

U skloništima stranih puteva uz majke njihova djeca.

Očevi u rovovima gdje su i njihova djeca djetinjstvo djetinila.

(22:26, 10. 4. 2022.) Ka: Ponekad mi se čini da je moja vlastita dobrota dobra za sve osim za mene samu. Pa tako često slušam ljude dok mi se povjeravaju kako su nezadovoljni u vezama, kako su neispunjeni, kako se osjećaju promašenima, praznima, neshvaćenima. U svojim neshvaćenostima i tugama nalaze utjehu u druženju s mnom, u mojoj prisutnosti. Jer ja sam dobra, jer ja razumijem, jer ja shvaćam, jer ja slušam, jer ja sam tu... A onda kad im opet u životu krene dobro nestanu svojim putem, život ih odnese, nema se vremena, nema se volje, a ni potrebe. I sve tako u krug do neke druge potrebe, do nekog drugog spoticanja, do nekog drugog iščuđavanja kako su ljudi oko njih bezobrazni, nezainteresirani, misle samo na sebe, nemaju osjećaja za druge ... A ja kao ja, opet slušam, opet sam tu i tako u začarani krug...

Dobar si ti čovjek kažu mi... Dobar čovjek, uvijek tu kad treba, nenametljiv, tih, čovjek koji sluša a ne pita, ne traži, ne zahtjeva, pušta... Ponekad sam umorna od te definicije vlastitog jastva... Pa kad sve skupa zbrojim i oduzmem, čini mi se da je moja dobrota dobra za svakoga osim za mene samu...

XII. nastavak

(04:47, 12.4.2022.) Ni: Zaustavimo neku od misli koja nas je posjetila i domislimo je, obradimo, nastavimo. Bez dogovora o tome što treba pisati. Ne obaziremo se na druge, ne kontriramo, ne potvrđujemo. Bavimo se svojom zaustavljenom mišlju. Kada se tekstovi u objavi spoje, NiKa filozofska savjetnica osluškuje, doživljava i živi misli mislima. Ovo nisu programski tekstovi, ovo nisu poslovni planovi, ovo nije dnevnik, ovo nije ni priprema ni obrada ... ovo je Koje je boje zrak? u neprestanom strujanju.

Čitalac u mislima prepozna poneku misao, iznenadi se drugom, nastavi treću i boji ih neprestano udisajem vlastiti. Koje je boje zrak? u neprestanom strujanju.

Kada sam sto i jednu u prvoj knjizi pročitao, pomislio sam, ovo nije jedna knjiga, ovo nije zapisana prošlost, ovo nije planirano, niti je obrana neke teze. Što je ovo?

Koje je boje zrak?, crtice iz Filozofskog savjetovališta NiKa.

(00:21, 13. 4. 2022.) Ka: Čovjek se jednom rađa, jednom dobiva priliku biti ovdje i sada najbolja moguća verzija sebe. Jednom može izabrati i živjeti najbolji mogući život za sebe... Čak i ako vjerujemo u neki oblik života nakon smrti, reinkarnaciju, uskrsnuće, život vječni ili bilo koji drugi oblik besmrtnosti, i dalje ostaje činjenica da ovdje i sada ne možemo ponoviti. Ne u ovom okruženju, ne s ovim ljudima, ne u ovakvim okolnostima i ne ovakvi kakvi smo sada. Ovo što imamo jedna je jedinstvena prilika i nju nećemo imati nikad više. Čak i ako smo birali biti rođeni, nismo birali gdje ni kako, nismo birali krvnu pripadnost i srodnost, pa ipak, činjenica da smo rođeni, jedinstvena prilika da smo jedan jedini put ovako ušli u vlastitu egzistenciju čini ovaj život u ovim okolnostima neprocjenjivim. Činjenica da dišemo, da naše srce kuca, da možemo kretati se unutar i izvan sebe, da susrećemo ljude i živimo u svijetu u kojem imamo nebrojene mogućnosti izabrati biti potpuni, biti svoji, biti za druge, zar to ne čini ovaj život vrijednim življenja? Nije li onda naša

zadaća, ma ne samo zadaća, nego naša odgovornost prema sebi samima i prema svijetu da budemo sretni? Živjeti tako da nam dan ne prođe bez unutarnjeg osjećaja ispunjenosti, bez svijesti da smo još jedan dan aktualizirali potenciju da budemo mi, da budemo najbolja moguća verzija sebe. Naravno da život nije jednostavan i da nije uvijek lako plivati iznad valova i da ponekad nemamo želje ni volje boriti se protiv vjetrenjača i biti bolji od sebe samih. Nepravde se događaju, ratovi oko nas bijesne, nevini stradaju, svjedoci smo užasa i razaranja, to nitko ne poriče. Ali to neće proći ako mi dopustimo sebi postati bezlični, biti dio mase koja dopušta sebi zamagliti obzore. Ratovi neće stati, nepravde neće prestati, nevini će i dalje patiti, ništa nećemo promijeniti mlakim verzijama ispraznih životarenja. Možda se čini da nećemo puno promijeniti ni trudom da budemo bolji od najboljeg sebe... Ali život je samo jedan. Jednom smo se rodili i jednom možemo ovdje i sada biti aktualizacija onog najboljeg u sebi. Sve drugo nema smisla. Sve drugo ispraznost je.

Čovjek se samo jednom rađa, samo jednom može ovdje i sada reći jesam. Nije li naša odgovornost prema nama samima život živjeti?

XI. nastavak

(07:11,11. 4. 2022.) Ni :

Ustrajnost ☑ jedna je od mogućih ljudskih karakteristika.

Biti ustrajan – što je to? Ustrajnost. Nije li to osobina kojoj kvalitetu daje cilj? I što ako se cilj ostvari?

Definirati cilj, da bi se na putu njegovog ostvarenja ustrajalo, otuđenost je od radnje same.

Kada se cilj dokuči, tek onda počinje novo. Novo – željeno?

Kada se Dexter razbolio i kada se činilo da će uginuti, prodali su ga u Brandenburg, ljudima koji se bave terapijskim jahanjem. Javili su to mojoj kćeri. Tuga ju je savladala. Dexter je negdje drugdje. Kako do njega? I ne rekavši nam, krenula je u potragu za voljenom životinjom. *Covid-19* sve je otežao. Od desete do gotovo dvanaeste godine života tražila je svog Dextera.

I našla ga !

Sada se o njemu brine, svakog tjedna je s njim, trenira s njim da se oporavi, inhalira ga – i upala pluća povukla se, vodi ga u prirodu i jaše ga, ne upotrebljava nikada bič, razumiju se njih dvoje, mirise frkće, mirise udiše punim plućima, podrška jedno drugome...

A Dexter – sretan, svoje najbolje Orneli uzvraća. A Ornela – sretna, posebnom naklonošću svoje najbolje mu pruža.

Noćas smo spavali pored otvorenog prozora. Toplo je u češkoj šumi.

Jučer je Ornela jahala šumom, usponima i padinama, brdom i ravnicom, u koordinaciji s nekim drugim četveronožnim prijateljem.

Ne upotrebljavajući bič.

Dan se pere suncem.

(01:20, 14. 4. 2022.) Ka: Jučer je jedna meni jako draga osoba rodila kćer, novo jastvo zavrištalo je u svijet i od sada će svakog dana postajati sve više aktualizacija svojih potencija i to je predivno. Predivno je znati da u svijetu punom ludila postoje trenutci u kojima se događaju lijepe stvari. Još jedan čovjek rođen je da svojom jedinstvenošću učini ovaj svijet najboljim mogućim mjestom. Koraci i iskoraci, usponi i padovi, izazovi, osmjesi i suze, sve će to biti utkano u jedinstveni kôd toga malog bića koje se sada spokojno odmara od svog prvog velikog, možda jednog od najvećih putovanja, putovanja u ovdje i sada... Nisu birali oni nju, niti je ona mogla izabrati njih, pa ipak ih veže neraskidiva veza. Oni su nju željeli, a ona će njih tek zavoljeti. Lijepo je biti svjedokom takvog rađanja. Misterij povijen u pelene, misterij koji može postati beskrajno puno toga, misterij koji ima potencijal biti sve što poželi.

Još se jedan čovjek rodio po prvi i jedini put za ovdje i sada. Započela je svoju avanturu jednog toplog sunčanog dana pod okriljem dalmatinskog neba... Neće svi dani biti jednako sunčani, ali neka svi koraci budu jednako snažni kao onaj prvi hrabri iskorak u novo nepoznato... Neka i svi koraci mojih prijatelja koji se sada raduju tom novopridošlom malom stvoru u svojoj obitelji budu jednako snažni, odvažni i autentični kao oni kojima su gradili put do ostvarenja ovog prvog plača...

U toj maloj bebi leže svi potencijali izrasti u najbolju moguću verziju sebe... Bilo joj to putovanje sretno...

X. nastavak

(06:51, 14. 4. 2022.) Ni:

Nisu li svi potencijali mogućeg razvoja i dosega osobe sadržani još u nerođenom?

Potencijali mogu se tek ostvariti i život kreirati kada se čovjek rodi.

Kažem: čovjek, ne kažem: beba.

I taj se Čovjek rodi određen spolnim organima kao žensko ili muško; čovjek-žena ili čovjek-muškarac.

I krene ostvarivati se. Htio to ili ne htio. Podsvjesno!

Iz kaosa! Iz podsvijesti! Iz straha! Instinktivno! Intuitivno! Improvizirajući!

Iz vode! Iz zvuka! Pokretom! Ritmom! Slikom! Onda počinje dresura po običajnim zakonima prostora u kojima se Čovjek rodio. Uništavanje potencijala, ukidanje posebnosti i njegovanje straha....

I tada novo-rođeni spozna koliko je u svemu stranac.

Pa se koprca svatko kako umije.

Naravno da je smrt spasenje.

Vječna u vječnosti.

(00:38, 17. 4. 2022.) Ka: Razmišljam ovih dana, dok katolička crkva i vjernici diljem svijeta kroz sveto trodnevlje i posebne obrede pripremaju se na svetkovanje uskrsnuća Gospodnjega, kakvi smo mi zapravo ljudi, kakva je naša narav, što nas to određuje, obilježava, čini prepoznatljivima. Ne ulazeći u polemike vjerovanja niti imajući potrebu iznositi teološki nauk, pitam se kakvu čovjek ima narav. Krist je učinio ono što je bilo u njegovoj naravi. On koji je definiran kao ljubav, iz ljubavi prema čovjeku spasio ga je od grijeha, od propasti, od vječne smrti... Svaki vjernik u to vjeruje, svakom vjerniku to daje nadu u vlastito uskrsnuće, u vlastito spasenje, u

život vječni, sjedinjen s Bogom. Ali što je s čovjekom u toj priči? Kakva je njegova narav? Čovječna? Što ju čini specifično ljudskom? Negdje nas definiraju kao umska bića, kao one koji su obdareni razumom, sposobni logično promišljati, rasuđivati, razlikovati dobro od zla. Sve se to u šarenolikoj paleti nalazi u opisu čovjeka. Kako onda objasniti da je biće takvog kalibra u stanju donositi sudove i usude protiv drugih ljudi, i to na njihovu štetu? Kako objasniti mogućnost zvjerstva, svireposti, ubojitosti, proračunate ubojitosti? Je li nam to greška u sustavu, animalna ostavština?

Čovjek je prije 2000 godina bio u stanju suditi Bogu, osuditi ga i mučiti na tada najzvjerskiji način... Čini se da kroz stoljeća baš i nismo puno napredovali... Čovjek je iz stoljeća u stoljeće, iz rata u rat, iz sukoba u sukob samo usavršavao svoju ubojitost... Postali smo brži, dalekosežniji, ubojitiji, oni koji su sposobni sami sebe uništiti u par minuta, jednim klikom... Što je to u našoj naravi...

Onima koji vjeruju, božja odluka da preuzme na sebe smrt kako bi oni živjeli poruka je koja otkriva vrijednost vlastitog života, neprocjenjivu vrijednost smrtnog bića koje sebe naziva čovjekom. Onima koji ne vjeruju, ta ista priča može biti poticaj da razmisle o vlastitoj naravi, o vlastitom djelovanju, o načinima na koje to ja žele živjeti ovo svoje ovdje i sada... Bilo kako bilo, smrt, zagrobna tišina i život svima nama poziv su na kvalitetnije sada...

IX. nastavak

(10:11,18. 4. 2022.) Ni: Razmišljam već drugi dan veoma intenzivno koliko i kakve obrambene mehanizame čovjek treba izgraditi da bi prošao kroz tjelesno postojanje retraumatizirajući vlastito rođenje?

Koje su brane najvažnije: prema sredini, intimnom krugu ili sebi samome?

Što je s emocijama?

Nije li naša egzistencija prvenstveno rad na usavršavanju obrambenih mehanizama, kako bismo se održali?

Smisao svega toga iscrpljuje li se u traženju smisla?

(00:19, 18. 4. 2022.) Ka:

Čitam na sve strane danas ljudi čestitaju Uskrs.

Uz već neizbježne zečice, jaja, piliće, prekopirane poruke, najčešće poruke su da budemo bolji, otvoreniji prema potrebama drugih... Želja za osvješćenjem vlastitosti u mnogima je. Traga se za onim iskonskim značenjem čovjeka i čezne za nekom boljom verzijom nas samih. Svijet se ne može sam od sebe popraviti. Nije se sam od sebe ni pokvario. Mi smo ga uništavali, na nama je i da ga popravimo. A popraviti se može samo ako sami sebe učinimo boljima. Drugog puta nema. Jedna meni draga osoba, između ostalog, piše i ovo :„Ukoliko jaje pukne od vanjske sile, događa se smrt, ali ako jaje pukne od unutarnje sile, događa se život.☐ Svaka promjena, svako iskonsko ostvarenje punine potencijala ide iznutra, iz nas samih, iz onog središta kojem samo mi imamo pristup. Dopustimo li aktualizaciju dobrote iz tog središta, dogodit će se život u nama i oko nas, dogodit će se promjena za kojom čeznemo, dogodit će se život ovdje i sada.

Sve ostalo, nametnuo, nije polog željenog ishoda.

VIII. nastavak

(06:45, 20. 4. 2022.) Ni: Miješalica za beton dio je mojih snova. Melje budućnost u krvi. Zao čovjek blizu mi je došao i ubacio me u snove za koje sam mislio da su prošli krajem devedesetih. Noćas sam spavao u toj željezari u Mariopolju s braniteljima. Svi su branitelji, i vojska i civili.

Intenzivni snovi. Jutros čitam o zadnjem ultimatumu za predaju.

Nema predaje!

Razmišljam kako je Zločinac najprije te predjele proglasio slobodnim državama, a onda evo krenuo da ih oslobodi života. Taj Zlikovac reagira kao zvijer koja razdire, locira žrtvu i onda ju razdere.

Čitam, slušam, razmišljam ☹ malo ljudi umije živjeti u sadašnjosti.

Relativiziranje zvjerstva objašnjava se prošlim vremenima.

Žrtva u propagandi i plesu sijena prošlosti prikazuje se kao agresor.

I sada svi koji su krenuli da se suprotstave Zlu, (a pitanje je kako uopće, a da to ne donese nove plesove smrti i mržnju), postaju razlogom daljnjih opravdanja krvoprolića.

Pa krenuo na tuđi teritorij razarati i ubijati! To je taj mučan trenutak. I ne mogu napadnuti biti razlog relativiziranja. Ono kako Zločinac reče: „kakov su to narod Ukrajinci, oni ne postoje.“

Ubij ih. Iskorijeni.

O nomadima često razmišljam, o narodima u kretanju, o Romima... Družio sam se, prošlo je tomu godina, s Romima – učio od njih. Bio u njihovom naselju u Skopju, radio s njima u kazalištu, doveo „Soske“ („Zašto“ bio je naziv predstave) u Zadar sedamdesetih godina, pratio ih u Berlinu i po Njemačkoj, prijateljevao.

I draga mi je ona: „da je država neka dobra izmišljotina i Romi bi je imali.“

(01:43, 20. 4. 2022.) Ka: O životu kao i o smrti mnogi su pisali, što romane, što različita promišljanja. Koplja su se lomila na vjerskim, filozofskim, medicinskim, psihološkim poljima i uvjereni sam, koga god pitali, u konačnici uz sve već ponuđene odgovore ima svoj vlastiti, jer i život je vlastiti, koliko god imali osjećaj da je nekad upravljani nekim stvarnostima izvan čovjeka samog. O životu i smrti svaka osoba razmišlja, djeluje i sudjeluje na jedinstven neponovljiv način. Rođeni smo neponovljivi, jedinstveni i tako ćemo i umrijeti. Nema istih rođenja, nema identičnih prvih uzdaha i nema imitiranih zadnjih izdaha, bilo da smo vjernici koji pripadaju određenim religijama ili imamo neka svoja vlastita načela po kojima se ravnamo. Prvi uzdah i zadnji izdah dio su jednog nerazdvojnog putovanja, jedinstvene avanture koja se ne može ponoviti. Zanimljivo je da se upravo taj prvi korak i zadnji iskorak suprotstavljaju jedan drugome. Zar smrt nije zapravo prijatelj života? Zvuči paradoksalno, gotovo besmisleno. Smrt životu prijatelj. Smrt kojom život završava prijatelj u kojem se život ostvaruje. Je li to uopće moguće? Koliko puta čujemo od ljudi da su naučili cijeniti život tek kada su bili na njegovom rubu? Koliko puta svjedočimo da pojedinci počnu istinski živjeti tek nakon što iskuse njegov gubitak? Smrt nas uči vrijednosti života. Ona nam otkriva njegovu neponovljivost. Da nje nema, bili bismo zarobljeni u beskrajnom krugu ponavljanja. Ovako ona svojom snagom garantira točku na kraju rečenice, izlazak sa životnog glumišta, zadnji naklon i spuštene zastore. Smrt ima snagu osvijetliti neprocjenjivu vrijednost životnosti. Nije li kao takva učiteljica najbolji prijatelj života, suputnica koja podsjeća na to koliko je biti veličanstveno?

Kada bismo prestali bježati i počeli biti, koliko bismo se zapravo živjeti puninu života više mogli diviti životu, a manje se plašili rijeke koja otječe u nepovrat? Onaj koji istinski živi, ne boji se smrti, jer on je ispunio ovdje i sada!

VII. nastavak

(07:37, 22. 4. 2022.) Ni: Opet taj neizdrživi niz parnih brojeva u koji su kao kap otrova, da ga razrijedi, ušli sati i minute.

Mi uvijek nešto preskačemo i možda smo tada najaktivniji: kada preskačemo.

Kada završimo Koje je boje zrak II, moći ćemo doživjeti preskakanje: dana, stanja, doživljaja, misli. Pitam se što mi je u ovom primjeru važnije: dani bez teksta ili zapisani dani?

Odmah, bez razmišljanja: preskočeno!

Zašto?

O tome danas šutim.

I ne želim ostaviti 202 zapisa. Ako zapišem 0, razrijedit ću 202.

Nula u centru. U sridu.

(01:11, 22. 4. 2022.) Ka: Umiremo samo jednom a živimo svaki dan, ali se ponašamo kao da je svaki dan proces umiranja ili barem umiranja nekog dijela života... Ne bi li bilo bolje promatrati svakodnevicu u otjecanju kao aktualizaciju vlastitih potencijala, kao ispunjenje onoga što smo u tom danu, u tom trenutku imali biti? Ne kao još jedan minuli dan bivanja koji se više ne može povratiti, ne kao jedan dan manje na životnom kalendaru. Već kao jedan dan više u životnom iskustvu... Znam, nije jednostavno život uvijek promatrati kao aktualizaciju naših potencijala, imamo osjećaj da ne ovisi uvijek i sve samo o nama i da u konačnici puno sati prolazi u praznom hodu, čekanju i iščekivanju nečega što imamo biti.

Odrađujem tako ovih dana neke papirologije i sastanke, puno toga se čuje, većinom smo zaokupljeni događajima u Ukrajini... Umorna sam od negativnosti, ne samo rata kao takvog, već i od pesimizma. Zločin neće postati manje zločin ako i mi izgubimo lice čovječnosti. Pomoći možemo ovdje i sada u svojoj svakodnevici samo ako sebe

ne gubimo. A gubimo se na veliko, gubimo se i preplavljujemo nečim što ne bismo trebali biti.

Svi mi umiremo samo jednom, ali živimo svaki dan do tada. Pa bilo nam to življenje uistinu životno, potpuno, iskonski osmišljeno, upravo onakvo kakvo treba biti kako bi naše živovanje bila aktualizacija najboljih verzija sebe...

VI. nastavak

(07:33, 23. 4. 2022.) Ni: „Ne čini stvari drugačije samo da bi bile drugačije. One moraju biti bolje”, Elon Musk.

Nešto bolje urađeno uvijek je drugačije od onoga prije. Ne približavaju li se tako dva označitelja jedan drugome: drugačije boljem, bolje drugačijem.

Težeći drugačijem, potrebno je poznato rastvoriti do svih dijelova od kojih je stvoreno.

I onda, pitajući se o svakom detalju, drugačije pristupiti poznatome. Tako poznato pokazuje svoje nepoznate mogućnosti. Nepoznato je novo poznato što već u samoj pojavnosti treba negacijom osposobiti za usavršavanje, za novo bolje.

(01:57, 23. 4. 2022.) Ka: Nikad nisam voljela parne brojeve. Sjećam se kako sam se kao dijete znala igrati flomasterima. Poredala bih ih u niz i svakome dodjeljivala njegov par. Bilo mi je iznimno važno imati neparan broj flomastera i onda bi jedan ostao bez para. Taj neparni zadnji flomaster bio mi je posebno drag jer on je bio jedan, sam, njega sam doživljavala samostalnim. Igra se nastavila i s brojem olovki u pernici, nisam voljela paran broj knjiga u torbi ni parne sate. Djelovalo mi je to kao nametnuto zajedništvo, bez mogućnosti izbora i odluke. Sviđalo mi se što školski sat traje 45 minuta, što sam ja sedamnaesta u imeniku, što sam uvijek išla u razrede u kojima je bio neparan broj djece... Bila su to moja mala zadovoljstva za sve one parne zaokružene brojeve koji su u sebi dovršeni i zatvoreni. Sviđalo mi se što sam rođena na neparni datum i što moje ime ima 5 slova. Neparni brojevi bili su moj dječji bunt okvirima i granicama. Neparne brojeve nisi mogao lako podijeliti, nisi mogao s njima lako računati, bili su originalni i neponovljivi. Oni kao da su unaprijed odlučili preskočiti sve ono očekivano i namješteno, sve ukalupljeno i ograničeno. Neparni brojevi bili su preskok monotonije rutiniranosti. Oni su u mojoj dječjoj glavi nosili impuls životnosti, neočekivani iskorak, preskok, neočekivani i neuglašeni kao što je sâm život.

Život se ne može dogovoriti, ne može se omeđiti, ma koliko se trudili ukalupiti ga i organizirati, podijeliti na šufite i odraditi, on ima vlastiti snagu i jedinstveni ritam. I zato je toliko fascinantant...

Ima nešto posebno u neparnim brojevima...

V. nastavak

(13:13, 25. 4. 2022.) Ni: Tekst sam napisao. Nestao je. Pripremio sam sve za prijenos na *Facebook*. Napisani tekst nestao je. Neću ga opet pisati. Neću ni da ga se prisjetim. Valjda postoji razlog zašto je, već napisan, od mene pobjegao.

(02:38, 25. 4. 2022.) Ka: Pregledavajući tekstove, naišla sam na jedan posvećen najdivnijem malom kraljeviću koji već više od tri godine svojim postojanjem uljepšava živote nama koji imamo sreću promatrati njegovo odrastanje. Nikad se nisam smatrala posebno spretnom s djecom. Činilo mi se da nemamo zajednički jezik, nismo dijelili iste interese. Nisam se ni pokušavala previše baviti djecom, a onda je jednog sunčanog dana nakon što sam se vratila iz Njemačke u moj život ušao F. Još pamtim taj dan, 27. veljače 2019. godine. Stigla sam kasno, on je već spavao, pa sam se popela u stan ujutro na kavu. M. ga je iznijela iz sobe i već u našem klasičnom stilu ☑ tamo ti je čaša, tamo ti je Cola, dodala F. da ga pričuvam dok nam ona napravi kavu. Nikad ništa tako sitno nisam držala u rukama. Malo, minijaturno stvorenje miče se na mojim rukama, migolji i rasteže, kao da želi pokazati svu svoju veličinu palčića. Bojala sam se da ga ne držim ispravno, a u isto vrijeme bila zadivljena ljepotom tog malog stvorenja. Otada nije prošao ni dan a da nisam promatrala kako raste, razvija se, pravi grimase, smije se, plače, jede, spava, puza, guguće, prolazi kroz svoje prve djetinje emocije, ljutnje i frustracije, oduševljeno pleše i igra se. I dan danas promatram taj prekrasni svijet satkan u tom malom biću. Bezbroj potencijala, samo jedna želja, da uvijek bude najbolja moguća verzija sebe. Taj me je mali kraljević pripitomio kao što je lisica pripitomila malog princa. Uz njega sam toliko toga naučila, toliko toga spoznala, toliko toga se u meni i oko mene s tim djetetom promijenilo. Sudjelujući u njegovom odrastanju, u prvim koracima, u prvim padovima, u uspjesima i neuspjesima, upoznala sam veličinu straha i nade, brige i strepnje, radosti i uspjeha, pokretačku snagu posebne ljubavi koja je spremna napraviti sve kako bi ga zaštitila, kako mu nitko ne bi naudilo, kako bi njegovo djetinjstvo bilo sretno.

Da mi je netko 26. veljače rekao da će takvo putovanje biti moguće, odmahnula bih rukom uvjereni da za to nema šanse. Danas znam da i jedno tako malo, bespomoćno stvorenje, potpuno ovisno o drugima, ima u sebi snagu potpuno promijeniti naše živote. Smijući se danas njegovim izjavama, njegovim prvim samo njemu logičnim zaključcima, zahvalna sam za njegovu prisutnost u mom životu, za sve one trenutke koje smo do sada proživjeli, i radujem se svakom sljedećem, želeći mu uvijek samo jedno – da aktualizira sve svoje potencijale i bude najbolja moguća verzija sebe...

IV. nastavak

(19:37, 26. 4. 2022.) Ni: Postoji li slobodna misao? Nije li to prešućena misao? Ako je prešućena, ne znamo koliko je slobodna?

Može li izgovorena misao biti slobodna? Nije li ovisna o spretnosti izgovora? Nije li ovisna o tuđem uhu?

Tvori li skup misli mišljenje? Kada je mišljenje slobodno? Skup slobodnih misli? Koja je misao slobodna? Što je s drugim mislima?

Kako se definiraju kritične misli? Može li kritična misao biti slobodna? Koja je razlika između kritične i kritičke misli?

Postoji li kritično mišljenje? Ili kritičko mišljenje? Koliko je kritičko mišljenje slobodno? Što je tada s kritičnim mišljenjem?

Kaže Musk preuzima *Twitter* kako bi to postala platforma za slobodno izražavanje različitih mišljenja?

Kako može to izgledati?

(01:16, 26. 4. 2022.) Ka: Danas sam se nasmijala s jednim prijateljem iz Bosne. Razgovaramo o nadolazećoj sezoni, životu, svemu i svačemu. Zeza me kao i uvijek da očekuje povoljne cijene smještaja i neka izvolim nešto srediti na tu temu i govori: „Zauzvrat donijet ću burek i paštetu, pa nam se možeš pridružiti na plaži.☹️ I onda se dotaknemo predrasuda i kalupa u koje redovito trpamo ljude.

Putujući vidjela sam svašta. Radeći u turizmu čula još više. Različite nacije uistinu imaju različite običaje i ponekad su određene kulturološke razlike u najmanju ruku neobične. Ali upravo u toj različitosti običaja i jeste ljepota jedne kulture. Kada bismo svi bili isti, bez različitosti, puno toga veličanstvenog bilo bi izgubljeno. Sjećam se, kao dijete, neka od najboljih druženja bila bi kada bi se plaža već počela prazniti a gosti spremati za večernje izlaske; tada bi nam jedna nana koja je sa svojim unucima po cijeli ljetno boravila na moru iznosila tacnu s fetama namazanima paštetom. Ne sjećam se da sam išta slađe jela od te paštete u djetinjim danima. Toj iskrenoj

dječjoj nevinosti rado bih se vratila i ponovno kroz nju proživljavala dane. Dane u kojima je bilo važno samo plivati, skakati, igrati se, družiti se s prijateljima. U posebnim prigodama njihova nana razvila bi nam i burek...

Danas se miris paštete na plaži povezuje s neželjenim turistima od kojih navodno nemamo koristi. Kako je uopće moguće čovjeka promatrati i vagati kroz fokus materijalne korisnosti? Zašto smo sebi dopustili da izgubimo toliko kvalitetnih, važnih aspekata?

I tako dok se prijatelj i ja rugamo kako ćemo na plaži jesti burek i paštetu, želim svijet u kojem će svaki čovjek biti dobrodošao zbog sebe samog, a ne težine bankovne kartice i voljnosti njezina peglanja.

III. nastavak

(05:47, 27. 4. 2022.) Ni: Elon Musk kaže da radikalno zagovara slobodu govora, koja podrazumijeva da „netko koga ne podnosiš, može reći što želi, iako je to za tebe nepodnošljivo“.

Koliko se toga mnoge države plaše ne samo da je tragikomično, nego pokazuje snagu ropstva u kojoj se u okvirima neke države živi.

Ropstvo je i u najbogatijim i u najdemokratskijim državama činjenica od koje se ne može pobjeći. Samo su robovlasnici različiti. Novac, dionice, eksperimentiranje, napredak... pa se rob u tome lakše snalazi. Religija, mentalitet, mitovi, prošlost, laž... pa se rob u tome teže snalazi... Jednoulje, nasilje, agresija, vladanje drugima... pa se rob u tome jedva snalazi. Mješavina svega i svačega – rob robu robovlasnik... pa treba vremena da se to prizna.

Najteže ropstvo, teško podnošljivo ropstvo, biti je robovlasnik robu sebi samom.

Sam sebi rob i robovlasnik.

(00:19, 28. 4. 2022.) Ka: Je li život koji živimo cjelina ili samo dio? Sve što imamo pripada ovome ovdje i sada, može se odvijati samo u ovome ovdje i sada i bez ovoga ovdje i sada ne bismo mogli reći da jesmo. Ali ako gledamo svoj vlastiti život, je li on samo cjelina jednog ovdje i sada ili je bezbroj dijelova koji se oslanjaju jedan na drugog, isprepliću, osmišljavaju, nadopunjavaju? Može li istovremeno biti i cjelina i dijelovi te iste cjeline? Cjelina u smislu vlastite koegzistentnosti, nerazdjeljivosti, trajnosti od onog prvog do zadnjeg ovdje i sada. Dijelovi u smislu mnogih područja, događaja, prepreka, uspona i padova, jedna knjiga s jako puno poglavlja. Možda je to najbolji opis vlastitog života. Jedinstvena knjiga s poglavljima, zapletima i raspletima, kulminacijama i smirajima, knjiga koja nije uvijek jednostavna ni onakva kakvu bismo očekivali, ali zasigurno neponovljiva knjiga, svaki redak u njoj jedinstven je. Makar se ponekad činilo da su neki redci *copy-paste*, ali svako slovo, svaki zarez, svaka radnja, svaki lik jedinstveno je neponovljiv i u

tome je veličanstvenost knjige našeg bivanja. Postoje u toj knjizi teška poglavlja, teško ih je čitati, a kamoli preživjeti, radije bismo ih preskočili, ali bez njih knjiga ne bi bila potpuna, ne bi bila naša. Kada bi takva poglavlja došla na red, tješilo bi me što su ona samo dio, tek poglavlja, treba udahnuti i proći kroz njih, snažno, odvažno, odlučno, baš kao i kroz ostatak, puninom svega što jesam.

Posvojiti knjigu vlastitog života, učiniti ju jedinstveno svojom, dati joj pečat vlastitosti, tako da korice odišu vlasnikom, da stranice mirišu osobnošću, neustrašivo, odvažno, hrabro, do kraja, do zadnjeg poglavlja, do zadnje stranice, do zadnjeg retka, do zadnje riječi, do zadnjeg slova, do zadnjeg znaka, do kraja...

II. nastavak

(06:19, 28.04.2022) Ni:

Može li se (pre)živjeti u virtualnom svijetu?

Nema povratka na staro, to je sigurno.

Kada promislim, novo prihvatio sam vrlo brzo.

To novo i nije bilo novo, ali se nametnulo kao prevladavajuće. Zvrca se ljude *Whatsappom* i razgovara gledajući ih, duže razgovore i predavanja studentima obavljao sam na *Skypeu*; kao trener prešao sam na *Zoom* i *Coach2Talk*; prisustvovao predavanjima i doškolovanjima preko *Zooma*, sve više tim se medijem koristio, učio kako iskoristiti sve njegove mogućnosti. Veselio sam se kada bih neku novu mogućnost naučio i koristio; sjećam se kako sam bio uzbuđen kada sam prvi put upotrijebio mogućnosti kretanja ljudi u virtualnoj učionici i dijeljenja grupa; usvajajući novitete nosila me znatiželja i cijelu paletu emocija u sebi sam sa sobom proživljavao. Iskrene, snažne emocije bez fizičke blizine. Napravio sam novu web-stranicu fokusiranu na moje načine rada, na projekte koje nudim. Prva uplata na moj račun za rad u virtualnom svijetu obradovala me je, iznenađenje da je to moguće bilo je zbunjujuće. Bio sam trener osobi koja je zaželjela otvoriti firmu koja nije vezan za nijedno fizičko mjesto, nikakvu adresu u nekom gradu ili državi. Napisao sam knjigu komunicirajući *online* s osobom koja je pristala na vježbe *Apoteke poezije*, iako se nikada nismo vidjeli uživo, iako živimo na različitim kontinentima, iako se nismo poznavali – a teško da mogu reći da se i sada poznajemo, radi se o nekom drugom poznavanju iz neke druge komunikacije očišćene od svakodnevne fizičnosti. Skliznuo sam i ne razmišljajući, bez prave odluke, u virtualni svijet. U virtualni svijet ubacio me *Covid-19*. U virtualnom sam svijetu bez maske – vidim lice, licem u lice. U virtualnom svijetu tijelo nam nema težinu, kao da smo samo u fluidu onoga zbog čega smo se susreli... nema znoja... nema parfema... nema nema... nema... nema... jesmo li to mi?

(00:19, 29. 4. 2022.) Ka: Sve jednom dođe na svoje, poslože se kockice, nađu svoje pravo mjesto, neki nejasni kutovi postanu jasniji, kristalniji, napokon smisleni. Odnosi nikada nisu bili jednostavni, nikad posve logični. Danas se tako meni javlja jedna osoba koja ni po čemu ne zaslužuje da odgovorim na njezinu poruku. Ima potrebu reći mi da sam bila u pravu i da odluke koje je donijela nisu bile najbolje za nju. Ništa mi ne znači to priznanje, jer da sam ikada sumnjala u svoj stav, mijenjala bih ga. Ali drago mi je zbog te osobe, zbog razvoja onog najboljeg u čovjeku što postoji, zbog potrebe da prvenstveno sebi priznamo neke stvari. I tako razgovaramo, slušam, žao mi je što je tako i iskreno želim da taj dio puta, to poglavlje izvuče ono najbolje iz nje, izvuče nesvjesne potencijale, potrebu da raste, razvija se, oslobodi okova i krene dalje, da upozna kvalitetnu stranu života.

Kaže: „Vjerujem da mi karma vraća za ono što sam činila. Ma ne vjerujem u karmu ni u onu oko za oko, zub za zub, ali vjerujem da čovjek može iz svake situacije, ako želi, izvući nešto dobro, da nema toga što ne možemo iskoristiti za vlastiti rast. Jer ponekad je u životu neke stvari potrebno srušiti kako bi se nešto novo izgradilo. Potrebno je isprazniti ruke kako bi mogle prihvatiti bolje, kvalitetnije sada. Duboko vjerujem da sve može doći na svoje mjesto ako dopustimo sebi rad na sebi. Sve u životu dođe na svoje, nađe svoje mjesto, otkrije svoj smisao...

I. nastavak

(06:27, 1. 5. 2022) Ni: Kako će oni koji daju imena ratovima nazvati, ako prežive, ovaj koji se rasplamsava? I kako će se to pisati?

Prvi svjetski rat XXI. stoljeća

ili:

Treći svjetski rat

(23:41, 30. 4. 2022.) Ka: Neobično je to putovanje kroz riječ, putovanje koje nas vodi kroz mnoge unutarnje i vanjske svjetove... riječ oblikuje, izvana i iznutra, ako joj dopustimo, odgaja nas kako bismo postali što imamo biti, riječ je snažna, oštra, riječ i ranjava i čisti ranu i zacjeljuje. Bilo je ovo iznimno putovanje, neočekivana avantura, pokrenuta iznenada kako i kreću sve velike avanture... Koje je boje zrak? Traži li to pitanje odgovor ili putovanje, otkrivanje, traganje... Je li to uopće pitanje? Kao najveće, najsnažnije, riječi se čuvaju za kraj, ali zar kraj nije samo početka nečega drugoga, novoga? I koje bi to riječi bile snažnije od riječi izrečenih u ovdje i sada?

Putovanje kroz riječi, kroz vrijeme, kroz unutarnji i vanjski prostor. Vatra koja iznutra tjera, rasplamsa, razbaca, razori staro da bi se promislilo novo... moglo bi se puno govoriti o putu, usputu, putnicima i suputnicima... Ali čemu, svaki kraj je neki početak, a i ovo iz inata nije kraj jer nećemo zatvoriti krug parnim brojem... Eto, tek tako, u inat babarogama idemo korak dalje u nultu točku ishodišta...

0. nastavak

(05:05, 2. 5. 2022.) Ni:

Gori. Magli. Guši.

HŽV, a NiKa dan duže.

Koje je boje zrak?

(00:07, 3. 5. 2022.) Ka:

Nulta točka višegodišnjeg putovanja kroz unutarnje i vanjske svjetove dovela nas je na točku s koje je sve i počelo, na pitanje koje je boje zrak... Nisam više sigurna jesmo li putovanje započeli kako bismo saznali koje je boje zrak ili smo ga završili zato što smo otkrili boju zraka ili se korak i iskorak nastavljaju dalje svojim tokom ulijevajući se u nova nadolazeća sada. Putovanje preodgaja, rađa, stvara, oblikuje. Putovanje u čarobnu zemlju vlastitosti, slobodnu od svega što nisam ja, slobodnu (p)ostati sve što jesam ja, zemlja vatre i leda, patuljaka i divova, snova i java, htijenja i čežnji, zemlja snažnog duha koji ište biti. Kad bi me netko pitao što je bilo važnije, putovanje ili cilj, rekla bih da je najvažnije bilo društvo, društvo koje je krenulo na put, društvo koje je putovanje pratilo, društvo unutar mene i društvo izvan mene... Društvo putu dalo je cjelovitost... Mnoštvo svjetova u meni i izvan mene ujedinilo se u jedno jedinstveno putovanje i na tom putovanju mogla sam biti što god sam poželjela, a moja je jedina želja bila biti ja, autohtono, iskreno, do srži ja... Ja u sebi i u suodnosu s drugima, ja koja rastem i zapinjem, koja mogu i hoću, koja koračam i iskoračujem, ja u suodnosu sa sobom i svijetom oko sebe. Nije li zadatak svakoga od nas biti prvenstveno svoj vlastiti ja, ja koji ima snagu odabrati, odlučiti, biti? Ja koji bira sebe samoga kako bi u izboru sebe bio promjena koju želi vidjeti u svijetu. Samo ja može biti nositelj promjene, promjena koja će svijet makar za pedalj učiniti boljim mjestom. Nisu to povijesno velike bitke i neće o njima učiti buduće generacije, no to ih ne čini manje vrijednima. Ja koje putuje i putujući u sebi, kroz sebe, iz sebe, mijenja sebe i svijet. Takvo ja

želim svakom za društvo, svakome za suputnika, jer takva ja čini ovu veličanstvenu planetu još veličanstvenijom...

Vratiti se u nultu točku iz koje je to ja i krenulo u svijet, otkriti ga, posvojiti ga, promijeniti ga, darovati ga... Takvom ja gdje god se nalazilo u svijetu i u kojem god sada obitavalo želim puninu jastva i snagu iskoraka, jedinstvo sa sobom i harmoniju u suodnosu, um otvoren da spoznaje i razum da sudi kako bi uvijek ostalo otvoreno za svako drugo i drugačije ja... Takvima ja zahvalna sam za putovanje i bivanje! Takvima ja svima nam želim biti...

Posvećeno Malom kraljevstvu bez krune

KOJE JE BOJE ZRAK

(2. dio)

Nikola Nikša Eterović i
Karla Schühler Njegrčić

Pogovor knjige

Za mene, život je stalna potraga za odgovorima. I to ne isključivo onim „velikim“, suštinskim, ontološkim... U životu tražimo odgovore i na manje „velika“ pitanja i postavljamo hiljadu „zašto“ da bismo pronašli tek poneko „zato“.

Da li nužno moramo nositi nečiji bubreg, rožnjaču ili srce da bismo rekli da su „drugi u nama“? Jesu li drugi u nama i samim time što su tu bili prije nas ili što su sada oko nas? Jesmo li mi mi ili smo drugi mi, replika na nečiju riječ, odgovor na nečije (ne)postavljeno pitanje?

Znati odgovor je bitno, ali postaviti pravo pitanje je možda još i bitnije. Jer, bez pitanja, nema promišljanja, nema dijaloga, nema pomaka. Nema odgovora. Nema ni početka ni kraja. Nema pokreta. Nema zvuka.

Želite li živjeti u svijetu tišine u kojem niko ništa ne pita? U kojem niko ne promišlja, ne argumentira, ne sluša i – možda čak i zauvijek – ćuti.

Karla i Nikša zasigurno ne žele, a svoje neželjenje dijele i sa svim čitateljima nastavka svoje - usuđujem se reći anahronične (ili je bolje reći: nostalgичne?) - epistolarne esejistike koju upravo držite u rukama. I dok se njihove teme i misli često mimoilaze ili odlaze u posve različitim pravcima, tanane dodirne tačke, ipak, prožimaju ovaj tekst i izranjaju povremeno na površinu narativnog tkiva, pokazujući tako da je nit propitivanja ono što uvijek iznova povezuje i spaja ova dva filozofa. I ne samo njih dvoje, već i nas kao čitatelje neraskidivo veže za tekst pred nama, tjerajući nas da (raz)mislimo o svakoj temi, svakoj riječi, svakom razmaku i pauzi.

Tako, recimo, nalazimo na dijelove u kojima Nikša pita šta mjerimo vremenom, dok Karla pita tko piše povijest. Da, zaista: povijest

mjerimo vremenom, ali kome dajemo za pravo i privilegiju da je piše? I tako se ova dva, naizgled banalna pitanja, zrcale jedno u drugom, postavljajući jedno novo pitanje i rađajući beskrajno veliki prostor za promišljanje odgovora.

Zato, otvorite ovu knjigu – ne da biste našli prave odgovore – već prava pitanja, počevši sa jedinim tako „običnim“: koje je boje zrak?

Naida Lindov

Sadržaj:

<i>Predgovor</i>	05
<i>Cl. nastavak</i>	11
<i>C. nastavak</i>	14
<i>XCIX. nastavak</i>	16
<i>XCVIII. nastavak</i>	18
<i>XCVII. nastavak</i>	21
<i>XCVI. nastavak</i>	24
<i>XCV. nastavak</i>	27
<i>XCIV. nastavak</i>	29
<i>XCIII. nastavak</i>	31
<i>XCII. nastavak</i>	33
<i>XCI. nastavak</i>	36
<i>XC.nastavak</i>	38
<i>LXXXIX. nastavak</i>	40
<i>LXXXVIII. nastavak</i>	42
<i>LXXXVII. nastavak</i>	45
<i>LXXXVI. nastavak</i>	47
<i>LXXXV. nastavak</i>	49
<i>LXXXIV. nastavak</i>	51
<i>LXXXIII. nastavak</i>	53
<i>LXXXII. nastavak</i>	55
<i>LXXXI. nastavak</i>	57
<i>LXXX. nastavak</i>	59
<i>LXXIX. nastavak</i>	61
<i>LXXVIII. nastavak</i>	62
<i>LXXVII. nastavak</i>	63
<i>LXXVI. nastavak</i>	65
<i>LXXV. nastavak</i>	66
<i>LXXIV. nastavak</i>	68
<i>LXXIII. nastavak</i>	70
<i>LXXII. nastavak</i>	73
<i>LXX. nastavak</i>	76
<i>LXIX. nastavak</i>	78

<i>LXVIII.nastavak</i>	79
<i>LXVII. nastavak</i>	81
<i>LXVI. nastavak</i>	82
<i>LXV. nastavak</i>	83
<i>LXIV. nastavak</i>	84
<i>LXIV. nastavak</i>	86
<i>LXII. nastavak</i>	88
<i>LXI. nastavak</i>	91
<i>LXI. nastavak</i>	93
<i>LIX. nastavak</i>	95
<i>LVIII. nastavak</i>	97
<i>LVII. nastavak</i>	99
<i>LVI. nastavak</i>	101
<i>LV. nastavak</i>	104
<i>LIV. nastavak</i>	106
<i>LIII. nastavak</i>	108
<i>LII. nastavak</i>	110
<i>LI. nastavak</i>	111
<i>L. nastavak</i>	113
<i>L. nastavak</i>	114
<i>XLVIII. nastavak</i>	116
<i>XLVII. nastavak</i>	118
<i>XLVI. nastavak</i>	121
<i>XLV. nastavak</i>	123
<i>XLIV. nastavak</i>	125
<i>XLIII. nastavak</i>	127
<i>XLII. nastavak</i>	129
<i>XLI. nastavak</i>	130
<i>XL. nastavak</i>	132
<i>XXXIX. nastavak</i>	134
<i>XXXIX. nastavak</i>	136
<i>IIIVII. nastavak</i>	137
<i>XXXVI. nastavak</i>	139
<i>XXXV. nastavak</i>	141
<i>XXXIV. nastavak</i>	143

<i>XXXIII. nastavak</i>	145
<i>XXXII. nastavak</i>	146
<i>XXXI. nastavak</i>	148
<i>XXX. nastavak</i>	149
<i>XXIX. nastavak</i>	151
<i>XXVIII. nastavak</i>	153
<i>XXVII. nastavak</i>	155
<i>XXVI. nastavak</i>	157
<i>XXVI. nastavak</i>	159
<i>XXIV. nastavak</i>	161
<i>XXIII. nastavak</i>	163
<i>XXII. nastavak</i>	165
<i>XXI. nastavak</i>	166
<i>XX. nastavak</i>	168
<i>XIX. nastavak</i>	170
<i>XIX. nastavak</i>	171
<i>XVII. nastavak</i>	173
<i>XVI. nastavak</i>	175
<i>XV. nastavak</i>	177
<i>XIV. nastavak</i>	179
<i>XIII. nastavak</i>	182
<i>XII. nastavak</i>	184
<i>XI. nastavak</i>	186
<i>X. nastavak</i>	188
<i>IX. nastavak</i>	190
<i>VIII. nastavak</i>	191
<i>VII. nastavak</i>	193
<i>VI. nastavak</i>	195
<i>V. nastavak</i>	197
<i>IV. nastavak</i>	199
<i>III. nastavak</i>	201
<i>II. nastavak</i>	203
<i>I. nastavak</i>	205
<i>0. nastavak</i>	206

Pogovor knjige
Sadržaj

209
212

Prilog – Ugovor o korištenju digitalnih knjiga

Digitalne knjige by Impero present dopušteno je koristiti samo za osobne potrebe korisnika, čime želimo izbjeći bilo kakvu mogućnost zloupotrebe autorskih prava autora knjige. Korisnici ih mogu slobodno pregledavati, kopirati, umnožavati te pokazivati i slati prijateljima ili svim onim za koje misle da bi ih takvo što moglo zanimati, no svaka druga vrsta distribucije digitalnih knjiga ostaje isključivo i nepovredivo pravo stranice www.digitalne-knjige.com.

Nenad Grbac iz Zagreba, kao nakladnik, s jedne strane (u daljnjem tekstu: nakladnik) i posjetitelj stranice www.digitalne-knjige.com kao korisnik usluge (u daljnjem tekstu: korisnik) zaključuju klikom na link [Prijhvaćam ugovor o korištenju knjige prije njezina preuzimanja\(download\)](#), sljedeći:

UGOVOR O KORIŠTENJU DIGITALNIH KNJIGA by IMPERO present

čl. 1.

Ugovorne strane su suglasne da se digitalnim knjigama nakladnika korisnik može koristiti samo za osobne potrebe, pri tome ničim ne ugrožavajući autorska prava nakladnika i pisaca koji su nakladniku dali suglasnost da objavi njihovo djelo.

čl. 2.

U skladu s prethodnim člankom, korisnik knjigu može pregledavati, kopirati, umnožavati i slati svima onima za koje smatra da bi ih knjiga mogla zanimati, a nije mu dopušteno mijenjati sadržaj knjiga, dopunjavati ga, kao ni bilo kakva izmjena u izvornome kodu knjiga (bilo u binarnom ili izvršnom obliku).

čl. 3.

Ugovorne strane su suglasne da je svaka druga vrsta distribucije digitalnih knjiga nakladnika zabranjena odnosno isključivo i nepovredivo pravo nakladnika.

čl. 4.

Slijedom prethodnog članka zabranjena je bez znanja i suglasnosti nakladnika i pisaca bilo kakva komercijalna ili reklamna upotreba digitalnih knjiga, njihovo korištenje u državnim i privatnim ustanovama (fakultetima, školama, knjižnicama, knjižarama i slično).

čl. 5.

Temeljem članka 3. ovoga ugovora zabranjena je i distribucija digitalnih knjiga nakladnika putem elektroničkih medija i Interneta.

čl. 6.

Ovaj ugovor zaključuje se na neodređeno vrijeme, a sve sporove proizašle iz njega ugovorne strane će nastojati riješiti sporazumno, dok se u suprotnome ugovara stvarno nadležan sud u Zagrebu.

**Nikola Nikša Eterović i
Karla Schühler Njegrić**

KOJE JE BOJE ZRAK (2. dio)

Vlastita naklada

*Nenad Grbac
Srednjaci 22, Zagreb
Mob: 095/853-03-40
E-mail: digitalne.knjige@gmail.com*

Urednik:

Nenad Grbac

**Eterović, Nikola Nikša i
Schühler Njegrić, Karla**

KOJE JE BOJE ZRAK (2. dio)

www.digitalne-knjige.com

ISBN 978-953-354-308-6

KOJE JE BOJE ZRAK (2. dio)

Znati odgovor je bitno, ali postaviti pravo pitanje je možda još i bitnije. Jer, bez pitanja, nema promišljanja, nema dijaloga, nema pomaka. Nema odgovora. Nema ni početka ni kraja. Nema pokreta. Nema zvuka.

Želite li živjeti u svijetu tišine u kojem niko ništa ne pita? U kojem niko ne promišlja, ne argumentira, ne sluša i – možda čak i zauvijek – čuti.

Karla i Nikša zasigurno ne žele, a svoje neželjenje dijele i sa svim čitateljima nastavka svoje - usudujem se reći anahronične (ili je bolje reći: nostalgične?) - epistolarne esejistike koju upravo držite u rukama. I dok se njihove teme i misli često mimoilaze ili odlaze u posve različitim pravcima, tanane dodirne tačke, ipak, prožimaju ovaj tekst i izranjaju povremeno na površinu narativnog tkiva, pokazujući tako da je nit propitivanja ono što uvijek iznova povezuje i spaja ova dva filozofa. I ne samo njih dvoje, već i nas kao čitatelje neraskidivo veže za tekst pred nama, tjerajući nas da (raz)mislimo o svakoj temi, svakoj riječi, svakom razmaku i pauzi.

Tako, recimo, nalazimo na dijelove u kojima Nikša pita šta mjerimo vremenom, dok Karla pita tko piše povijest. Da, zaista: povijest mjerimo vremenom, ali kome daje moć za pravo i privilegiju da je piše? I tako se ova dva, naizgled banalna pitanja, zrcale jedno u drugom, postavljajući jedno novo pitanje i rađajući beskrajno veliki prostor za promišljanje odgovora.

Zato, otvorite ovu knjigu – ne da biste našli prave odgovore – već prava pitanja, počevši sa jedinim tako „običnim“: koje je boje zrak?